

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Riigiteaduste instituut

Martin Tulit

Paremäärmuslike parteide mõju peavoolu erakondadele Lääne-Euroopas

Magistritöö

Juhendaja: Mihkel Solvak, Ph.D.

Tartu 2015

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud. Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

.....

Martin Tulit

SISUKORD

Lühendite loetelu.....	6
Sissejuhatus	8
1. Teoreetiline raamistik	12
1.1. Paremäärmuslikud erakonnad	13
1.1.1. Terminoloogia	14
1.1.2. Tüpoloogia	14
1.1.3. Ideoloogia.....	15
1.2. Erakondlik konkurents	17
1.2.1. Downsi poliitilise ruumi teooria ja ratsionaalse valimisturu loogika.....	18
1.2.2. Meguidi positsiooni, nähtavuse ning omandi teooria	20
2. Paremäärmuslike erakondade kujunemine ning immigratsioon kui põhiteema	23
2.1. Paremäärmuslike erakondade ajalugu	23
2.2. Immigratsioon ning selle raamistamine poliitilises diskursuses	25
2.3. Immigratsiooni nähtavus Euroopa poliitilisel areenil	28
2.4. Paremäärmuslike erakondade edu Lääne-Euroopas.....	28
3. Paremäärmuslike erakondade mõju ning „nakatumisefekt“	31
4. Hüpoteesid	36
5. Andmestik ja metoodika	39
5.1. Manifesto Project (MP) metoodika	39
5.2. Muutujate operatsionaliseerimine	43
5.3. Valim	44
6. Paremäärmuslike erakondade mõju kuue Lääne-Euroopa riigi lõikes	49
6.1. Nakatamine kogu vasak-parem skaala lõikes?.....	65
6.2. Nakatamine vaid parempoolsete parteide puhul	66
6.3. Nišiparteid kui ideoloogiliselt järjekindlad erakonnad.....	67
6.4. Aeg ning paremäärmuslik nakatumisefekt	67
Kokkuvõte	69
Kasutatud kirjandus:.....	75
Lisad	82
Lisa 1. Kuue Lääne-Euroopa paremäärmusliku erakonna toetus protsentides perioodil 1980-2014 parlamendivalimiste põhjal	82

Lisa 2. Manifesto Projecti koodistik.....	83
Lisa 3. Kuue Lääne-Euroopa riigi erakondade immigratsioonialased seisukohad MP kodeerimise tulemusena	84
Summary	97

Joonised

Joonis 1. Downsi ratsionaalse valimisturu loogika	19
Joonis 2. Kuue Lääne-Euroopa riigi parteiperekonna keskmised immigratsioonialased seisukohad parem-vasak skaalal perioodil 1980-2010	50
Joonis 3. Paremäärmuslike erakondade valimistulemused 1980-2012	52
Joonis 4. Austria erakondade immigratsioonialased seisukohad parem-vasak skaalal 1983-2008.....	55
Joonis 5. Hollandi erakondade immigratsioonialased seisukohad parem-vasak skaalal 1981-2010.....	57
Joonis 6. Norra erakondade immigratsioonialased seisukohad parem-vasak skaalal 1981-2009.....	59
Joonis 7. Prantsusmaa erakondade immigratsioonialased seisukohad parem-vasak skaalal 1981-2012.....	61
Joonis 8. Rootsi erakondade immigratsioonialased seisukohad parem-vasak skaalal 1982-2010.....	63
Joonis 9. Suurbritannia erakondade immigratsioonialased seisukohad parem-vasak skaalal 1983-2010.....	65

Lühikokkuvõte

Lääne-Euroopa paremäärmuslikke erakondi on viimastel aastakümnetel saatnud märkimisväärne tõus ning edu valimistel. Nii mitmedki neist on suutnud püsima jääda ning osalenud ka valitsuste moodustamises. Kuigi paremäärmuslus ja paremäärmuslikud erakonnad pole sugugi uus nähtus, on nende analüüsimisel fookus seni peamiselt asetunud nende eduka esilekerkimise ning püsijäämise põhjuste uurimisele. Tunduvalt vähem on aga analüüsitud paremäärmuslike parteide võimalikku mõju teiste erakondade positsioonidele. Senistes vähestes empiirilistes uurimustes puudub ühene arusaam kas ja kuidas on paremäärmuslikud parteid Lääne-Euroopas suutnud mõjutada teiste erakondade seisukohti.

Põhinedes Manifesto Projecti andmestikule on käesoleva töö eesmärgiks analüüsida kuue Lääne-Euroopa riigi parteide immigratsioonialaste positsioonide muutusi/mittemuutusi parem-vasak skaalal ajavahemikus 1980-2012. Käesolev töö keskendub erinevalt varasematest empiirilistest uurimustest spetsiifilisemalt immigratsioonile ning üle 30-aastasele ajaperioodile. Ühelt poolt on sissekanne üks olulisemaid küsimusi, millega Euroopa riigid peavad ning on pidanud silmitsi seisma ning teisalt on immigratsioon olnud paremäärmuslikele parteidele enamjaolt valimisedu toonud võtmeteemasid. Antud töö lähtub Anthony Downsi poliitilise ruumi teooriast ning ratsionaalsest valikust, eeldades, et eduka paremäärmusliku partei lisandumisel erakonnamaastikule liiguvad teised erakonnad konkurendiga sarnastele positsioonidele lootuses oma kasu maksimeerida.

Empiirilise analüüsi tulemusena ei leidnud püstitatud eeldus peavooluparteide immigratsioonialaste seisukohtade rangemaks muutumisest paremäärmuslike parteide esilekerkimisel kinnitust. Analüüsitud ligi 30-aastase perioodi jooksul kasutasid peavooluparteid peamiselt eiravat strateegiat, kus immigratsioonile pöörati võrdlemisi vähe tähelepanu, seda eriti vasakpoolsete ning teiste nišierakondade näol. Mõningane nakatumisefekt esines konservatiivide puhul, seda kõige selgemalt Austrias. Kokkuvõtvalt võib aga analüüsist tulenevalt järeldada, et üldiselt pole paremäärmuslikud parteid teiste erakondade immigratsioonialaseid seisukohti Lääne-Euroopas suutnud mõjutada.

Lühendite loetelu

Erakondade lühendid:

Austria:

BZÖ – Austria Tuleviku Liit (*Bündnis Zukunft Österreich*)

FPÖ – Austria Vabaduspartei (*Freiheitliche Partei Österreichs*)

GA – Roheline Alternatiiv (*Die Grüne Alternative*) (1986-1993)

GRÜNE – Rohelised (*Die Grünen*)

LF – Liberaalne Foorum (*Liberales Forum*)

SPÖ – Austria Sotsiaaldemokraatlik Partei (*Sozialdemokratische Partei Österreichs*)

ÖVP – Austria Rahvapartei (*Österreichische Volkspartei*)

Holland:

CD – Keskdemokraadid (*Centrum Demokraten*)

CDA – Kristlikud Demokraadid (*Christen-Democratisch Appèl*)

CP'86 – Keskpartei '86 (*Centrumpartij '86*)

D'66 – Demokraadid '66 (*Politieke Partij Democraten 66*)

GL – Vasakrohelistad (*GroenLinks*)

LPF – Pim Fortuyni Nimekiri (*Lijst Pim Fortuyn*)

PvdA – Hollandi Töölispartei (*Partij van de Arbeid*)

PVV – Hollandi Vabaduspartei (*Partij voor de Vrijheid*)

SP – Hollandi Sotsialistlik Erakond (*Socialistische Partij*)

VVD – Hollandi Vabaduse ja Demokraatia Rahvapartei (*Volkspartij voor Vrijheid en Democratie*)

Norra:

DnA – Norra Tööliserakond (*Det Norske Arbeiderparti*)

FrP – Progressipartei (*Fremskrittspartiet*)

H – Parempoolsed (*Høyre*)

KrF – Kristlik Rahvaerakond (*Kristelig Folkeparti*)

SV – Sotsialistlik Vasakpartei (*Sosialistisk Venstreparti*)

V – Vasakpoolsed (*Venstre*)

Prantsusmaa:

FN – Prantsusmaa Rahvarinne (*Front National*)

Les Verts – Prantsusmaa Rohelised (*Les Verts, Confédération écologiste – Parti écologiste*)

MRP – Union for a Popular Movement (*Union Pour un Mouvement Populaire*)

PCF – Prantsuse Kommunistlik Partei (*Parti Communiste Français*)

PS – Prantsuse Sotsialistlik Partei (*Parti Socialiste*)

RPR – Rally for the Republic (*Rassemblement pour la République*)

UDF – Prantsuse Demokraatia Liit (*Union pour la Démocratie Française*)

Rootsi:

FP – Liberaalne Rahvaerakond (*Folkpartiet Liberalerna*)

Kd – Kristlikud Demokraadid (*Kristdemokraterna*)

MP – Rohelised (*Miljöpartiet de Gröna*)

MSP – Mõõdukas Koalitsioonipartei (*Moderata Samlingspartiet*)

NyD – Uued Demokraadid (*Ny Demokrati*)

SAP – Sotsiaaldemokraatlik Töölispartei (*Socialdemokratiska Arbetareparti*)

SD – Rootsi Demokraadid (*Sverigedemokraterna*)

V – Vasakerakond (*Vänsterpartiet*)

VPK – Kommunistlik Vasakerakond (*Vänsterpartiet Kommunisterna*)

Suurbritannia:

BNP – Briti Rahvuspartei (*British National Party*)

Conservatives – Konservatiivne Partei (*Conservative Party*)

Labour – Leiboristlik Partei (*Labour Party*)

Liberal Party – Liberaalid (*Liberal Party*)

LibDems – Liberaaldemokraadid (*Liberal Democrats*)

NF – Briti Rahvarinne (*National Front*)

UKIP – Suurbritannia Iseseisvuspartei (*United Kingdom Independence Party*)

Muud kasutatud lühendid:

DF – Taani Rahvapartei (*Dansk Folkeparti*)

DRP – Saksamaa Paremerakond (*Deutsche Rechtspartei*)

LN – Itaalia Põhjaliiga (*Lega Nord*)

MSI – Itaalia Sotsiaalne Liikumine (*Movimento Sociale Italiano*)

NPD – Saksamaa Rahvusdemokraatlik Partei (*Nationaldemokratische Partei Deutschland*)

SRP – Saksamaa Sotsialistlik Rahvuspartei (*Sozialistische Reichspartei Deutschlands*)

SVP – Šveitsi Rahvapartei (*Schweizerische Volkspartei*)

Sissejuhatus

Üha enam on liberaalsetes Lääne-Euroopa riikides nii küsitlusandmetele tuginedes kui ka valimistulemusi arvestades populaarsust kogunud ning valimisedu saavutanud populistlikud paremäärmuslikud parteid. Samas ei ole antud edu pelgalt viimaste aastate pinnavirvendus. Nimelt teatud Lääne-Euroopa riikides pole sarnaste erakondade teke parteimaastikul tegelikult midagi uut – näitena võib siinkohal tuua eelkõige ilmselt ühe tuntuma paremäärmusliku partei Prantsusmaa *Front Nationali* (FN), mille asutamiskuupäev jääb aastasse 1972. Valimisedu arvesse võttes võib aga eelmainitud Prantsusmaa paremäärmuslikust parteist edukamaks lugeda Belgia *Vlaams Bloki* (VB) või Austria Vabadusparteid (FPÖ) Jörg Haideri juhtimisel. Mõlema erakonna asutamisaasta jääb 1970-80-ndatesse. Viimase aastakümne sees on aga lisaks nõ vanadele erakondadele tekkinud uued paremäärmuslike vaadetega immigratsioonivaenulikud parteid – näiteks Madalmaades pärast karismaatilise Hollandi poliitiku Pim Fortuyni üürikeseks jäänud täheleendu on edukaks ning arvestatavaks poliitiliseks jõuks kujunenud Geert Wildersi juhitud Hollandi Vabaduspartei (PVV) ning isegi üldjoontes pikaajakselt väga immigrandisõbralikus ja multikultuurses Rootsis on Rootsi Demokraadid (SD) suutnud viimastel aastatel jõuda esindatuseni rahvusparlamendis ning 2014. aasta parlamendivalimistel tõusnud juba suuruselt kolmandaks parteiks hääletasaagi poolest.

Ühelt poolt on paljud paremäärmuslikud parteid küll osutunud lühiajalise eduga ehk *flash* erakondadeks, kuid teisalt on arvestatav number paremäärmuslikke parteisid suutnud tagada püsiva toetuse ning edu, mis on avaldunud lisaks esindatusele parlamentides ka koalitsioonipartnerite näol valitsustes – näiteks Umberto Bossi Põhjaliiga (LN) Itaalias, Geert Wildersi Vabaduspartei Hollandis või Siv Jenseni Progressipartei (FrP) Norras.

Paremäärmuslike erakondade tõusu tagamaad, nende toetajaskond ning edu *versus* ebaedu valimistel on pälvinud võrdlemisi palju nii politoloogide kui sotsioloogide tähelepanu ja neid on üsnagi palju erinevatest aspektidest püütud uurida. Nende parteide edu, aga ka ebaõnnestumist, on erinevates uuringutes selgitatud muuhulgas nii valimissüsteemi eripärasid, ühiskonna sotsiaalset struktuuri, protestipoliitikat,

erakondadepoolset pakkumust kui valijatepoolset nõudlust, teemahääletamist ning valijate volatiilsust arvesse võttes. Üldjoontes puudub aga akadeemilisel maastikul konsensus paremäärmuslike parteide edu põhjuste osas.

Paremäärmuslikke erakondi käsitlevas temaatikas on aga edu põhjuste, paremäärmuslike parteide valijate jne taustal võrdlemisi vähe tähelepanu pööratud nende erakondade mõju analüüsile teistele erakondadele. Ehk et kuivõrd „nakatusohtlikud“ on paremäärmuslike erakondade programmilised seisukohad peavoolu (*mainstream*) erakondade seisukohtadele? Olukorras, kus valimisturule (*electoral market*) on sisenenud uus, esialgu väike, kuid populaarsust koguv ning valijaid mobiliseeriv jõud, võiks Anthony Downsi ratsionaalse poliitilise turu loogikast järeldada, et erakonnad kui kasu maksimeerijad liiguvad uuele jõule kasu toonud hoiakute suunas. Lähtuvalt Downsi poliitilise turu kontseptsioonist, ruumilisest teooriast ning nõudluse-pakkumise paikapidavusest valimisturul, võiks eeldada, et juhul kui paremäärmuslikud immigratsioonivastased parteid suudavad valimistel edukalt esineda ning mobiliseerida enda toetuseks olulise hulga valijaid, siis nihkuvad ka peavooluparteide seisukohad immigratsiooniküsimustes vasak-parem skaalal rohkem paremale ehk muutuvad rangemaks. Kuid kas eelkirjeldatud olukord on pelgalt ühesuunaline ning erakonnad käituvad ratsionaalselt?

Erinevalt paremäärmuslike parteide edu võimalike põhjuste osas, on akadeemilises kirjanduses tugevam üksmeel nende erakondade võtmeteemade suhtes, millest üheks tugevamaks on kahtlemata immigratsioon ning immigratsiooni- ja immigrantide vastasus. Kui vaadata Euroopat üldisemalt ja Lääne-Euroopa heaoluriike spetsiifilisemalt, siis on sisserände, põgenike ning integratsiooniga seotud teemad üha teravamalt esile kerkimas. Euroopa Liidu kontekstis on immigratsiooniküsimus ELi liikmesriikidele järjest enam survet avaldamas. Ühelt poolt nähakse nii ühise immigratsiooni- kui ka asüülipoliitika loomist ning ELi piiride avatuna hoidmist nii immigrantidele kui asüülitaotlejatele. Teiselt poolt aga argumenteeritakse järjest enam immigratsiooni piiravate regulatsioonide kehtestamisest, mille üks iseloomustavamaid märksõnu on „kindlus-Euroopa“ (*fortress Europe*) loomine. Mitmed uuringud on välja toonud, et sisserände ning sellega kaasneva problemaatika pidevalt päevakorras

hoidmisel on suurt rolli mänginud just paremäärmuslikud parteid, kelle jaoks immigratsioonivastatus on üks võtmeteemasid, läbi mille on suudetud oma valimisedu saavutada ning kasvatada.

Kuigi paremäärmuslikke populistlikke parteisid Lääne-Euroopas ning nende võimalikku mõju on teatud määral uuritud ning uurimuste arv on viimastel aastatel sagenenud, ei ole ühestele järeldustele mõju osas jõutud. Osalt on täielikult ümber lükatud võimalikud mõjutused, mis on tekkinud paremäärmuslike erakondade sisenemisega poliitilisele turule, teisalt on aga väidetud, et „nakatumine“ on toimunud vaid parempoolsete parteide kontekstis. Senised empiirilised uuringud on mõõtnud paremäärmuslike erakondade mõju võrdlemisi lühikesel ajaperioodil ehk et puudub laiapõhjaline pikemale perioodile keskenduv analüüs antud teema kontekstis. Samuti on tihtipeale fookus asetatud kindlale spektrile vasak-parem skaalal (enamjaolt nakatumise efekti analüüs paremal). Ehk vajaka on jäänud terviklik lähenemine kogu vasak-parem skaala ulatuses pikema aja vältel. Käesoleva töö eesmärgiks on see tühimik täita ning analüüsida Lääne-Euroopa paremäärmuslike parteide nakatumise efekti ning erakondade immigratsioonialaste positsioonide võimalikku muutust paremäärmuslike parteide valimisturule sisenemisel kuues Lääne-Euroopa riigis perioodil 1980-2012.

Põhiosa kavandatavast tööst moodustab parteide immigratsioonialaste seisukohtade/positsioonide muutuse/mittemuutuse jälgimine kindla ajaperioodi vältel. Andmestikuna on kasutusel Manifesto Projecti (MP) põhjalik erakondade valimisprogrammide andmebaas, kus on kodeeritud erakondade positsioone enam kui viiekümnes riigis võrdlemisi pika perioodi vältel erinevate teemade suhtes. MP puhul on tegemist projektiga/andmebaasiga, mis on keskendunud muuhulgas parteide valimisprogrammide kvantitatiivsele analüüsile, parteisüsteemide struktuurile ja arengule ning erakondade poliitiliste eelistuste muutumisele. MP andmebaas sisaldab üsna pikki aegridu erakondade positsioonide ning nende muutuse kohta, mis on antud töö tarbeks väga hästi sobiv.

Vaadeldavaks ajaperioodiks käesolevas töös on 1980-2012. Tegemist on kolme kümnendi pikkuse perioodiga, mil võis märgata seniste immigratsioonilainete

aeglustumist ning esimeste edukate paremäärmuslike erakondade esilekerkimist 1980-ndatel, asüülitaotlejate arvu kasvu 1990-ndatest ja edasiulatuvalt ning alates 2000-ndatest mitmete paremäärmuslike erakondade konsolideerumist parteimaastikul ning osalust valitsuste moodustamisel.

Antud töö keskendub Lääne-Euroopa riikidele, kus on esindatud nii edukad kui ebaedukad paremäärmuslikud parteid. Kokku on riikide näol valimis kuus riiki – Austria, Holland, Norra, Prantsusmaa, Rootsi ning Suurbritannia.

Käesolev töö on jaotatud kuueks: esimene osa annab ülevaate teoreetilisest raamistikust, tuues välja nii paremäärmuslike erakondade olemuse kui teoreetilised lähtepunktid erakondlikust konkurentsist vasak-parem skaalal. Töö teises osas on paremäärmuslike erakondade võimaliku mõjuefekti paremaks mõistmiseks esitatud ülevaade nende parteide ajaloolisest kujunemisest ning immigratsiooni kui põhiteema olulisusest. Kolmas osa toob välja senise kirjanduse paremäärmuslike parteide nakatumisefektist, annab ülevaate empiiriliste uurimuste tulemustest ning esitab käesoleva töö panuse antud kirjandusse. Töö neljandas osas on kajastatud paremäärmuslike parteide võimaliku mõju mõõtmiseks püstitatud hüpoteesid. Töö viiendas osas on kirjeldatud empiirilise uurimuse läbiviimiseks kasutatud andmestikku ning metoodikat. Kuues osa tööst esitab empiirilise analüüsi, arutleb selle tulemuste üle ning toob esile ettepanekud võimalike edasiste uurimissuundade kohta antud teema kontekstis.

1. Teoreetiline raamistik

Paremäärmuslike erakondade edu viimastel aastakümnetel erinevates Lääne-Euroopa riikides on olnud silmatorkav. Olles Teise maailmasõja järgselt põhimõtteliselt poliitiliselt areenilt kadunud, on paremäärmuslikud parteid suutnud kasvada märgatavaks poliitiliseks jõuks, millega teistel tegijatel erakonnamaastikul on tulnud üha rohkem arvestada. Paremäärmuslike vaadetega parteide tõus pole olnud vaid mõnele üksikule Lääne-Euroopa riigile omane tunnusjoon, vaid sarnased erakonnad on esile kerkinud üha rohkemates „vana“ Euroopa maades ning ka Põhjamaad pole antud tendentsist puutumata jäänud. Schaini *et al.* (2002) kohaselt on toetus äärmuslikele ksenofoobsete vaadetega erakondadele Lääne-Euroopas viimaste kümnendite jooksul teinud drastilise hüppe. Ka valimistulemused räägivad enda eest – 1999. aastal kogus Austria Rahvapartei (FPÖ) parlamendivalimistel 26.9%, samal aastal võitis Šveitsi Rahvapartei napilt parlamendivalimised 22.55%-ga häältest ning nii Taanis kui ka Norras on paremäärmuslikud erakonnad suutnud oma edu hoida 10-20% piirimail (vt Lisa 1) (Norris 2005: 6-7; Schain *et al.* 2002: 3; European Election Database 2015). Kõrge sisseerändearvuga Rootsis on viimastel valimistel järjest edukamalt esinenud Rootsi Demokraadid (SD), kes kogusid 2010. aastal 5.7% ning 2014. aasta parlamendivalimistel juba 12.9% häältest (Statistics Sweden 2014).

Loomulikult on esinenud ka paremäärmuslikke erakondi, mida võiks iseloomustada kui nõrke ühe-valimise-parteisid ehk et nad on kiiresti tõusnud poliitilisele areenile, aga sealt sama kiirelt ka kadunud. Samas on paremäärmuslikud erakonnad olnud uutest parteiperekondadest, mis on Teise maailmasõja järgselt esile kerkinud, kõige edukamad (Mudde 2014). Norrise (2005, 8) kohaselt on paremäärmuslike erakondade keskmine toetus Lääne-Euroopas perioodil 1990-2004 kasvanud ligi 6-lt 14%-ni (7 erakonna keskmise valimistulemuse põhjal). Akkerman (2012) väidab, et toetus nendele parteidele on kasvanud püsiva 10%-ni ilma langustrendi näitamata.

Lisaks politoloogidele on paremäärmuslike erakondade populaarsuse tõusev trend järjest rohkem tähelepanu pälvinud ka migratsioonalaste mõttekodade seas. Paremäärmuslikke erakondi ei saa enam käsitleda kui marginaalseid ekstreemsete vaadetega fanaatilisi gruppe, mis tegutsevad poliitilistel äärealadel, vaid pigem on tegu

uue potentsiaalse poliitilise jõuga, mis on suutnud edukalt mobiliseerida senises riigivalitsemises pettunuid (Guibernau 2010).

Hoolimata tõusust ning püsijäämisest poliitilisel maastikul, puudub sotsiaalteadlaste hulgas üksmeel paremäärmuslike erakondade reaalsest mõjust. Nii näiteks väidab Mudde (2013), et nende parteide edu on liialt ületähtsustatud ning mõju kaheldav. Teisalt on aga erialane kirjandus ning uurimustööd näidanud kasvutendentsi (Kitschelt, McGann 1995; Harmel, Svåsand 1997; Hainsworth 2000; Schain *et al.* 2002; Bale 2003; Norris 2005; Rydgren 2005; Mudde 2007; Ivarsflaten 2008; van Spanje 2010; Minkenberg 2011; Akkerman 2012; Rooduijn *et al.* 2012; Immerzeel *et al.* 2015 etc.).

Uurides võimalikke mõjutusi ning efekte, keskendub käesolev töö erakondade omavahelisele konkurentsile ning uurib, kas ja mil määral paremäärmuslike erakondade edukas esilekerkimine poliitilisele maastikule mõjutab teiste erakondade positsioone. Võimalike mõjutuste uurimiseks on lähtealuseks võetud Anthony Downsi klassikaline poliitilise ruumi teooria, erakondade konkurents ning valija ratsionaalsus.

Mõistmaks paremäärmuslike erakondade olemust, annab käesolev peatükk ülevaate antud parteide definitsioonist, teeb sissejuhatuse terminoloogiasse ja kategoriseerimisse ning selgitab nii Anthony Downsi poliitilise ruumi teooriat ja selle sobivust antud tööse kui ka Bonnie Meguidi modifitseeritud varianti antud lähenemisest.

1.1. Paremäärmuslikud erakonnad

Paremäärmuslikke erakondi iseloomustab võrdlemisi pikk ning mitmekesine ajalugu, mistõttu esineb üsna laiaulatuslik terminoloogia ning erialases kirjanduses puudub ka üksühene ning universaalne lähenemine paremäärmuslikele parteidele. Käesolevad alapeatükid toovad välja üldlevinud mõisted, mida paremäärmuslike erakondade puhul on kasutatud, samuti käsitletakse paremäärmuslike erakondade tüpologiseerimise probleeme ning paremäärmusliku ideoloogia põhialuseid aitamaks paremini mõista uuritavate erakondade definitsiooni.

1.1.1. Terminoloogia

Inglisekeelses kirjanduses on paremäärmuslike erakondade puhul iseloomulik terminoloogia mitmekesisus. Erinevad autorid on paremäärmuslikke erakondi analüüsid kasutanud väljendeid nagu *new right*, *anti-immigrant*, *neofascist*, *authoritarian*, *extreme right*, *radical right*, *national populist*, *ultranationalist* etc. Mitmed autorid on viidanud, et erinevalt näiteks rohelistest või kommunistidest, ei saa paremäärmuslike erakondade puhul kasutada ühest kontseptualiseerimist, mis suudaks klassifitseerida kõiki paremäärmuslike tunnustega erakondi ühte parteiperekonda (Norris 2005, 43-46). Valdavalt on ingliskeelsetest paremäärmuslusest ning paremäärmuslikke erakondi puudutavates teadustöodes siiski võrdlemisi levinud ning läbivateks terminiteks olnud *extreme right parties (ERPs)* (Bale 2003; Alonso, Claro da Fonseca 2011; Otti 2012; Ignazi 2006; Hainsworth 2000, Schain *et al.* 2002) või *radical right* (Norris 2005; Mudde 2007; Mudde 2014; Rydgren 2008; Zhirkov 2014; Immerzeel *et al.* 2015; Kehrberg 2014). Eestikeelses terminoloogias on üldlevinud mõisteks *paremäärmuslikud erakonnad*, millest käesolev töö ka lähtub.

1.1.2. Tüpoloogia

Norris (2005, 43) leiab, et teatud kindlat ja selgelt piiritletud parteitüpoloogiat võib eristada näiteks roheliste, kommunistide või sotsialistide näol, kuid see piir kipub häägustuma paremäärmusluse puhul. Paremäärmusliku ideoloogia ning erakondade puhul puudub akadeemilisel maastikul homogeenne ning kõikehõlmav definitsioon ja klassifikatsioon, millest teadustööd lähtuksid, kuna tegemist on ideoloogiliselt üsna mitmekülgse nähtusega. Paremäärmuslikud parteid erinevad nii oma ideoloogiliste vaadete, aga ka parteivõrgustiku ning retoorika poolest. Ka Zhirkov (2014, 286) on välja toonud, et ühine probleem uurimaks paremäärmuslikke parteisid on universaalselt aktsepteeritud definitsiooni puudumine. Esineb paremäärmuslikke erakondi, mille juured ulatuvad maailmasõdade vahelisse fašistlikku perioodi, aga ka nõ uusi populistlikke jõude, mille esilekerkimist võib iseloomustada kui vastureaktsiooni postindustriaalsele ühiskonnakorraldusele, globaliseerumisele ning ebaefektiivsele majanduspoliitikale (Guibernau 2010; Knigge 1998). Ignazi (2003, 33-34) on samalaadselt välja toonud kaks paremäärmusliku partei kategooriat: traditsionaalne

(nostalgilised, industrialiseerimisajajärgu lõhede eestvõitlejad, materialism, fašistlikud) ning post-industriaalne (traditsioonilise kogukonna kaitsjad, rahvusriik, rassism, ksenofoobia, post-materialistlikud).

Samas jagavad paremäärmuslikud parteid Lääne-Euroopas kindlaid neile iseloomulikke jooni, mis võimaldavad neid koos analüüsida. Näiteks nii neofašistlikud kui ka uusparempoolsed erakonnad on selgelt autoritaarsete hoiakutega, süsteemi- ning immigratsioonivastased, rahvuslikku identiteeti kaitsvad jõud (Knigge 1998). Hainsworth (2000, 9-14) leiab, et läbivateks karakteristikuteks Lääne-Euroopa paremäärmuslike erakondade puhul on eelkõige rahvuslus, ksenofoobia, rassism, demokraatiavastatus, kindlakäeline valitsemine, heaolušovinism ning korrakaitse.

Käesolev töö lähtub Mudde (2007, 15-23) paremäärmuslike erakondade definitsioonist. Mudde on paremäärmuslikke erakondi defineerides lähtunud kolme põhialuse kombinatsioonist: a) põlisrahvuslus (*nativism*); b) autoritaarsus; c) populism. Põlisrahvuslus, mis on tihedalt seotud rahvusriigi põhimõttega, kombineerides endas nii rahvuslikke kui ksenofoobseid tunnuseid, seisab homogeense riigi eest, kus võõra päritoluga ideed ning inimesed on ohuks rahvusriigi püsijäämisele. Natsionalism ning rahvusriigi põhimõtted on läbipõimunud autoritaarsusega ning karmikäelise riigivalitsemisega, kus toimib tõhus korrakaitse ning kehtib nulltolerants kuritegevusele. Kolmandaks nurgakiviks paremäärmuslikus ideoloogias on populism, mis paremäärmuslike erakondade puhul rõhutab ühiskondliku konflikti olemasolu, jagades ühiskonna „meie“ (ühtne rahvas) versus „nemad“ (korrumpeerunud eliit) vahel. Populism käib käsikäes olemasoleva majanduspoliitilise riigiaparaadi vastaste hoiakutega (*anti-establishment sentiments*).

1.1.3. Ideoloogia

Eelmainitud tunnustele lisaks on üks võimalikke viise, millega paremäärmuslikke parteisid ülejäänud erakondadest eristada, vaadata erakondade asetumist ideoloogilisel parem-vasak skaalal. Loogiliselt argumenteerides peaks selge olema, et paremäärmuslikud erakonnad asetuvad antud skaalal võimalikult parempoolsesse spektrumisse. Kuigi paremäärmuslikku ideoloogiat käesolevas töös eraldi ei käsitleta, aitab järgnev kaasa paremäärmusliku partei definitsiooni paremale mõistmisele.

Guibernau (2010) kohaselt toetuvad paremäärmuslikud erakonnad järgmistele ideoloogilistele alustele:

1. Kehtiva poliitilise korra vastasus (*anti-establishment*) ning demokraatia reformimine – kehtiva poliitilise korra vastasus ning demokraatia reformimine käib paremäärmuslike erakondade puhul käsikäes populistlike lubadustega. Valijate pettumine, võõrandumine valitsevast poliitilisest eliidist ning madal poliitiline usaldus on võimaldanud paremäärmuslikel erakondadel kujundada antipaatsed hoiakud olemasoleva korra suhtes, lubades võimule saades võim rahvale tagasi anda. See aga ei tähenda, et tahetakse olemasolev demokraatlik riigivalitsemine asendada diktatuuriga, pigem pooldatakse jõuliselt olemasoleva demokraatliku süsteemi „tuulutamist“ ning „puhastamist“ vanadest olijatest. Samuti väärtustatakse rahvaküsitlusi ning avatud nimekirjadega osalemist valimistel.
2. Immigratsioonivastasus – kesksel kohal paremäärmuslike erakondade ideoloogias on immigratsioonivastasus, mis haakub nii rahvusluse, oma kultuuri ning identiteedi kaitsmise kui ka kehtiva poliitilise korra vastasusega. Immigratsioonist kui paremäärmuslike erakondade põhiteemast pikemalt teises peatükis.
3. Läänelike väärtuste hoidmine ning rahvuspõhise eelistamise printsiip – läänelike väärtuste hoidmine ning rahvuspõhise eelistamise printsiip lähtuvad massimmigratsiooni tulemusena ohtu sattunud ning kaitsmist vajava põlisrahva põhimõttest.
4. Integratsioon ja etnopluralism – multikultuursus ning kultuuride sulandumine on paremäärmuslike jõudude seisukohast läbikukkunud ning ohustavad põlisrahva kultuuri püsijäämist. Leitakse, et erinevaid kultuure ning neist pärinevaid identiteete ei tohiks omavahel segada.

1.2. Erakondlik konkurents

Käesolev peatükk annab esmalt põhjaliku ülevaate Anthony Downsi 1957. aastal avaldatud klassikalisest ruumilisest teooriast ja ratsionaalsest valimisturust ning selle puudujääkidest selgitamaks erakondade seisukohtade muutusi valimisvõitluses. Peatüki teine pool toob välja Downsi modifitseeritud ruumilise teooria, mille keskmes on erinevad strateegiad, kuidas erakonnad võivad reageerida uute konkurentide lisandumisel ning teemade väljapaistvusele.

Senised uuringud on enamjaolt põhinenud ning lähtunud Anthony Downsi ratsionaalsest valijast ning „ratsionaalse poliitilise turu“ põhimõttest. Downs tõi üle majandusteooriast tuntud ruumilise teooria (*spatial theory*) ning majandusliku turu kontseptsiooni ja lõi sellest analoogi poliitilise turu näol, kus parteid käituvad kui kasu maksimeerijad, üritades võita võimalikult paljude valijate toetuse ja hääle (Evans 2004, 70-89). Ruumilisel skaalal tähendaks see, et erakonnad asetavad end vasak-parem skaalal võrdlemisi tsentrisse, et suureneks potentsiaal pälvida võimalikult laialdast toetust valijate hulgas (nn mediaanvalija toetus, kes on oma vaadetelt üldjoontes tsentris ning keda peaks poliitilisel turul kõige rohkem olema). Sellisel kujul on tegemist nõ catch-all ehk massiparteidega, kes kohandavad oma seisukohti vastavalt nende populaarsusele valijate hulgas. Ehk et kui mõni küsimus, mis pole massipartei programmis, osutub valijaskonnas või suure hulga elektoraadi hulgas oluliseks teemaks (eksisteerib tugev nõudlus) ning toob väiksematele parteidele valimistel edu (nt. paremäärmuslikud parteid ja immigratsioon), siis teoorias peaksid massiparteid kui ratsionaalsed valijate häälte pärast võitlevad käitujad need edu toonud seisukohad üle võtma (*co-opt*) eesmärgiga, et need hoiakud ka neile edu toovad.

Kuna Downsi teooria põhines ühedimensioonilisel ideaalmudelil, siis kasutades Downsi teooriat kaasaegsel poliitilisel maastikul ning keerukas valimisvõitluses, on oht jõuda liiga lihtsustatud järeldusteni (van Spanje 2010, 566) ning ei võimalda saada täit ülevaadet erakondade võimalikest strateegiatest valimisturul. Nimelt ei arvesta antud lähenemine võimalusega, et erakonnad valivad, millisele teemale rohkem või vähem tähelepanu pöörata, rõhku asetada või otsustatakse teemat sootuks eirata. Näiteks võivad paremäärmuslikud erakonnad valimisedu saavutada rõhudes immigratsioonivastastele

seisukohtadele ja retoorikale, kuid peavoolu parteid võivad hoolimata paremäärmuslikule erakonnale edu toonud seisukohast teema olulisust üldsegi eirata. See aga läheks vastuollu Downsi ratsionaalse valijaturu loogikaga.

Downsi ruumilise teooria mudelit on põhjalikult uuendanud Meguid (2005; 2010), kelle positsiooni, väljapaistvuse ning omandi (PSO) teooria keskendub erinevatele võimalikele strateegiatele, mida erakonnad võivad uue konkurendi lisandumisel poliitilisele areenile teatud teemade puhul järgida.

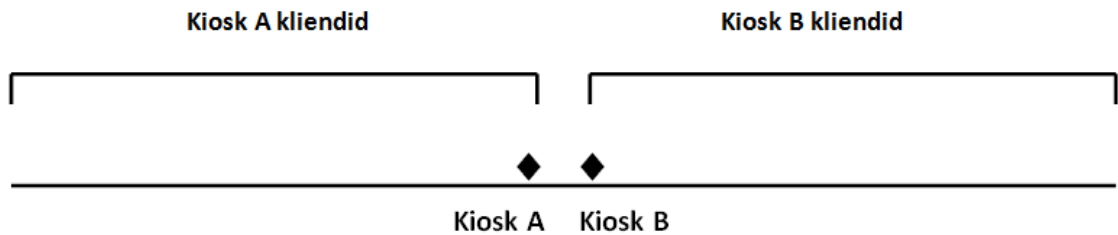
1.2.1. Downsi poliitilise ruumi teooria ja ratsionaalse valimisturu loogika

1957. aastal avaldas Anthony Downs oma teoses „An Economic Theory of Democracy“ ideaalmudeli parteide ning valijate positsioneerumisest vasak-parem skaalal. Downs tõi üle majandusteooriast tuntud ruumilise teooria (*spatial theory*) ning majandusliku turu kontseptsiooni ja lõi sellest analoogi poliitilise turu näol, kus ühelt poolt parteid käituvad kui kasu maksimeerijad, üritades võita võimalikult paljude valijate toetuse ja hääle, ning teiselt poolt ratsionaalsed valijad, kes hääletavad oma vaadetele kõige lähemal oleva erakonna poolt.

Downsi teooria on üks alustaladest, millel põhineb ratsionaalse valiku teooria. Teooria keskmes on majandusteooriast tuntud pakkumise ja nõudluse lähenemine, kus mõlemad valimisturul osalevad osapooled – nii parteid kui valijad – käituvad ratsionaalselt, eesmärgiga oma potentsiaalselt saadavat kasu maksimeerida.

Downsi loogikat võib ilmetada lihtsa näitega kahest jäätisekioskist rannajoonel, mis võistlevad tarbijate pärast (vt. alljärgnevat Joonist 1). Mida lähemal jäätisekiosk ostjale on, seda suurema tõenäosusega klient lähimast putkast toote ostab. Arvestades rannajoone pikkust, siis et jäätist võimalikult palju müüa ning suurimat kasu teenida, asetavad mõlemad jäätisemüüjad oma kioski rannajoone keskpäika, meelitades seeläbi võimalikult suure hulga kliente mõlemast rannajoone otsast keskele kokku.

Joonis 1. Downsi ratsionaalse valimisturu loogika

Allikas: Töö autori poolt koostatud joonis Evans, Jocelyn (2005). „Voter & voting: an introduction“ põhjal.

Downs lõi sarnase majandusloogika alusel analoogi poliitilisest turust, kus parteid võistlevad valijate hääle pärast. Põlvimaks võimalikult suure osa valijaskonna toetuse (*majority voter*), peavad erakonnad teadma, millised on enamuse valijate eelistused, ning nendele eelistustele end vastavalt positsioneerima. Tegu on nõ mediaanvalijaga, keda peaks valimisturul kõige rohkem olema. Downsi loogika kohaselt hääletab valija selle erakonna poolt, mis asub tema vaadetele kõige lähemal. Eeldades, et enamik valijaskonnast pooldab rangemaid immigratsioonireegleid, oleks mediaanvalija kaar parem-vasak skaalal parempoolse kaldu ning erakonnad positsioneeriks end vastavalt mediaanvalija seisukohtadele. Samas on oluline märkida, et oma usaldusväarsuse ning tõsiseltvõetavuse säilitamiseks oma valijaskonna hulgas, peavad erakonnad säilitama teatud ideoloogilise järjepidevuse valijate vaadetega kohaldumisel (Evans 2004).

Downsi teoorial on mitmeid vajakajäämisi ning nõrku kohti. Downs eeldas, et valijate eelistused on kindlas väärtuslikus järjekorras (*single peaked*), kus on teada üks kindel eelistus, millest iga järgnev eelistus on vähemväärtuslikum. Tegelikult võib valijal olla ka mitmeid eelistusi (*many-peaked*). Kaheldav on ka lähtepunkt, et parteid ning valijad tegutsevad ühedimensionaalses mõõtmes. Siinkohal läheb Downs iseendaga vastuollu, olles väitnud, et erakonnad ei saa teineteise positsioonidest nõ üle hüpata (*leapfrogging*) (Sartori 2009, 291). Samuti eeldab Downsi lähenemine, et erakonnad on huvitunud vaid oma kasu maksimeerimisest ja valimiste võitmisest ning poliitikad on pelgalt instrumendid selleni jõudmiseks. Kriitika osaliseks on saanud ka veendumus, et erakondade positsioneerimise ning valijate vaadete vahel on ühesuunaline seos, kus erakonnad on passiivsed tegutsejad, kes üksnes justkui reageerivad valijate ootustele (Evans 2004, 72-80). Ware (2007) näiteks on leidnud, et valijate ning erakondade

vaheline suhe on vastastikune ehk kahe-suunaline, kus parteid reaktiivselt üritavad valijate hoiakuid ning nõudmisi kujundada ning neile soodsamas suunas mõjutada. Seda näiteks läbi mingi konkreetse teema päevakorras hoidmisega (*issue salience*) või läbi teema omamise (*issue ownership*).

Downsi teooria keskmes on ka eeldus, et erakonnad asetavad end vastavalt mediaanvalijale võimalikult tsentrisse, mistõttu kehtivad tsentripetaaljõu ehk kesktõmbe põhimõtted. Selle loogika kohaselt peaksid kõik omavahel võistlevad parteid kui kasu maksimeerijad ning hääle pärast võitlejad end positsioneerima vasak-parem skaalal võimalikult tsentrisse. Nii Sartori (2009, 305-312) kui Norris (2005, 198-204) on välja toonud, et erakondadevahelises konkurentsisis kehtib ka tsentrifugaaljõu ehk kesktõuke põhimõtted, kus erakondade tsentrisse koondumise asemel esineb positsioneerimist terve vasak-parem skaala lõikes.

1.2.2. Meguidi positsiooni, nähtavuse ning omandi teooria

Lähtudes sellest, et Downsi teooria puhul oli tegemist liiglightsustatud ideaalmudeliga, mis ei võtnud arvesse kõiki parteidevahelist konkurentsi mõjutavad nüansse, toob Meguid (2005; 2010) välja üsnagi modifitseeritud mudeli Downsi ruumilisest teooriast. Meguidi teooria keskmes on erakonnad ning nende strateegiad valimisvõitluses. Kui seniste üldlevinud seletuste kohaselt mõjutavad parteide edu versus läbikukkumist peamiselt institutsionaalsed (valimissüsteem, riigi haldusjaotus, riigikord jne) ning sotsioloogilised (sotsiaalmajanduslik toimetulek, väärtushinnangud ning nende muutumine) tegurid ning jättes välja parteid, siis Meguidi kohaselt ei suuda need teooriad siiski piisavalt põhjalikult adresseerida põhjuseid, mis mõjutavad erakondade valimistulemust. Antud võrrandist on Meguidi kohaselt välja jäänud erakonnad, mis on võimelised mõjutama teatud teemade nähtavust, nii väikeparteide kui ka teiste peavoolu erakondade edu ning valijate eelistusi.

Meguid (2005; 2010) eristab kolme strateegiat, mida peavoolu erakonnad võivad kasutada uue konkurendi lisandumisel parteimaastikule:

1. Ükskõikne strateegia (*dismissive strategy*) – olemasolevad erakonnad ei reageeri uue tulija põhiteemale, jäävad apaatseks või eiravad ning adresseerivad põhiküsimustena teisi teemasid. Samuti on võimalik, et erakonnal puuduvad vahendid või kompetents uue teemaga tegelemiseks.
2. Vastutulelik strateegia (*accommodative strategy*) – võib nimetada ka kooperatiivseks reaktsiooniks ehk erakonnad kopeerivad või nõ kaaperdavad uue tulija seisukoha. Downsiliku lähenemise puhul tähendab antud strateegia seda, et erakonnad positsioneerivad end uue erakonna seisukohtadele võimalikult lähedale, lootes seeläbi hääli üle lüüa või tagasi võita. Meguid aga lisab juurde ka teema omamise mõõtme, mille kohaselt võetakse teema uustulijalt üle läbi suurema kogemuse ning võimaluste valijaid mõjutada. Äärmuslikul juhul võib antud strateegia edukas rakendamine viia uustulija laialimineku.
3. Vastanduv strateegia (*adversarial strategy*) – võetakse uue tulija seisukohale täiesti vastanduv positsioon. Paremäärmuslike erakondade ning immigratsioonivastasuse kontekstis tähendaks see seda, et teised erakonnad seisaksid immigratsiooni kui millegi positiivse eest. Antud strateegia tõstaks uustulija teema nähtavust olulisel määral ning kinnistaks valijate silmis uustulijat kui teema omajat. Vastanduva positsiooni võtmine peavoolu partei poolt võib olla ka strateegiliseks kaalutluseks, kuidas oma põhikonkurenti nõrgestada. Antud lähenemist kasutasid näiteks sotsialistid Prantsusmaal 1980-1990-ndatel, et nõrgestada oma pearivaalide *gaullistide* edu läbi Front Nationali teemade ülevalhoidmise. Piltlikult öeldes kehtib siinkohal ütlus „minu vaenlase vaenlane on minu sõber“.

Meguidi teooria oluline täiendus klassikalisele Downsi ühedimensionaalsele mudelile on ideoloogilise proksimaalsuse (*ideological proximity*) kaotamine. Kui Downsi lähenemine ei võimaldanud või pidas äärmiselt keerukaks erakondade ülehüppamist (*leapfrogging*) teiste erakondade positsioonidest, mistõttu parteid said end asetada vaid omale vasak-parem skaalal lähimale erakonnale võimalikult lähedale, siis Meguidi täiendus, et erakonnad mõjutavad ka teemade omamist ning nähtavust läbi erinevate

strateegiate, võimaldab erakondadel mõjutada konkurentide edu ning tulemust kogu dimensiooni ulatuses (Meguid 2005; 2010). Samas rõhutab ka Meguid ise, et valitud reaktsioonidel ning strateegiatel on omad piirangud, millest olulisimaks on endiselt ideoloogiline järjepidevus, samuti ka valijate hinnangud teemade olulisusest. Oma ideoloogiale vasturääkivate seisukohtade võtmine või järjekindlalt valijale ebaoluliste küsimuste tõstatamine tuleb üldjoontes pigem kahjuks kui kasuks.

Meguidi lähenemine kätkeb endas ka teema nähtavuse (*issue saliency*) ning omamise (*issue ownership*) teooriaid. Downsi teooria eeldas, et teemad ning seisukohad, mille pärast erakonnad omavahel võistlevad, on pidevalt staatilises olekus ehk nende olulisus on konstantselt sama. Tegelikuses aga võivad teemade tõstatumist ning nähtavust pidevalt mõjutada mitmed tegurid, sealhulgas nii majanduskriisid, sõjaline agressioon, looduskatastroofid, rahvastiku väljaränne jne. Teemade nähtavuse ning omamisega võivad manipuleerida edukalt ka erakonnad. Erinevad autorid (Budge, Robertson, Hearl 1987; Budge, Fairlie 1983) on leidnud, et erakonnad ei võistle omavahel kõikide teemade osas, vaid rõhuvad neile teemadele, milles omavad kompetentsi ja milles on neil eelis ning väldivad neid, mis neile kasu ei too (Meguid 2008, 348-349; 2010, 24-27).

Sama tähtis on ka atraktiivse ja olulise teema omamine parteidele kuna valijad toetavad seda erakonda, mis adresseerib kõige adekvaatsemalt neile olulist teemat. Immigratsiooniteemal viitab van Spanje (2010, 566) varasematele uuringutele, mis on leidnud, et valijad eelistavad paremäärmuslikke erakondi just sellepärast, et neid nähakse teema omajatena ning seeläbi kõige pädevamatena antud valdkonnas.

Samas ei pruugi teema omamine iseenesest veel olla määrav. Belander ja Meguid (2008) on väitnud, et teema omamine on oluline sel juhul, kui see on valijate silmis oluline ning sellega tuleks kindlasti tegeleda. Lähtudes nii arvamusküsitlustest kui ka varasematest uuringutest, mis on leidnud, et immigratsiooniteema on Euroopas aktuaalne, võiks eelnevast järeldada, et peavooluparteid üritavad kopeerida paremäärmuslike parteide immigratsioonivastaseid seisukohti, eeldusega oma kasu ehk hääldesaaki maksimeerida.

2. Paremäärmuslike erakondade kujunemine ning immigratsioon kui põhiteema

Käesolev peatükk toob esile paremäärmuslike erakondade ideoloogilise raamistiku ning selle kujunemise lähiajaloolise tausta. Samuti on kirjeldatud ning välja toodud relevantse kirjanduse põhjal paremäärmuslike erakondade fenomeni võimalikud põhjused ja olulisemad faktorid, mis seletavad nende parteide edu.

2.1. Paremäärmuslike erakondade ajalugu

Teise maailmasõja järgselt olid paremäärmuslikud vaated pikalt põlatud. Avalikuks tulnud sõjakoledused kahandasid paremäärmuslike erakondade toetuse miinimumini. Rydgreni (2005, 13) kohaselt oli sõjajärgselt iseloomulik paremäärmusluse ja selle põhimõtete häbimärgistamine. Märkimisväärne roll oli siinkohal kindlasti ka kuni 1970-ndateni kestnud majandusliku õitsengu perioodil, mis hoidis usalduse institutsioonide vastu kõrge ning poliitilise rahuolematuse võrdlemisi madalal. Samas paremäärmuslikud liikumised teatud vormides siiski eksisteerisid, kuigi peamiselt poliitilistel äärealadel. Näiteks tegutsesid nii Itaalias (Movimento Sociale Italiano – MSI) kui Saksamaal (Nationaldemokratische Partei Deutschland – NPD) parteid, mille juured ulatusid Euroopa fašistlikku ajalukku. Prantsusmaal suutsid *poujadistid* üllatada 1956. aastal võites 56 kohta parlamendis, kuid nende tähelelend ühtede valimistega ka piirdus. 1970-ndatel võis poliitilisel maastikul täheldada märgilisi murranguid ning seda eelkõige Taanis (Fremskridtspartiet) ja Norras (Fremmskrittspartiet), aga ka Suurbritannias (National Front) ning Prantsusmaal (Front National). Enne 1980-ndaid aga jäid ka need vähesed erakonnad poliitilisel maastikul tagaplaanile.

Sõjajärgsete paremäärmuslike liikumiste ja erakondade mobilisatsiooni ning teket võib jagada kolme lainesse või etappi (von Beyme 1988, 2-18):

1. 1945-1950-ndate keskpaik – paremäärmuslik maailmavaade Saksamaa kaotusega Teises maailmasõjas oli diskrediteeritud, paremäärmuslike erakondade ja liikumiste eesmärgiks oli ellujäämine;

2. 1950-ndate keskpaika kuni 1970-ndateni võib iseloomustada kui „populistlikku protestifaasi“, mil vaikselt hakkas välja kujunema „rahvas versus poliitiline eliit“ populistlik dihhotoomia;
3. 1980-ndatel alguse saanud paremäärmusluse kolmandat lainet, mida saatsid hajusalt esinevad edukad valimistulemused, iseloomustab immigratsiooni kui paremäärmuslike erakondade põhiteemaks kujunemist.

Von Beyme käsitus kattub suuresti ka Minkenbergi omaga (2011, 41; 2013, 17-18):

1. Sõjajärgne periood, mida iseloomustab *poujadism* Prantsusmaal, *mccarthyism* USAs, SRP ja DRP Saksamaa Liitvabariigis ning MSI Itaalias;
2. 1960 ja varajased 70-ndad, millele olid iseloomulikuks NPD Saksamaa Liitvabariigis ja *powellism* ning National Front Suurbritannias;
3. 1980-90-ndad, mil kerkisid esile varasemast selgelt eristuvad paremäärmuslikud parteid.

Esimesed kaks etappi olid suures joones nostalgilise iseloomuga, kus ülistati bioloogilist rassismi ning Kolmandat Reichi. Kolmas laine on aga murranguline kuna kujutab endast paremäärmusluse ideoloogilist ja vormilist uuendamist ning vanast fašistlikust ajaloost eraldumist. Minkenberg (2013, 17-18) on seda käsitlenud kui „üleüldist moderniseerumise nihet“ sotsiaalsete liikumiste ja poliitiliste võimaluste avanemiste kontekstis.

Põhjuseid, miks kolmanda laine tulekuga saavutasid paremäärmuslikud erakonnad edu, leiab kirjandusest mitmeid. Esmalt suuremad ühiskondlikud muutused ning nihe industriaalsest post-industriaalsesse ühiskonda, mis avardas poliitilise võimaluse struktuure. Ka rahulolematust senise külmunud erakonnamaastiku struktuuriga andis tõuke uute tulijate tõusule, seda eriti Taanis ja Norras (Norris 2005, 52). Tõukefaktoriteks saab kindlasti lugeda ka valijaskonna kasvanud rahulolematust, vähenenud poliitilist usaldust ning sellest tulenevalt valijapoolset nõudlust. 1980-ndateks oli varasem majanduslik õitseng Euroopas ammendunud ning asendunud languse ja struktuurse tööpuudusega. Üha enam kerkis esile ka senine

immigratsioonipoliitika ning kasvavad ksenofoobsed hoiakud, mida paremäärmuslikud erakonnad olid varmad ära kasutama (Minkenberg 2013, 18; Dahlström, Esaiasson 2013, 346). Samuti on paremäärmusluse edukat esilekerkimist 1980-ndatel seletatud kui reaktsioonina postmaterialistlikele väärtustele (nn vaikne vasturevolutsioon), ning moderniseerumisele ja jätkuval globaliseerumisele (Husbands 2002, 51-59).

Minkenbergi (2011, 43) kohaselt saatis neid paremäärmuslikke parteisid edu, mis a) kaasajastasid ning muutsid oma ideoloogiat ning strateegiat; b) kasutasid ära avanenud poliitiliste võimaluste struktuure ning c) leidsid oma niši ning kujundasid teistest erakondadest eristuva profiili.

Kõige olulisemaks teguriks kujunes paremäärmuslike erakondade enda „uuenduskuur“, mille all võib näha nii distantseerumist vanast paremäärmuslikust raamistikust ning natsionaalsotsialistlikust ja fašistlikust pärandist kui ka post-industriaalsele ühiskonnale omaste murede adresseerimist (Hainsworth 2000, 1-2). Sarnasel seisukohal on ka Rydgren (2005, 415-416), kes leiab, et pelgalt lõhedepõhine lähenemine ei selgita paremäärmuslike erakondade edu varieeruvust riikide vahel. Edu saavutamiseks poliitilisel areenil oli paremäärmuslikel erakondadel tarvis ära kasutada avanenud poliitilisi võimalusi (*political opportunities*) ning asendada vana natsionaalsotsialismi ning fašismiga seostatav ideoloogiline raamistik uue innovatiivse pearaamistikuga, mis suudaks valijaid mobiliseerida. Samuti oli see oluline kujundamaks endale usaldusväärse erakonna imago (Ivarsflaten 2006).

2.2. Immigratsioon ning selle raamistamine poliitilises diskursuses

Immigratsioon moodustab käesoleva töö empiirilise analüüsi olulise aspekti ning käsitletakse antud juhul lahus ideoloogiast. Järgnevalt ülevaade immigratsiooni ning sisserändajate vastasuse kujunemisest, olulisusest ning raamistamisest.

Üldlevinud teadmise kohaselt seostatakse paremäärmuslikke erakondi ennekõike immigratsioonivastasusega. See aga ei tähenda, et tegemist oleks pelgalt ühele konkreetsele teemale keskendunud parteidega, vaid olulisteks teemadeks on siinkohal ka õiguskord (*law and order*), rahvuslus, kultuuriline protektsionism, korruptsioonivastasus jne. Teisalt on aga põhiliseks edu toovaks faktoriks või nõ

firmamärgiks olnud ennekõike just siiski immigratsioon ning selle vastasus (Mudde 2007; Betz 1994; 2002; Ivarsflaten 2008; Rydgren 2008). Sarnases võtmes väidavad ka Norris (2005, 133) ning Hainsworth (2000, 10-11), et paremäärmuslike jõudude peamiseks valijaid mobiliseerivaks faktoriks on olnud inimeste hirm millegi võõra ning tundmatu ees, mida paremäärmuslikud erakonnad on immigratsioonilainete, asüülitaotlejate arvukuse, integratsiooniprobleemide ning immigrantide „patuoinastamise“ najal võimendanud. Ka Zhirkov (2014, 287) toob välja, et paremäärmuslikke parteisid ning nende edu valimistel on praktiliselt võimatu analüüsida, ilma et arvesse ei võetaks immigratsiooni. Zhirkov viitab siinkohal näiteks Fennema (1997) ja van der Brug *et al.* (2000) uurimustele, kus paremäärmuslikke parteisid ongi nimetatud immigratsioonivastasteks erakondadeks. Samuti on Ivarsflaten (2008) märkinud, et immigratsioonivastane retoorika on Lääne-Euroopa paremäärmuslike parteide ühendavaks faktoriks.

Uurides ühendavaid faktoreid edukate paremäärmuslike erakondade seas seitsmes Lääne-Euroopa riigis järgnevate toetuse mobiliseerimise aluste (*grievance*) mudelite baasil: a) majanduslikud muutused; b) poliitiline elitism ning korrupsioon; c) immigratsioon, leidis Ivarsflaten (2008) oma uurimuses, et need paremäärmuslikud parteid, mis rõhustid immigratsiooniga seotud probleemidele ning võõravihale, olid tunduvalt edukamad. Ükski uuritud paremäärmuslikest erakondadest ei saavutanud edu ilma immigratsioonile rõhumata. Võrreldes aga majanduslike küsimuste ning poliitikas pettumisega, siis ületati valimiskünnis ka ilma neid teemasid käsitlemata.

Paremäärmuslikud erakonnad on immigratsiooni ning sisserändajatega seonduvatele teemadele omistanud negatiivse kuvandi ning raamistanud selle ohuspektrist lähtuvalt. Immigrante on paremäärmuslike parteide retoorikas raamistatud ning sildistatud kui sotsiaalsete probleemide allikatena ning ohuna riigi majandusele, enamusrahvuse kultuurile ja rahvuslikule identiteedile (Kehrberg 2014, 3-5). Rydgreni (2008, 746) kohaselt võib paremäärmuslike parteide immigrantide kujutamises välja tuua neli strateegiat: a) oht rahvuslikule identiteedile; b) immigrandid kui kuritegevuse allikad; c) immigrandid kui tööpuuduse põhjustajad; d) immigrandid kui heaolusüsteemi ärakasutajad.

Need väljatoodud viisid, kuidas immigratsiooni ning immigrante on raamistatud, pärinevad kahest teooriast: etno-pluralistlik, kuhu kuuluvad eelmainitud neljast võimalusest kaks esimest (immigrandid kui oht rahvuslikule identiteedile ning immigrandid kui sotsiaalse ebaturvalisuse allikad), ning heaolušovinistlik, kuhu kuuluvad ülejäänud kaks strateegiat (tööpuuduse põhjustajad ning heaoluriigi väärkasutajad).

Etno-pluralistlik (*ethno-pluralist*) lähenemine väidab, et säilitamaks rahvuste ning kultuuride omanäolisuse ja elujõulisuse ning ühiskonna rahumeelse toimimise, tuleb erinevaid kultuure teineteisest eraldi hoida. Rahvuste segunemine ning multikultuursus on omavahel ühildamatu ning viib varem või hiljem kultuurilise väljasuremiseni, sellest tulenevalt seistakse homogeense rahvastiku säilitamise eest. Etno-pluralistlik lähenemine on üsnagi sarnane identiteediteooriale seletamaks immigratsioonivastaseid hoiakuid, mille kohaselt sisserändajate ning põlisrahva identiteet on omavahel ühildamatud (Kehrberg 2014, 5).

Heaolušovinistlik (*welfare chauvinist*) doktriin lähtub aga võitlusest piiratud ressursside üle, kus immigrante nähakse „muiduleivasööjatena“, kes ei tohiks osa saada riigi pakutavatest hüvedest, millele põlisrahva juurdepääs on igati õigustatud. Nii on paremäärmuslike erakondade retoorikas üsna läbivaks motiiviks kujunenud nn rahvuslik eelistamine (*national preference*), kus eelisjärjekorras erinevate hüvede saamisel on põlisrahva esindajad. Sellest tulenevalt ka hüüdlauseid „Taani taanlastele!“, „Prantsusmaa prantslastele!“ või „sakslased esimesena“, „hollandlased esimesena“ jne. (Kehrberg 2014; Rydgren 2008).

Sellelaadse efektiivse raamistamise tulemusena on paremäärmuslikud parteid mitmes Lääne- Euroopa riigis suutnud immigratsiooniga seonduvad teemad püsivalt päevakorda tõsta, need silmatorkavaks teha ning ka avalikku arvamust mõjutada. Kuna paremäärmuslikud erakonnad ei tegutse vaakumis ilma poliitiliste konkurentideta, siis on ka teised rivaalitsevad erakonnad poliitmaastikul tihtipeale mõjutatud paremäärmuslike erakondade retoorikast (Cochrane, Nevitte 2014).

2.3. Immigratsiooni nähtavus Euroopa poliitilisel areenil

Viimase Eurobaromeetri avaliku arvamuse uuringu kohaselt on eurooplaste üheks olulisemaks murekohaks tõusnud immigratsioon. Eurobaromeetri 2014. aasta sügisvooru küsitlustulemuste põhjal on riiklikul tasandil üheks tähtsamaks küsimuseks pärast töötust ning majanduslikku olukorda tõusnud immigratsioon, mida pidasid 18% vastanutest nende riigis oluliseks. Vaadates lähemalt riikide tulemusi, siis kõige enam mainiti immigratsiooni kui kõige olulisemat probleemi, millega riik peab lähitulevikus tegelema, Saksamaal (37%), Maltal (57%), Suurbritannias (38%), Taanis (34%) ning Austrias (20%). Võrdlemisi kõrge oli antud tulemus ka Rootsis (24%) (Standard Eurobarometer 82 2014).

Ka Euroopa Liidu tasandil tervikuna on immigratsioon muutunud järjest olulisemaks küsimuseks, millega tuleks tegeleda. 24% küsitletutest leidis, et immigratsioon on üks kahest kõige olulisemast probleemist, millega Euroopa Liit peab silmitsi seisma. Võrdluseks: 2012. aastal leidis vaid 8%, et immigratsioon on üks olulisim teema.

Loomulikult on mõjutavateks või võimendavateks teguriteks, mis aitavad paremäärmuslike erakondade sõnumit paremini vastu võtta ning kasvatada nende populaarsust, rasked majanduslikud olud, pettumine valitsevad eliidis, aga samuti sõltuvad need ka konkurentide vastustrateegiast.

2.4. Paremäärmuslike erakondade edu Lääne-Euroopas

Enamjaolt on paremäärmuslike parteide edu ning püsijäämist poliitilisel maastikul seostatud vastureaktsioonina kasvavale immigratsioonile, kus lisamõjutajateks on ka rasked majanduslikud olud, tööpuudus jne. Üldjoontes puudub akadeemilisel maastikul konsensus paremäärmuslike parteide populaarsuse tõusu kohta, kuid senine kirjandus (Norris 2005; Rydgren 2005; Mudde 2007; van der Brug *et al.* 2005, Hainsworth 2000; Schain *et al.* 2002) on eelkõige välja toonud järgnevad faktorid: lisaks vastureaktsioonile ka pakkumise ning nõudluse aspekti, hääletajate volatiilsuse, kultuurilise proteksionismi ning valimissüsteemi eripärad.

1980-ndatel alanud paremäärmuslike erakondade läbimurde tegurid on seega mõnevõrra jätkuvalt üle kandunud ka nende erakondade edu konsolideerumisse. Olulisemad tegurid siinkohal on olnud a) postindustriaalne majandus, millega on kaasnenud majanduskriisid ning tööpuudus; b) kasvav võõrandumine, rahulolematus ning pettumine peavoolu poliitikas; c) proportsionaalne valimissüsteem; d) immigratsioonivastaste, ksenofoobsete ning rassistlike hoiakute tõus; e) vastureaktsioon roheliste ning vasakpoolsetele liikumistele; f) peavooluparteide koondumine tsentrisse parem-vasak skaalal (Rydgren 2002, 27-56).

Pakkumise aspekti (*party supply*) ehk erakonna enda käitumise olulisust on rõhutanud Kitschelt ja McGann (1995), kes on välja toonud, et peavooluerakondade koondumine ideoloogilisel skaalal enam-vähem tsentrisse on jätnud ruumi paremäärmuslikele erakondadele oma niši leidmiseks. Kuna maailmavaateliselt asetuvad parempoolsed erakonnad kõige lähemale paremäärmuslikele parteidele, siis viimased saavutavad just siis edu kui parempoolsed erakonnad nihkuvad parem-vasak skaalal tsentri poole (van der Brug *et al.* 2005). Samas ei pruugi see veel edu tuua juhul, kui paremäärmuslikud erakonnad pole ennast distantseerinud fašistlikust pärandist ning suutnud luua endale usaldusväärse erakonna kuvandit (Ivarsflaten 2006).

Pakkumise kõrval on üheks vaieldumaks paremäärmuslike erakondade edufaktoriks toodud institutsionaalne kontekst. Küsimusele, kas teatud valimissüsteem ning –künnis soodustavad uute erakondade edu valimistel, on üldjoontes läbivaks arvamuseks olnud lähenemine, et proportsionaalse valimissüsteemiga on paremäärmuslikel ning ka teistel uutel tulijatel lihtsam esindatud saada. Selle väite analüüsid pole aga ühest vastust toonud: ühelt poolt on väidetud, et valimissüsteem on oluline ning PR-süsteem teatud määral soodustab uute parteide esilekerkimist (nt. Norris 2005, 105-126). Teisalt aga seda tulemust ei kinnitata ning väidetakse, et valimissüsteem antud kontekstis ei mängi suurel määral rolli (Mudde 2007, 7).

Pakkumise aspekti vastandina võib välja tuua valijate nõudluse. Ühiskondlike muutustega kaasnenud „ohud“, millena on nähtud multikultuursust, tööpuudust, immigrantide arvukuse kasvu ning heaoluriigi „kokkutõmbamist“, on ärgitanud valijaid

tugevamalt nõudma meetmeid, mis suudaksid antud ohtudega adekvaatselt tegeleda (Norris 2005; Dahlström, Esaiasson 2011, 346).

Eelnevatest teooriatest vähemoluliseks aga ei saa pidada ka peavooluerakondade strateegiaid reageerimaks paremäärmuslike parteide programmilistele põhiseisukohtadele (*issue strategies*). Need võimalikud strateegiad on kahtlemata olulised, kuna võivad suurel määral mõjutada mingi teema nähtavust, omistamist ning põhiküsimuseks kujunemist. Paremäärmuslike erakondade nõ firmamärgiks ning peamiseks mobiliseerivaks teemaks on läbivalt olnud immigratsioon ning selle vastasus (von Beyme 1988; Hainsworth 2000). Toetudes varasematele töödele on Dahlström ja Esaiasson (2011, 346) välja toonud kaks põhilist strateegiat, mida kasutades võivad peavooluerakonnad mõjutada paremäärmuslike jõudude edu: a) omistamine, mis tähendab sisuliselt seda, et väiksemalt ja eeldatavalt nõrgemal positsioonil olevalt partei populaarne seisukoht võetakse jõuliselt üle oma programmi; b) vaigistamine, mille tulemusena nõ suured erakonnad sihipäraselt ei reageeri paremäärmuslike erakondade põhiküsimusele, vaid tõstatavad jõuliselt mõne muu teema, vältimaks sellega liigse tähelepanu keskendumist radikaalidele.

Need strateegiad pärinevad suuresti nišiparteide/“Downsi modifitseeritud ruumilisest” teooriast, milles Meguid (2005) toob välja kolm võimalikku reaktsiooni, millega parteid võivad suurel määral mõjutada mingite teemade nähtavust ja käsitletavust (vastutulelik, vastanduv ning ükskõikne).

3. Paremäärmuslike erakondade mõju ning „nakatumisefekt“

Paremäärmuslikud erakonnad pole Lääne-Euroopa kontekstis kaugeltki mitte uus nähtus, kuid sellest hoolimata on võrdlevad empiirilised uuringud antud parteide võimalikust mõjust teistele konkureerivatele erakondadele võrdlemisi hiljutine nähtus. Käesolev peatükk toob välja senise kirjanduse paremäärmuslike parteide nakatumisefektist, annab ülevaate seniste uurimuste tulemustest ning esitab käesoleva töö panuse antud kirjandusse.

Alates paremäärmuslike erakondade läbilöömisest ning tõusust 1980-ndatel, on enamjaolt senised empiirilised uurimused keskendunud põhjuslike seoste otsimisele seletamaks paremäärmuslike parteide esilekerkimist kui ka valimistel saadud võite/kaotusi (nt. makrotasandi tegurid: valimissüsteem, immigrantide osakaal rahvastikust, majanduslikud tegurid jne), valijaskonna uurimisele, valijate mobiliseerimise alustele ning sotsiaalmajanduslikele faktoritele (Kitschelt, McGann 1995; Golder 2003; Knigge 1998; van der Brug *et al.* 2000; Givens 2005; Kehrberg 2014; Schain *et al.* 2002; Norris 2005).

Vähem esineb aga poliitilisest aspektist lähtuvaid empiirilisi suuremahulisi uuringuid (Schain *et al.* 2002; Bale *et al.* 2010) ehk kas ning millisel moel on paremäärmuslikud erakonnad suutnud mõju avaldada teistele parteidele, poliitikakujundamisele ning parteisüsteemile. Mudde (2007, 291) väitel puuduvad mõjusad empiirilised uuringud, mis tõestaksid väiteid paremäärmuslike erakondade mõjust poliitikakujundamisele ning ühiskonnale tervikuna. Viimastel aastatel on poliitilisest aspektist lähtuvad uuringud siiski sagenenud koos analüüsitavate riikide ning parteide arvu kasvuga (nt. Meguid 2005; 2008; Williams 2006; Mudde 2007; Bale *et al.* 2008; van Spanje 2010; Mudde 2013; Immerzeel *et al.* 2015).

Lähtuvalt immigratsiooniga seotud teemade väljapaistvusest, paremäärmuslike parteide edust ning peavoolu parteide „nakatumisest“ parempoolsete erakondade hoiakutega immigratsiooni suhtes, toovad senised uuringud välja kaks peamist „nakatumisefekti“ (van Spanje 2010, 1) senised parempoolsed parteid nihkuvad parem-vasak skaalal paremale (Norris 2005; Mudde 2007) ning 2) peavoolu parteid „võtavad üle“

immigratsioonivastaste erakondade seisukohad ehk leiab aset nõ *verrechtsing*, kus kõik peavooluparteid nihkuvad paremale (Downs 2002; Pettigrew 1998). Näiteks Downs (2002) väidab uurides Prantsusmaa, Belgia, Norra ja Taani näidetel vastureaktsioone ning paremäärmuslike parteide kontrolli all hoidmist peavoolu parteide poolt, et võimalikest variantidest (ignoreerimine, isoleerimine, koostöö tegemine ning ülevõtmine) on mindud koostöö tegemise ning ülevõtmise teed. Pettigrew (1998) leiab, et immigratsioonivastased hoiakud on Euroopas vägagi püsivad ning paremäärmuslikud parteid on neid hoiakuid edukalt ära kasutanud, suutes immigratsiooniga seotud teemad edukalt nihutada vasak-parem skaalal parempoolsesse spektrisse.

Seniste empiiriliste uuringute puhul puudub siiski autorite seas üksmeel populistlike paremäärmuslike parteide mõjust või „nakatuvusest“. Van Spanje (2010, 2-3) toob välja, et enamus uurimustööd kinnitavad uskumust, et immigratsioonivastaste parteide valimisedu mõjutab teisi parteisid. Ka van Spanje enda töö väidab, et immigratsioonivastaste parteide edu valimistel ei mõjuta mitte ainult erakondi, mis asuvad vasak-parem skaala paremspektris, vaid kogu parteisüsteemi. Norris (2005) on aga leidnud, et paremäärmuslike erakondade valimiseduga on aset leidnud vaid parempoolsete parteide nihkumine paremale (*contagion of the right*) ehk peavoolu paremerakonnad on oma immigratsiooni puudutavates seisukohtades muutunud konservatiivsemaks ning hakanud ellu viima sisserännet piiravaid meetmeid. Mudde on mitmes uurimustöös jõudnud järeldusele, et populistlikud paremäärmuslikud parteid pole seni suutnud parteisüsteemi muuta (2014, 217-226) ning nende üldine mõju poliitikakujundamisele Euroopas on olnud tagasihoidlik (2013, 1-19). Ka Perlmutter (2002) leidis Saksamaa ja Itaalia paremäärmuslikke erakondi uurides, et nende mõju suurtele parteidele oli võrdlemisi väike.

Schain *et al.* (2002) on leidnud, et Suurbritannias on nii konservatiivid kui leiboristid edukalt suutnud üle võtta sealsete paremäärmuslike jõudude põhiteemad (nt. konservatiivid Thatcheri juhtimisel võtsid immigratsiooni nõ oma teemaks) ning seeläbi suutnud vältida eduka paremäärmusliku erakonna esilekerkimist (lisaks valimissüsteemile). Samas on viimastel aastatel esile kerkinud senise paremäärmusliku väikeerakonna British National Party (BNP) kõrvale tunduvalt edukam United Kingdom Independence Party (UKIP), mida britid näevad kõige võimelisemana tegelemaks

immigratsiooni ning asüülitaotlejatega (McLaren 2013, 14-17). Samas ei pruugi see aga veel iseenesest tähendada, et UKIPi edu mõjutaks konservatiivide ja leiboristide seisukohti. Bale (2014, 296-302) on väitnud, et leiboristide karmimate immigratsioonireeglite pooldamine alates 2010. aastast polnud mitte UKIPi edu tulemus, vaid strateegiline kaalutlus vältimaks teema langemist konservatiivide programmi.

Prantsusmaa ning *Front Nationali* (FN) puhul on ilmselt kõige selgemalt väidetud, et muutused FNi esilekerkimisega ning püsijäämisega on toimunud. Schain *et al.* (2008, 223-241) on väitnud, et Prantsusmaa peavoolu parteid – nii *gaullistid* kui sotsialistid – on üritanud FNi võtmeküsimusi üle võtta oma programmi ning sellega võita hääli FNilt, kuid võrdlemisi edutult (Jean-Marie Le Peni tsiteerides: „Inimestele meeldib originaal rohkem kui koopia“ (Hainsworth 2000, 162). Mistõttu FN on suutnud säilitada kontrolli nii immigratsiooni kui ka turvalisusega seotud küsimuste üle ning suutnud neid ka aktiivselt poliitiliselt päevakajalistena hoida. Ka Meguid (2005, 356) on leidnud, et FNi kõrged valimistulemused olid sotsialistide ning konservatiivide rakendatud strateegiate tagajärg.

Skandinaaviamaade puhul on Harmel ja Svåsand (1997) leidnud Taani ja Norra progressiparteisid versus konservatiive uurides, et viimased on alates 1970-ndatest, kui progressiparteid esile kerkisid, nihkunud vasak-parem skaalal tunduvalt parempoolsesse spektrisse ning järeldanud, et nihke põhjuseks oli esmajoones progressiparteide jõuline edu valimistel. Rootsi paremäärmuslikke erakondi uurides jõudsid Dahlström ja Esaiasson (2011) järeldusele, et peamiseks põhjuseks, miks paremäärmuslikud jõud pole Rootsis märgatavat edu saavutanud, on olemasolevate erakondade strateegia. Analüüsides perioodi vahemikus 1970-2006 on leitud, et hoolimata murest immigratsiooni osas, kasutasid erakonnad Rootsis Meguidi teooria mõistes minnalaskvat või eiravat (*dismissive*) teooriat ehk et immigratsiooniteematikat on teadlikult välditud ning on rõhutatud muudele teemadele. Samas saatis 2010. aastal Rootsi Demokraate (SD) Rootsi parlamendivalimistel arvestatav edu, mida suudeti märgatavalt tõsta 2014. aasta valimistel (vastavalt 5.7 ning 12.9% häältest). Põhjuseks võib siinkohal näha eelkõige SD võimet oma senist radikaalset kuvandit mõnevõrra muuta.

Suurema valimiga empiirilised uuringud on samuti jõudnud vastakate järeldusteni. Van Spanje (2010) on leidnud, et immigratsioonivastased parteid on mitte ainult mõjutanud parempoolseid erakondi, vaid nõ nakatunud on terve parteisüsteem. Mõningate eranditena ei ole paremäärmuslusest mõjutatud teised nišiparteid (rohelised, kommunistid) ning valitsuserakonnad.

Immerzeel *et al.* (2015) on analüüsid nii immigratsiooni, rahvuslust, õiguskorda ning populismi ja süsteemivastasust aga leidnud väga nõrga seose paremäärmuslike erakondade edust ning teiste parteide positsioonide vahel. Ka Alonso ja Claro da Fonseca (2011) jõuavad pigem nakatumisefekti kummutavate järeldusteni. Autorid on leidnud, et hoolimata paremäärmuslike erakondade olemasolust, on immigratsioon Lääne-Euroopas olnud üks olulisemaid teemasid alates 1970-ndatest, mistõttu peavoolu erakonnad on oma seisukohti muutnud hoolimata paremäärmuslike jõudude ohust. Samuti lükatakse ümber Norrise (2005) väide parempoolsest nakatumisefektist – kui mõningane nakatumisefekt esineb, siis seda pigem vasakpoolsete erakondade hulgas. Toimunud pole ka immigratsioonialaste seisukohtade koondumist, vaid pigem esineb polariseerumist vasak- ning parempoolsete vahel.

Vastakaid järeldusi võib leida ka Akkermani (2012) uuringust, mille tulemused toetavad Alonso ja Claro da Fonseca tõdemust, et immigratsiooni (ning integratsiooni) kui „põletavad probleemid“ on olnud tähelepanu keskmes ning viimastel aastatel järjest kasvanud. Ka immigratsioonialaste seisukohtade koondumisindeks (*convergence index*) toetab Alonso ja Claro da Fonseca tulemusi polariseerumisest. Erinevused tekivad aga seoses nakatuvusefektiga nii paremal kui vasakul. Akkerman leiab (Ibid, 59-61), et kui vasakpoolsete peavoolu erakondade hulgas pole mingit nakatumisefekti aset leidnud, siis parempoolsete parteide puhul näitab paremäärmuslike jõudude kasvav valimisedu ning rangemate immigratsioonialaste seisukohtade vahel positiivset korrelatsiooni.

Ülaltoodud erinevad tulemused peegeldavad eelkõige erinevusi autorite valimis, analüüsitavas perioodis ning muutujate kontseptualiseerimises ja operatsionaliseerimises. Käesoleva töö autor nõustub Mudde (2014, 2) väitega, et pelgalt juba erinevused paremäärmuslike erakondade defineerimises ning

klassifitseerimises on viinud märgatavalt erinevate tulemusteni (nt nn piiripealsed erakonnad).

Samuti on senised empiirilised uuringud keskendunud väga lühiajalise ja spetsiifilise perioodi analüüsile (nt. van Spanje 2010 keskendus perioodile 2000-2004), mis võivad olla mõjutatud muutustest ühiskonnas sellel konkreetsel ajahetkel (nt. 2001 USA kaksiktornide rünnak, 2004 Madridi metroorünnak, Hollandi paremäärmuslike vaadetega poliitiku Pim Fortuyni atentaat 2002 jne). Ka paremäärmuslike erakondade kiire tõus ning sama kiire langus mõjutavad lühiperioodiliste uurimuste tulemusi, mistõttu järelduste tegemine pikemaajalistest ning süsteemsetest muutustest on kaheldavad.

Seetõttu on üleüldiste järelduste tegemiseks paremäärmuslike erakondade mõjust peavoolu parteide immigratsioonialastele seisukohtadele Lääne-Euroopas tarvis laiahaardelisem empiiriline analüüs perioodi osas. Sellest tulenevalt uurib käesolev töö paremäärmuslike parteide nakatumisefekti ajavahemikus 1980, mil sai alguse paremäärmuslike erakondade kolmas laine, kuni 2012 ning keskendub kuuele Lääne-Euroopa riigile, kus on esindatud nii edukad kui ka ebaõnnestunud paremäärmuslikud erakonnad (Austria, Holland, Norra, Prantsusmaa, Rootsi, Suurbritannia).

4. Hüpoteesid

Käesoleva töö eesmärgiks on analüüsida paremäärmuslike erakondade mõju peavooluparteide immigratsioonialastele seisukohtadele kuues Lääne-Euroopa riigis. Eelmises peatükis välja toodud erialane kirjandus ühtset seisukohta ei demonstreerinud ning paremäärmuslike parteide „nakatumisefekt“ paistab kord esinevat, kord mitte. Antud töö panustab paremäärmuslike erakondade mõju teemalisse kirjandusse mitmel olulisel viisil. Kui seniste tööde analüüsitav ajaperiood on olnud enamjaolt võrdlemisi lühike, siis käesolev töö keskendub perioodile 1980-2012. Samuti ühendab antud töö mitmeid erinevaid analüüsi-aspekte: a) keskendumine parteisüsteemile tervikuna, hõlmates võimalikke mõjutusi nii parem-, vasak- kui ka nišierakondade puhul ning b) mõjutatavate erakondade strateegiate analüüs. Uurimaks paremäärmuslike parteide võimalikku „nakatumisefekti“, on käesolevas töös püstitatud kolm hüpoteesi ning üks vastuhüpotees.

Lähtuvalt Downsi poliitilise turu kontseptsioonist, ruumilisest teooriast ning nõudluse-pakkumise paikapidavusest valimisturul, võib eeldada, et juhul kui paremäärmuslikud immigratsioonivastased parteid suudavad valimistel edukalt esineda ning mobiliseerida enda toetuseks olulise hulga valijaid, siis nihkuvad ka peavooluparteide seisukohad immigratsiooniküsimustes rohkem paremale ehk muutuvad rangemaks, mistõttu hoolimata asetusest vasak-parem skaalal, peaks esinema nakatumisefekt kõigi peavoolu erakondade puhul. Sellest tulenevalt esimene hüpotees:

H1: Mida edukamad on paremäärmuslikud erakonnad parlamendivalimistel, seda tõenäolisemalt muutuvad peavooluparteide seisukohad immigratsiooni suhtes piiravamaks.

Lähtuvalt aga Downsi teooriast, siis peaksid just parempoolsed peavooluerakonnad tundma tugevamat survet immigratsioonialaste seisukohtade rangemaks muutmise osas, kuna paremäärmuslikud parteid asuvad neile vasak-parem skaalal kõige lähemal ning meelitades just nende traditsioonilist valijaskonda. Antud hüpotees põhineb põhimõttel et nakatumine toimub vaid parempoolsete erakondade puhul.

H1.1: Parempoolsed peavooluparteid on alimad liikuma vasak-parem skaalal paremäärmuslikele erakondadele lähemale kui vasakpoolsed peavooluerakonnad.

Paremäärmuslike parteide uurimisel on mõnevõrra domineerinud vasak-parem skaala parempoolne kesksus. Vähem on uuritud võimalikke mõjutusi vasakpoolses spektris (eranditena nt Alonso ja Claro da Fonseca 2011; Meguid 2010). Meguid on väitnud, et 1980-90-ndatel oli FNi head valimistulemused otseses korrelatsioonis sotsialistide poolt rakendatud vastanduva immigratsioonialase strateegiaga. Prantsusmaa sotsialistide immigratsiooni positiivsena käsitledes tõsteti seeläbi teema nähtavust ning see strateegia kinnitas FNi kui immigratsioonivastase erakonna mainet, mille tulemusena äärmuslikumate vaadetega parempoolsed valijad hääletasid FNi poolt ning õnnestasid konservatiivide valimistulemusi. Seega lähtudes Downsi valijate ning parteide ratsionaalsusest, omaenda kasu maksimeerimisest ning hoolimata parem-vasak skaala asetusest, võtavad lisaks skaalal enam paremale kalduvatele erakondadele ka tsentris asetsevad ning vasakule kalduvad peavoolu parteid üle paremäärmuslike immigratsioonivastaste erakondade seisukohad, et oma valijaskonda suurendada ning valimistel kasu maksimeerida. Lähtudes sellest, et paremäärmuslike erakondade valijaskonda iseloomustab klassidevaheline ristlõige (*cross-class appeal; cross-cut traditional partisan alignment*), kuhu kuuluvad ka töölisklassi esindajad ehk traditsiooniliselt sotsialistide ja sotsiaaldemokraatide poolt hääle andnud, siis ohustab paremäärmuslike erakondade edu tegelikult ka vasakpoolseid peavooluerakondi. Seni on mõningad uuringud (nt. Meguid 2005 Prantsusmaa; Bale 2008 Austria, Taani, Hollandi ja Norra näidetel) väitnud, et nakatumisefekt on hõlmanud ka vasakpoolseid parteisid.

Teise hüpoteesina saab välja tuua teiste väikeste või nišierakondade „nakatamatuse“ ehk et kuna tegemist on mingi konkreetse ja piiritletud teema eest seisva erakonnaga, siis jäävad nad paremäärmuslike parteide retoorikast puutumata, kuna vastasel juhul muudaksid nad oma ideoloogiat, kaotaksid potentsiaalseid toetajaid ning riskiksid parteimaastikult kadumisega. Näiteks on Adams *et al.* (2006) väitnud, et nišiparteide käitumine valimisvõitluses erineb peavooluerakondade omast märgatavalt. Nimelt leiti, et kui peavooluerakonnad on alid muutma oma positsioneerimist vastavalt avalikule arvamusele, siis nišiparteid (rohelist, kommunistid/vasakradikaalid,

paremäärmuslased) jäid enamjaolt kindlaks oma programmilistele seisukohtadele (*policy stability*). Need nišiparteid, mis üritasid modereerida omi seisukohti ning viia neid lähemale avalikule arvamusele, eesmärgiga suurendada oma häälatesaaki, said valimistel karistada ning nende toetus vähenes märgatavalt (*costly policy moderation*). Nagu Adams *et al.* (2006, 16) on väitnud, siis nišiparteid on „oma ideoloogia vangid“. Sellest tulenevalt teine hüpotees:

H2: Nišiparteid on vähem altimad paremäärmuslike erakondade mõjutustele immigratsiooni puudutavates küsimustes kui peavooluerakonnad.

Nagu eelpool mainitud, siis esineb nii neid paremäärmuslikke parteisid, kes on suutnud parteimaastikul püsima jääda ning oma toetajaskonda säilitanud või kasvatanud, ning neid, mis on olnud nõ ühe valimise liblikad. Sellest tulenevalt hoolimata paremäärmuslike immigratsioonivastaste erakondade edust valimistel, ei suuda lühiajalised paremäärmuslikud parteid peavooluparteisid oma retoorikaga mõjutada. Kuna paremäärmuslikke erakondi on seostatud eelkõige just immigratsioonivastasusega, siis on nende erakondade püsijäämise huvides nõ oma teema võimalikult nähtavaks teha. Meguidi positsiooni, nähtavuse ning omandi teooriast tulenevalt peaks peavooluparteide huvides aga olema antud teema ülevõtmine. Sellest tulenevalt aja ja edukuse aspekt ning kolmas hüpotees:

H3: Mida kauem on paremäärmuslikud immigratsioonivastased parteid erakonnamaastikul püsinud, seda rangemaks muutuvad peavooluparteide immigratsioonialased seisukohad.

5. Andmestik ja metoodika

Käesoleva töö põhiosa moodustab erakondade immigratsioonialaste positsioonide muutuse vaatlus vasak-parem skaalal ning analüüs paremäärmuslike erakondade võimalikest mõjudest positsioonimuutustele. Antud peatükk annab ülevaate parteide seisukohtade muutuse jälgimist võimaldavast Manifesto Projecti (MP) valimisprogrammide andmestikust ja metoodikast, toob välja töös kasutatava valimi ning kirjeldab muutujate operatsionaliseerimist.

Mõõtmaks valitud Lääne-Euroopa erakondade immigratsioonialaseid seisukohti ning testimaks püstitatud hüpoteeside paikapidavust, on kasutusele võetud Manifesto Projecti (varasemad nimetused Manifesto Research Group ning Comparative Manifestos Project) andmebaas, mis koondab endas erinevate riikide valimisplatvorme alates 1945. aastast. Antud põhjalik projekt pälvis 2003. aastal võrdleva poliitika parima andmebaasi tiitli *American Political Science Association* (APSA) poolt.

Alternatiividena erakondade positsioonide ning seisukohtade analüüsiks vasak-parem skaalal on varasemad sellelaadsed empiirilised uuringud kasutanud ka a) ekspertküsitlusi (nt. Castles, Mair 1984; Huber, Inglehart 1995; Lubbers 2000; van Spanje *et al.* 2006; Immerzeel *et al.* 2010) ning b) mass- ja arvamusküsitlusi (nt. World Values Survey, the Comparative Study of Electoral Systems - CSES, European Election Studies - EES).

Järgnevalt pikem kirjeldus erinevate metoodikate olemusest, positiivsetest/negatiivsetest külgedest ning põhjendus, miks MP andmestik on antud töö kontekstis sobivaim.

5.1. Manifesto Project (MP) metoodika

1979. aastal loodud MP puhul on tegemist ühe enimkasutatud ning põhjalikuma andmebaasiga, mis käesoleval ajahetkel sisaldab 55 peamiselt Euroopa Majanduskoostöö ja –arengu Organisatsiooni (OECD) liikmesriigi üle 900 erakonna, ligi 4000 valimisprogrammi ning rohkem kui 600 parlamendivalimist kaardistamaks parteide poliitilisi eelistusi.

MP andmestik põhineb erakondade valimisprogrammide kvantifitseeritud kontentanalüüsil. Analüüsiobjektiks on valitud erakonna valimisprogramm (*manifesto*), kuna nende näol on tegemist ametliku poliitilise deklaratsiooniga, mis annab aimu, mille eest erakond seisab konkreetsel ajaperioodil. Kuna valimisprogrammid on tsükkliliselt avaldatavad dokumendid, on selle põhjal võimalik analüüsida, millised on olnud erakondade jaoks olulisemad teemad ning kas ja kuidas erakondade poliitilised ideed, väärtused ning rõhuasetused teemade osas on ajas muutunud. Valimisprogrammide nimetus võib aga riigiti varieeruda. Tihtipeale kasutavad erakonnad oma valimislubaduste dokumentide puhul erinevaid termineid läbisegi, nt. mõisteid valimisplatvorm, valimisprogramm, programm, erakonna põhiprogramm, manifest, deklaratsioon, tegevuskava jne. MP puhul mõistetakse valimisprogrammi all erakonna poolt konkreetseks valimiseks koostatud lubaduste ja seisukohtade kogumit. Juhul, kui konkreetne valimisprogramm parteil puudub, on kasutatud teisi erakonna vaateid ning seisukohti väljendavaid dokumente, nt. põhiprogrammi (Werner *et al.* 2011).

MP kontentanalüüs koosneb kahest etapist: 1) ühikute tuvastamine ning 2) kodeerimine. Esimeses etapis jagatakse valimisprogrammides sisalduv tekst osalauseteks, millest igaüks peaks vastama ühele konkreetsele väitele või lubadusele. Seega on kodeerimisühikuks osalause (*quasi-sentence*), mille võib tegelikult moodustada ka üks terve lause, juhul kui see sisaldab ühte konkreetset lubadust. Pikemad laused, mis koosnevad mitmest omavahel eraldiseisvast ning seotust väitest, jagatakse vastavalt esinenud väidete arvule (Ibid 2011, 5-6).

Teises etapis kodeeritakse tuvastatud analüüsiühikud vastavalt sisule 56 kategooriast (+1 kui lugeda lisaks 000 kategooriat kuhu paigutatakse need analüüsiühikud, mis ei sobi ühtegi 56st) koosnevasse koodistikku. 56 kategooriat on omakorda jaotatud seitsmesse suuremasse poliitikavaldkonda (välissuhted, vabadus ja demokraatia, poliitiline süsteem, majandus, heaolu ning elukvaliteet, ühiskonna struktuur ja ühiskonnarühmad) ning mis on samalaadselt sarnase raamistiku põhjal võrreldavad nii ajahetkede, parteide, riikide kui valimiste puhul (vt Lisa 2) (Ibid 2011, 14-22).

Eelmainitud kahe etapi tulemuste põhjal loetakse iga valimisprogrammi puhul kokku mitu unikaalset lubadust, väidet või poliitilist sõnumit antud programm tervikuna sisaldas ning sama protseduuri rakendatakse ka iga konkreetse poliitikavaldkonna puhul. Nende tulemuste põhjal on võimalik välja arvutada vastav protsent kui palju tähelepanu ning rõhku on erakond asetanud nii igale teemale kui poliitikavaldkonnale tervikuna. Vasak-parem skaala saadakse 13 traditsiooniliselt parem- (õiguskord, vabaturumajandus, traditsioonilised väärtused, riigikaitse jne) ja 13 vasakpoolsete (haridus, võrdsed võimalused, heaoluriik jne) alamkategooriate summeerimise ning seejärel teineteisest lahutamise teel. Lahutamine näitab ära kas valimisprogrammis esineb rohkem vasak- või paremtelje osalauseid. Lõpparvu saamiseks arvutatakse parem-vasak skaala osalauseite osakaal tervest valimisprogrammist. Lõpptulemusena võiksime näha parem-vasak skaalat, mis varieeruks -100 ja +100 vahel ehk et erakond on oma valimisplatvormis saajaprotsendiliselt pühendunud kas vasak- või paremtelje moodustavatele teemadele. Tegelikuses on tegemist ekstreemsusega ning ühegi partei valimisprogramm ei koosne maksimumväärtustest vasak- või paremteljel (Budge 2001, 21-24; Alonso, Claro da Fonseca 2011, 870-872; Mölder 2012, 79; Norris 2005, 265).

Käesolev töö keskendub erakondade immigratsioonialaste seisukohtade positsioonide muutusele vasak-parem skaalal, mida on võimalik kalkuleerida lahutades vastavate muutujate negatiivsete seisukohtade osakaalu positiivsetest. Käesoleva töö kontekstis tähistab negatiivne skoor väärtuseid parem- ning positiivne skoor väärtuseid vasakteljel (tihtipeale on kasutatud ka vastupidist lähenemist, kuid kuna paremtelg on immigratsiooni suhtes negatiivsemalt meelestatud, siis on antud telg siinkohal tähistatud miinusega).

Seega võimaldab MP andmestik analüüsida ühelt poolt teemade nähtavust ning omamist erakondade poolt. Teiselt poolt saab antud andmestiku põhjal määratleda ka erakonna positsioneerimist vasak-parem skaalal konkreetsete teemade lõikes. Käesoleva töö raames võimaldab see analüüsida valitud Lääne-Euroopa riikide parteide immigratsioonialaste seisukohtade nähtavust, asetumist vasak-parem skaalal ning asetuste muutust pikema ajaperioodi vältel.

Võimalust analüüsida suuremat hulka riike ja erakondi võrdlemisi pika perioodi jooksul on peetud ka MP andmestiku kõige tugevamaks ning positiivsemaks omaduseks, mida konkureerivad lahendused ei paku (Budge, Bara 2001, 3). Samuti võimaldab MP andmestik alternatiividega võrreldes saada täpsema pildi erakondade positsioonidest läbi parteide enda lubaduste, mitte kolmandate allikate (valijate nägemus, eksperthinnangud) (Dinas, Gemenis 2009, 1-2).

Hoolimata MP andmestiku laialdasest kasutatavusest, on MP rakendatavat lähenemist ning just metodoloogiat võrdlemisi palju ka kritiseeritud (Budge 2013). Siinkohal on esitatud kaks enim kriitikat pälvinud aspekti MP toodetavate andmete metoodika kohta: a) kodeeritud andmete usaldusväärsus ning b) vasak-parem skaala genereerimine 26 vasak-parem kategooria põhjal. Kodeeritud andmete usaldusväärsus on seatud kahtluse alla kuna on argumenteeritud, et valimisplatvormi kodeerimine üheainsa kodeerija poolt ei võimalda toota objektiivseid tulemusi. Mikhaylovi *et al.* (2012) poolt läbiviidud kodeerimiseksperimentist, kus mitmel kodeerijal paluti teha testkodeerimine ning analüüsida sama valimisprogrammi, erinesid tulemused teineteisest märgatavalt ning seeläbi võimaldas eksperimendi läbiviijatel MP andmestikku hinnata mitteusaldusväärseks. Samas on oluline märkida, et valimisplatvormide kodeerijate puhul on tegu samuti ekspertidega, kes teevad kodeerimisprotsessi jooksul pidevalt koostööd MP-poolse juhendajaga, mis peaks aga tulemuste usaldusväärsust oluliselt tõstma. Teiseks on MP andmestikule ette heidetud vasak-parem skaala mõõtmiseks kasutatavad üldkategooriad, mis on püsinud muutumatutena ning ei võta seeläbi arvesse muutusi uute teemade esilekerkimisel ega nende spetsiifikat (Benoit, Laver 2007). Vastulausena on Budge (2013) aga väitnud, et MP meetod vasak-parem skaala arvutamiseks on vaid üks paljudest ning MP andmete kasutajad on vabad valima ning konstrueerima sobiv lähenemine.

MP andmestiku kõrval on kõige sagedasemalt erakondade positsioneeringu analüüsiks vasak-parem skaalal kasutatud ekspertküsitlusi. Üldjuhul on ekspertküsitluste puhul erinevate riikide politoloogidel ehk ekspertidel palutud anda oma hinnang erakondade seisukohtadele vasak-parem skaalal erinevate teemade kontekstis. Eksperthinnangute puhul on mitmeid puudujääke, mis ei võimalda seda meetodit antud töös kasutada:

nende läbiviimine on olnud mittesüsteemaatiline, varieeruv ja ebakorrapärane ning kasutatud on erinevaid formaate. Läbiviidud ekspertküsitlused on olnud kas liiga väikese valimiga ja/või keskendunud liiga lühikesele ajaperioodile, mistõttu pikem võrdlus aegridadena ning suurema hulga riikidega on osutunud problemaatiliseks. Seni kõige mahukam eksperthinnangute andmestik on koostatud Benoit ja Laver'i (2006) poolt ning hõlmab 47 riiki ning 38 teemat. Antud andmestik põhineb perioodil 2002-03 kogutud eksperthinnangutel, mis on problemaatiline mõõtmaks muutuseid parteide seisukohtades pikema aja vältel. Budge (2006, 428-429) ning Klingemann *et al.* (2006, 79) on välja toonud, et võrreldes ekspertküsitlustega, mis on võrdlemisi staatilised, on MP andmestik tunduvalt efektiivsem tuvastamaks muutusi valimiste vahel ning lõikes.

Alternatiivselt on kasutatud ka Maaailma Väärtushinnangute uuringu ehk World Values Survey (WVS) tulemusi. Kuigi tegemist on väga põhjaliku ning vajaliku uuringuga, ei ole see antud töö kontekstis sobivaim lahendus. Alternatiivselt WVS-ile analüüsivad ka nii CSES kui ka EES inimeste hinnangut ning paigutust erakondade osas. Kuid kuna nii WVS, CSES kui ka EES uuringud põhinevad inimeste hoiakutel, kellest paljud ei pruugi olla poliitikahuvilised ning teadlikud erakondade seisukohtadest, siis selliste andmete põhjal analüüsida parteide vaadete muutumist ei annaks otstarbekaid tulemusi.

5.2. Muutujate operatsionaliseerimine

Erakondade immigratsioonialaste seisukohtade muutuse mõõtmiseks vasak-parem skaalal on MP 56 teemakategooriast valitud viis üksikkategooriat, mis on seotud sisserände ning immigrantidega:

- muutuja 601 – patriotism ja rahvuslus: positiivne – rahvuslike väärtuste ning pärandi säilitamine, uhkus oma riigi ajaloo ning rahvuse üle, kõrgelt väärtustatud kodakondsus, isikuvabaduste piiramine riikliku korra tagamiseks;
- muutuja 605 – seadus ja kord: positiivne – karmikäeline õiguskord, nulltolerants kuritegevuse suhtes, karmid karistused, riigi sisejulgeoleku väärtustamine ning valdkonna teenistujate toetamine;
- muutuja 607 – multikultuursus: positiivne – kultuuriline mitmekesisus kui midagi positiivset, rahvusvähemuste keele-, ajaloo- ning kultuuripärandi säilitamine;

- muutuja 608 – multikultuursus: negatiivne – integratsioonile rõhumine, ühiskonna homogeensuse pooldamine;
- muutuja 705 – vähemusrühmad: positiivne – vähem- või alaesindatud ühiskonnarühmade esiletõstmine positiivses valguses, hõlmab endas enamjaolt immigrante, aga ka puudega inimesi ning seksuaalvähemusi (Werner *et al.* 2011, 20-22).

Antud muutujatest kolm käsitlevad immigratsiooni negatiivsena – muutujad 601 patriotism ja rahvuslus: positiivne, muutuja 605 seadus ja kord: positiivne ning muutuja 608 – multikultuursus: negatiivne. Sisseränne kui positiivne teema on kajastatud kahe ülejäänud muutujaga - muutuja 607 – multikultuursus: positiivne ning muutuja 705 – vähemusrühmad: positiivne.

Arvutamaks erakondade immigratsioonialaseid seisukohti on käesolevas töös rakendatud nõ standardset ning enimkasutatud Laver ja Budge'i (1992) lähenemist, mille kohaselt on parteide vastav positsioneerimine võimalik välja kalkuleerida lihtsa tehte abil, lahutades valitud muutujate kodeeritud negatiivsed protsendid positiivsetest või vastupidi. Seega on käesolevas töös immigratsioonialaste seisukohtade arvutamiseks ning parteide positsioneerimiseks muutujate 601, 605 ning 608 protsendid lahutatud muutujatest 607 ning 705 (muutujate protsendilised väärtused välja toodud Lisas 3). Tulemuseks saame parem-vasak skaala, kus väärtused võivad varieeruda -100 (paremtelg) ning +100 (vasaktelg) vahel.

5.3. Valim

Käesolevas töös kuulub valimisse kuus Lääne-Euroopa riiki – Austria, Holland, Norra, Prantsusmaa, Rootsi ning Suurbritannia. Antud valimis on esindatud nii need riigid, kus on olemas edukad paremäärmuslikud parteid, kes on suutnud ennast parteimaastikul kehtestada ning saavutada püsiv toetajaskond (näiteks Prantsusmaa, Austria, Norra), kui ka need riigid, kus paremäärmuslike parteide edu on olnud (teatud juhtudel kuni viimaste aastateni) võrdlemisi marginaalne (Suurbritannia, Rootsi). Paljud analüüsid on oma valimisse kaasanud vaid riigid, kus esinevad vaid edukad paremäärmuslikud erakonnad (Alonso, Claro da Fonseca 2011, 866; Golder 2003, 434). Jättes aga välja riigid, kus sarnased parteid pole esile kerkinud või nende toetus on püsinud

paariprotsendilisena, ei võimalda saada selgelt ülevaadet paremäärmuslike erakondade mõjust.

Antud töö on keskendunud just Lääne-Euroopa riikidele ning seda järgnevatel põhjustel: a) nii edukate kui ebaedukate paremäärmuslike parteide esindatus; b) stabiilse parteisüsteemi olemasolu, mis võimaldab muutusi erakondade positsioneerimise vasak-parem skaalal vaadelda pikema perioodi vältel. Kuigi ka Ida-Euroopas on paremäärmuslikud erakonnad valimistel edukalt esinenud, on nad käesolevast analüüsist välja jäetud eelkõige Ida-Euroopa riikide võrdlemise lühikese demokraatiakogemuse tõttu (Minkenberg 2011; Tavits 2008). Käesoleva töö analüüsiks on tarvilik stabiilne parteisüsteem, mis oli välja kujunenud analüüsitava perioodi alguseks ehk aastaks 1980, kuid mida Ida-Euroopas antud ajaperioodil ei eksisteerinud.

Ka valimisse kuuluvad erakonnad on enamjaolt võrdlemise pika ajalooga. Näiteks Austria Vabaduspartei (FPÖ ehk *Freiheitliche Partei Österreichs*) puhul on tegemist erakonnaga, mis asutati juba 1956. aastal, kuid mille toetus kuni 1980-ndateni püsis 2-5% piirimail. FPÖ näol oli juba selle asutamisest saati tegemist natsionaalsotsialistlike sugemetega erakonnaga, millel lubati ametlikult eksisteerida, et vältida suuremahulise paremäärmusliku opositsiooni teket (Morrow 2000, 41-44). Samas oli 1970-ndatel FPÖ liikumas rohkem vasak-parem skaalal tsentrisse ning üritas vabaneda oma fašistlikust taagast, millel oli aga lühike iga. 1980-ndatel oli Austria majandus langustrendis ning töötus oli kasvamas, mistõttu senised suurparteid kristlike demokraatide ning sotsiaaldemokraatide näol olid kaotamas toetajaskonda. Postmaterialistlike väärtushinnangute ning protestivaimu tõusu suutis Austrias kõige edukamalt ära kasutada karismaatiline Jörg Haider FPÖ esimehena, kelle juhtimisel suudeti 1990-ndate alguseks tagada partei püsiv 10%-ine toetajaskond. Sellele toetusele järgnes aga peagi lisa, kuna Haider suutis edukalt ekspluateerida massimmigratsiooniga seotud hirme (Ibid 2000, 46-59). Hoolimata FPÖ killustumisest (2005. aastal asutati Haideri juhtimisel uus paremäärmuslik erakond Austria Tuleviku Liit ehk BZÖ), suutis FPÖ 2008. aasta Austria parlamendivalimistel koguda 18% häältest (EED 2015).

Hollandis võis täheldada paremäärmuslike erakondade kiiret tõusu alates 2000-ndatest, mil esile kerkisid nii Pim Fortuyn kui ka Geert Wilders, kellest viimase erakond PVV on suutnud saavutada püsiva toetuse 10% piirimail. Enne milleeniumivahetust tegutsenud paremäärmuslikke väikeerakondi oli Hollandis küll mitmeid (*Centrumpartij*, *Centrumdemocraten*, *Centrumpartij* '86), kuid märgilise valimistulemuseni ei jõudnud neist ükski. Peamiste põhjustena on välja toodud eelkõige erakonnasisesed faktorid: vähene organiseeritus, killustunud toetajaskond, karismaatilise juhi puudumine (Mudde, Van Holsteyn 2000, 159-165). Karismaatilise ning osava poliitilise juhi rolli täitsid 2000-ndatel eelkõige Pim Fortuyn ning Geert Wilders. Ideoloogiliselt iseloomustab paremäärmuslikke jõude Hollandis ennekõike immigratsioonivastatus ning seda just islamimaadest.

Ka Põhjamaades on paremäärmuslikud immigratsioonivastased parteid olnud edukalt esindatud juba alates 1970-ndatest. 1973. aastal esile kerkinud Progressipartei (FrP) Norras oli esialgu selgelt protestipartei, mis võitles kõrgete maksude ning heaoluriigi tarbetute kulutuste vastu. Immigratsioonivastatus tõusis teemaks FrP puhul 1980-ndate keskpaigas ning kulmineerus 1990-ndatel, mil pöörduti senisest suuremat tähelepanu plahvatuslikult kasvanud immigratsiooni kultuurilistele mõjudele. FrP on kasvanud populaarsuselt teiseks-kolmandaks erakonnaks üleriigiliselt ning pärast 2013. aasta parlamendivalimisi on FrP vähemusvalitsuses konservatiividega. Kuigi võrreldes teiste Lääne-Euroopa paremäärmuslike erakondadega võib Progressiparteid olla pealtnäha raske liigitada paremäärmuslikuks, seda eelkõige ksenofoobsete ning rassistlike väljaütlemiste poolest, kuid valimisprogrammides on parteil selgelt olnud esindatud rahvuslikud, immigratsioonivastased ning populistlikud seisukohad (Bjørklund, Goul Andersen 2002, 107-115).

Ilmselt kõige kuulsam paremäärmuslik partei, mis on nii Prantsuse kui Euroopa erakonnamaastikul tegutsenud, on Le Pen'ide juhitud Prantsusmaa Rahvarinne ehk Front National (FN). FN on alates oma asutamisest peale rõhunud rahvuslikele väärtustele ning omanud tugevaid immigratsioonivastaseid seisukohti. FN on suutnud oma valijaskonda sammhaaval kasvatada, imponeerida pettunud valijatele nii paremal kui vasakul ning mobiliseerida kindla eelistuseta või varasemalt hääletamata jätnud

kodanikke. Lisaks võrdlemisi laiapõhjalisele toetusele on FN tuginenud kindlale ning karismaatilisele juhtimisele, seda nii Jean Marie kui Marine Le Peni näol. Lisaks immigratsioonivastasusele ning selgelt rassistlikele ja ksenofoobsetele hoiakutele, on FN paremäärmusliku erakonna musternäidis, mis seisab muuhulgas nii protektsionistliku majanduspoliitika kui nulltolerantsi ja karmikäelisuse eest õiguskorras.

Erinevalt Taanist ja Norrast jäi Rootsi perioodil 1980-2012 paremäärmuslikest jõududest parlamendis suuresti puutumata. Erandina suutis Ny Demokrati ehk Uus Demokraatia 1991. aastal koguda 6.7% häältest ning võtta 25 kohta parlamendis. Samas kusagil paremäärmusliku liikumise ning nišierakonna piirimail on Rootsis alates 1988. aastast olnud esindatud ka Rootsi Demokraadid (SD), kes on viimastel aastatel aga saavutanud märgatava valimisedu (5.7 ning 12.9% häältest vastavalt 2010 ning 2014).

Suurbritannia on paremäärmuslike parteide osas mitmeski mõttes erandlik olnud. Teise maailmasõja järgselt 1967. aastal asutatud National Fronti hiilgeajad (maksimaalne valimistulemus 9.4% rasketes majanduslikes oludes vaevlevas Suurbritannias 1974. aastal) jäid 1970-ndatesse. Paremat ei suutnud ka 1982. aastal asutatud British National Party (BNP), mille keskmine toetus jäi 1% piirimaile. Paremäärmuslike erakondade edutust Suurbritannias on peamiselt selgitatud valimissüsteemi eripäradest, poliitilisest kultuurist ning tugevast ühtekuuluvustundest tingituna, aga ka peavoolu parempoolsete erakondade ning paremäärmusliku ideoloogia kattumisega. Ehk et konservatiivide hulgas oli 1980-ndatel valdavalt levinud „uue rassismi“ idee, mis põhines nõ looduslikul grupikuuluvusel ning teistsuguste välistamisel. Sellest tulenevalt on mitmed autorid väitnud, et Suurbritannia puhul võeti paremäärmuslikel erakondadel nende põhiteema – immigratsioonivastatus – konservatiivide poolt üle (eriti Thatcheri valitsemisajal) (Mudde, Van Holsteyn 2000, 161; Eatwell 2000, 172-190). Üldjoontes on Suurbritannia paremäärmuslikke parteisid saatnud edu sarnaselt Prantsusmaa FNile just kohalikul tasandil ning Euroopa Parlamendi valimistel.

Kokku on käesolevas töös esindatud 9 paremäärmuslikku erakonda kuuest riigist – Austriast kaks – FPÖ ning BZÖ; Hollandist kaks – LPF, PVV; Norrast üks – FrP;

Prantsusmaalt üks – FN; Rootsist kaks – NyD, SD ning Suurbritanniast üks – UKIP. MP andmebaasis on esindatud erakonnad, mis on parlamendivalimistel kogunud 3 või enam protsenti häältest, mistõttu mõned paremäärmuslikud erakonnad antud valimisse ei kuulu (nt. Hollandi CD; CD'86; UK BNP).

Ülalmainitud paremäärmuslike erakondade võimalikke mõjutusi vaadeldakse teiste Lääne-Euroopa parteiperekondade kontekstis. Analüüsime kas ning millist mõju avaldavad paremäärmuslikud erakonnad Lääne-Euroopas nii peavoolu- kui ka teistele, väiksematele parteidele, on alljärgnevalt lühidalt põhjendatud erakonnaperekondade kategoriseerimine ning välja toodud analüüsitavad parteiperekonnad. Varasemad paremäärmuslike erakondi analüüsinud tööd on enamjaolt lähtunud Mairi ja Mudde (1998) erakonnaperekondade klassifikatsioonist (nt. Ennser 2012; Norris 2005; Arzheimer 2008; Zaslove 2009).

Tuginedes Mairi ja Mudde (2008) lähenemisele võtta aluseks omavahel kattuva päritolu ning ideoloogia aspektid, on käesolevas töös eristatud seitset erakonnaperekonda: rohelised, kommunistid/vasakradikaalid, sotsialistid/sotsiaaldemokraadid, liberaalid, konservatiivid, kristlikud demokraadid ning paremäärmuslased. Eraldamata on jäetud agraar- ehk maaerakonnad ning regionaal-etnilis parteid. Traditsioonilise põllumajanduse osakaalu taandumisega on maaerakondade marginaliseerumine viinud nende kadumiseni, liitumiseni teiste erakonnaperekondadega või nad on end maailmavaateliselt ümberstruktureerinud (nt. konservatiivideks, liberaalideks), mistõttu tagamaks analüüsitava perioodil 1980-2012 erakonnaperekondade katkematus, on agraarparteid eraldi kategooriana välistatud. Regionaal-etnilis erakonnad on aga väga spetsiifiliselt piiritletud nii geograafiliselt kui huvirühma alusel, mida käesoleva töö valimisse kuuluvates riikides märgatavalt ei esine (Ware 2007, 21-47; Kalev, Saarts 2011, 276-279).

6. Paremäärmuslike erakondade mõju kuue Lääne-Euroopa riigi lõikes

Käesolev peatükk toob välja püstitatud hüpoteeside paikapidavuse, analüüsi tulemused ning järeldused paremäärmuslike erakondade võimalikust mõjust teiste parteide immigratsioonialastele seisukohtadele esmalt kuue Lääne-Euroopa riigi parteiperekondade keskmist arvesse võttes ning seejärel on analüüsitud tulemusi spetsiifilisemalt iga riigi ning töö alguses püstitatud hüpoteeside kontekstis.

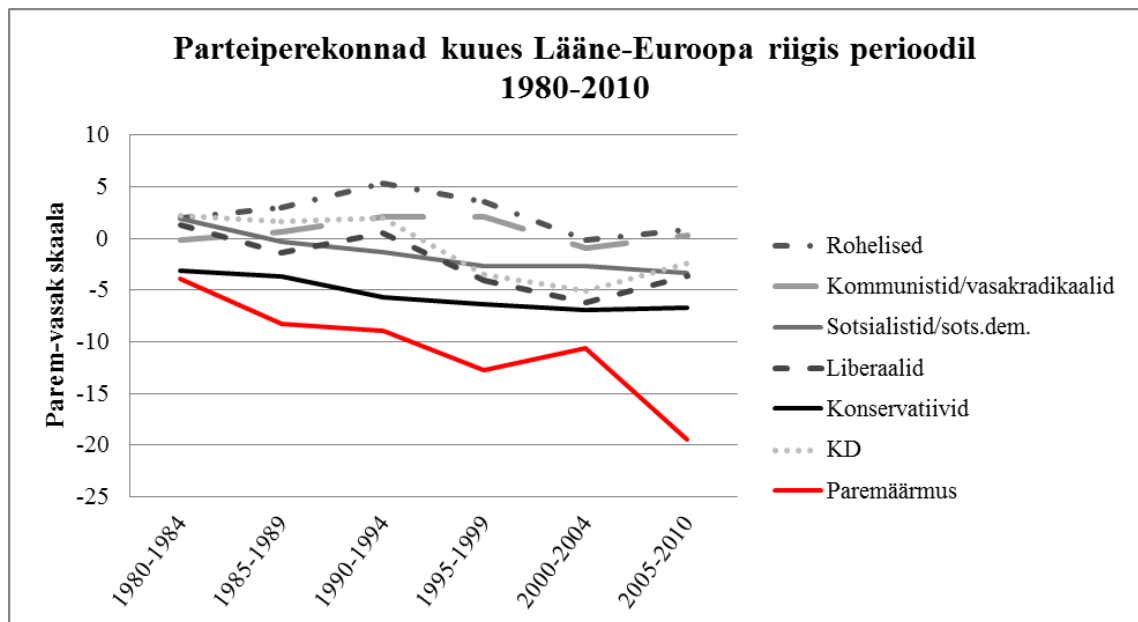
Empiirilise analüüsi läbiviimiseks kasutati MP andmebaasi viimast täiendatud valimisprogrammide andmestikku (Volkens *et al.* 2014b). Parteide positsioonide arvutamiseks tuvastati esmalt MP andmestikust muutujad, mis on seotud immigratsiooniga. Kokku kasutati viit muutujat: muutuja 601 – patriotism ja rahvuslus: positiivne; muutuja 605 – seadus ja kord: positiivne; muutuja 607 – multikultuursus: positiivne; muutuja 608 – multikultuursus: negatiivne; muutuja 705 – vähemusrühmad: positiivne. Erakondade positsioonide arvutamiseks kasutati järgnevat valemit:

Negatiivsed immigratsioonialased seisukohad (muutujad 601; 605; 608) – positiivsed immigratsioonialased seisukohad (muutujad 607; 705) = erakonna immigratsioonialane positsioon parem-vasak skaalal.

Tulemuseks saame joonise, kus on esindatud parteide immigratsioonialaste seisukohtade muutused parem-vasak skaalal perioodil 1980-2010. Joonisel on miinuspoolega tähistatud skaala parempoolne ning plusspoolega vasakpoolne spekter. Ideaalis võiksime näha erakondade asetust parem-vasak skaalal -100 ning +100 vahel, mis tähendaks, et erakond on sajaprotsendiliselt oma valimisprogrammis keskendunud immigratsiooni piiramisele või pooldamisele. Tegelikkuses nagu ka alljärgnevad joonised hästi illustreerivad, siis kolmekümneaastase perioodi jooksul jäävad erakondade immigratsioonialased asetused peamiselt -5 ning +5 vahele. Miinimumväärtuseks on olnud analüüsitava perioodil 0 ning maksimumväärtuseks -41.61 (PVV 2006).

Alljärgnevalt on esmalt esitatud kuue Lääne-Euroopa riigi – Austria, Holland, Norra, Prantsusmaa, Rootsi ning Suurbritannia – seitsme erakonnaperekonna keskmised immigratsioonialased positsioonid ning nende muutused parem-vasak skaalal ajavahemikus 1980-2010 (Joonis 2).

Joonis 2. Kuue Lääne-Euroopa riigi parteiperekonna keskmised immigratsioonialased seisukohad parem-vasak skaalal perioodil 1980-2010

Immigratsioon 1980-ndate alguses leidis võrdlemisi vähe kajastust antud töö valimisse kuuluvate kuue Lääne-Euroopa riigi erakondade seas. Nii sotsialistide/sotsiaaldemokraatide, roheliste, liberaalide ja kristlike demokraatide positsioonid olid koondunud napilt plusspoolele ehk vasakule. Ka kommunistid/vasakradikaalid ei jäänud siinkohal palju maha, asetudes täpselt keskele. Nii konservatiivid kui paremäärmuslased asetused 1980-ndate algusaastatel negatiivsesse spektrisse ehk paremale. Mõlema parteiperekonna immigratsioonialased seisukohad olid võrdlemisi sarnased.

Perioodil 1985-1989 võis märgata teatavaid muutusi nii liberaalide, sotsialistide/sotsiaaldemokraatide kui ka paremäärmuslaste seas, näidates kõigi kolme puhul mõningast konservatiivsemaks muutumist. Kui sotsialistid/sotsiaaldemokraadid ja liberaalid asetused nulli lähedale või sellest pisut allapoole, siis suurima languse tol

perioodil tegid ikkagi paremäärmuslikud parteid. Konservatiivide ning kristlike demokraatide asetused jäid perioodil 1985-1989 võrreldes varasemaga suures joones samale tasemele. Vaid kommunistide/vasakradikaalide ja roheliste puhul võis täheldada teatud miniatuurset tõusu.

Järgnenud aastatel (1990-1994), mil võis täheldada asüülitaotlejate kasvu, Raudse eesriide langemist ning arvukate uute konfliktikollete teket, näitasid kuue Lääne-Euroopa riigi parteiperekondadest rohelised, liberaalid ning kommunistid/vasakradikaalid mõningast nihkumist vasakpoolsesse spektrisse. Antud perioodi jäi ka kuue analüüsitava riigi lõikes immigratsiooni suhtes kõige positiivsemalt meelestatuks roheliste positsioon. Kui kristlikud demokraadid jäid 1990-ndate alguses varasemaga sarnastele seisukohtadele, siis nii sotsialistide/sotsiaaldemokraatide, konservatiivide kui paremäärmuslaste positsioonid nihkusid mõnevõrra paremale.

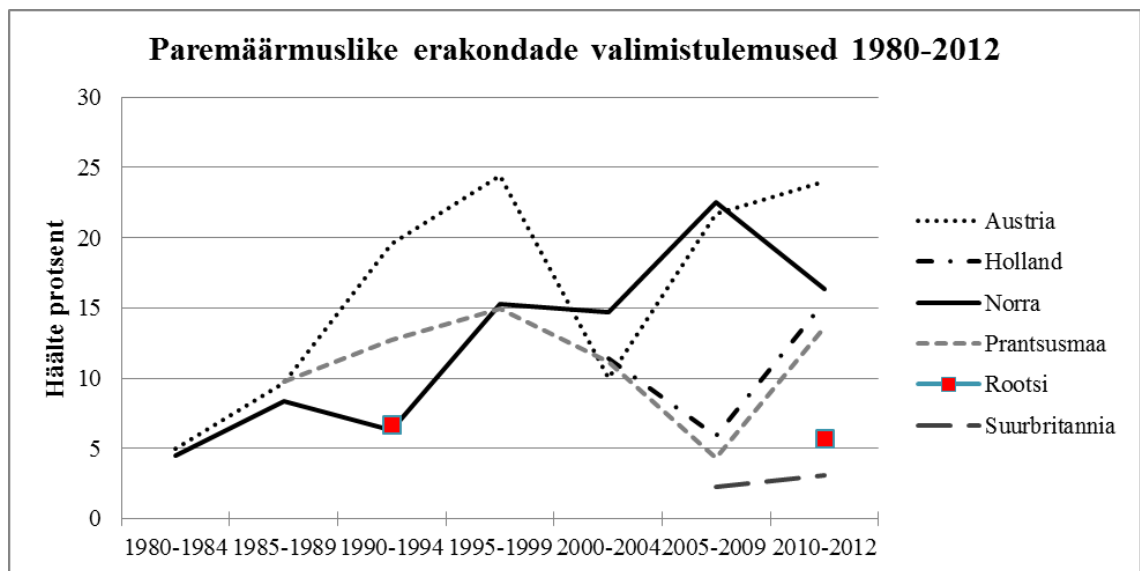
Alates 1990-ndate keskpaigast võib kõigi parteiperekondade puhul, v.a. kommunistid/vasakradikaalid, märgata nihkumist paremale. Enim muutusi erakondade asetuses võib täheldada liberaalide, kristlike demokraatide ning paremäärmuslaste hulgas. Võrdlemisi minimaalset muutust võib märgata sotsialistide/sotsiaaldemokraatide, konservatiivide ning roheliste asetustes.

Perioodil 2000-2004 näitavad huvitaval kombel enim positsioonide modereerumise märke paremäärmuslased, kes nihkusid tsentrile paari protsendipunkti võrra lähemale. Kui konservatiivide ning sotsialistide/sotsiaaldemokraatide asetuses märgilisi muutusi antud ajavahemikus ei olnud, siis nii liberaalid kui ka kristlikud demokraadid ning rohelised ja kommunistid/vasakradikaalid asetasid end lähemale konservatiivide ning sotsialistide/sotsiaaldemokraatide positsioonidele.

Kõige hilisemas perioodis – 2005-2010 – on selgelt näha paremäärmuslaste immigratsioonialaste positsioonide radikaliseerumist asetudes parempoolses spektris 10% lähedalt pea 20%-le. Samas võib näha liberaalide, kristlike demokraatide, kommunistide/vasakradikaalide ning roheliste asetustes mõningat tõusu tsentri suunas. Kaks suuremat parteiperekonda – sotsialistid/sotsiaaldemokraadid ning konservatiivid – jäid aga oma varasemate positsioonidega sarnastele asetustele.

Vaadates paremäärmuslike parteide valimistulemusi perioodil 1980-2012 (vt Joonis 3), siis nende põhjal on kuue Lääne-Euroopa riigi keskmise puhul võrdlemisi raske hinnata erakonnaperekondade immigratsioonialaste asetuste muutust. Näiteks Austria FPÖ 26.91%-ne rekordtulemus 1999, Norra FrP 15.3% 1997 ning Prantsuse FNi parim tulemus 14.93% 1997. aastal ei ole märkimisväärtset mõju suutnud avaldada. Paremäärmuslaste endi immigratsioonialaste positsiooni modereerumist perioodil 2000-2004 selgitab aga FNi ning LPFi vähemradikaalsed asetused. Samuti jäid kaks suuremat parteiperekonda, nii konservatiivid kui sotsialistid, paremäärmuslaste valimisedust suuresti mõjutamata. Samuti 80-ndate lõpp ning 90-ndate algus kui eelmainitud kolm parteid saavutasid juba üle kümneprotsendise või sellelähedase valimisedu, ei selgita teiste erakonnaperekondade võrdlemisi marginaalset muutust asetustes.

Joonis 3. Paremäärmuslike erakondade valimistulemused 1980-2012

Kui kuue riigi keskmist vaadata, siis mõningased muutused nii peavoolu kui nišiparteide osas on toimunud, kuid need asetuste muutused on võrreldes paremäärmuslastega niivõrd väikesed ning raske on muutuste põhjustajana näha paremäärmuslike erakondade edu valimistel. Seetõttu kui kuue riigi keskmist vaadata, siis esimene püsitatud hüpotees paremäärmuslike erakondade edust ning selle tulemusena kõikide parteide nakatumisest, kinnitust ei leia. Ka esimesele hüpoteesile püsitatud vastuhüpoteesi eelkõige paremäärmuslikele erakondadele ideoloogiliselt kõige lähemal asuvate erakondade nakatumisest kuue riigi keskmist arvestades kinnitust

ei leia. Konservatiivid on küll 30-aastase perioodi jooksul paariprotsendise muutuse läbinud immigratsiooni konservatiivsemalt suhtumise osas, kuid võrreldes paremäärmuslaste positsioonidega ei ole positsioonide muutus silmatorkavalt suur, et kinnitada konservatiivide liikumist paremäärmuslastega sarnastele seisukohtadele. Muidugi tuleb arvestada, et muutused konservatiivide asetustes leiavad aset teatud viitega, mistõttu võiks väita, et konservatiivid on jõudnud paremäärmuslaste kunagistele positsioonidele lähemale. Kristlike demokraatide positsioone jälgides, siis ei saa keskmist arvesse võttes kuidagi järeldada, et nende immigratsioonialased seisukohad oleksid olnud mõjutatud paremäärmuslike parteide edust.

Jälgides teisi nišiparteisid ehk rohelisi ja kommuniste/vasakradikaale ning võttes arvesse teist käesolevas töös püstitatud hüpoteesi väikeerakondade ideoloogilise järjepidevuse kohta, siis leiab see pigem kinnitust. Mõlemad erakonnatüübid on analüüsitud perioodil asetunud parem-vasak skaalal enamjaolt vasakpoolsesse spektrisse, olles teistest parteiperekondadest kõige vasakpoolsemad.

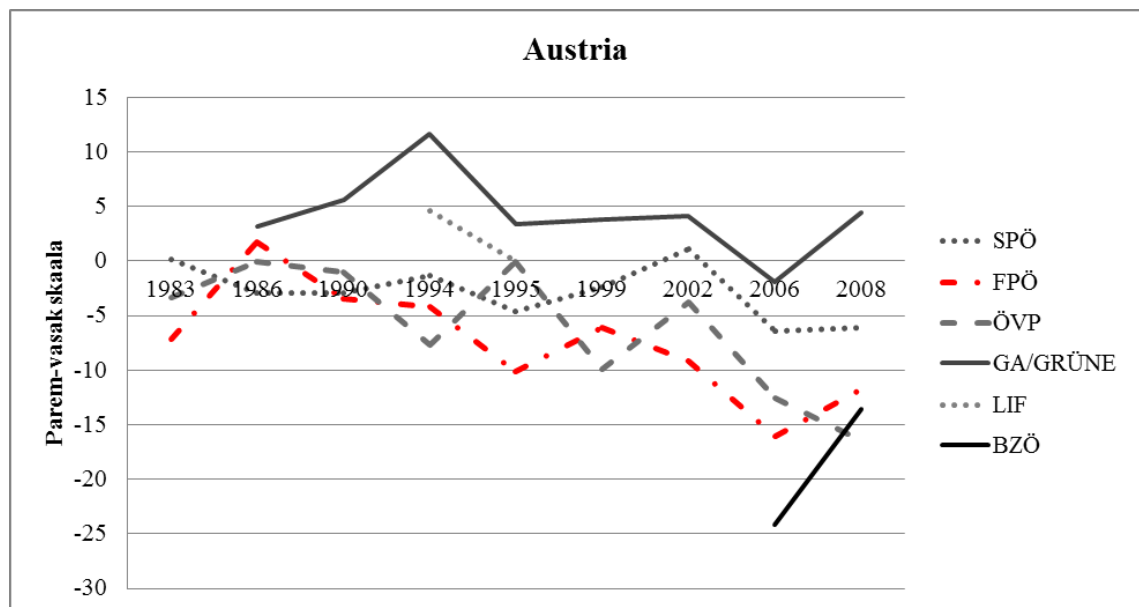
Kolmanda hüpoteesina oli püstitatud eelduseks, et mida kauem paremäärmuslikud parteid parteimaastikul püsivad ning seeläbi oma põhiteemat immigratsiooni pidevalt päevakorras hoiavad, siis seda tõenäolisemalt muutuvad teiste erakondade immigratsioonialased seisukohad konservatiivsemaks. Kuue Lääne-Euroopa riigi parteiperekondade keskmist arvestades ning Joonist 2 vaadates, siis kolmanda püstitatud hüpoteesi osas võib väita, et mõningane asetuste muutus pisut allapoole parem-vasak skaala tsentrit on 30-aastase perioodi jooksul aset leidnud. Samas on antud hüpoteesi kinnitamiseks/ümberlükkamiseks tarvis riikidepõhine detailsem ning põhjalikum analüüs paremäärmuslike parteide esilekerkimisest, olemasolust ning võimalikust seosest teiste parteide immigratsioonialaste positsioonide osas. Analüüsitava perioodi keskmist vaadates võib pigem väita, et teiste erakonnaperekondade immigratsioonialased seisukohad näitavad ühtlustumise (*ideological convergence*) märke. Nii kommunistid/vasakradikaalid on liikunud enam-vähem ühes taktis kui ka liberaalide, kristlike demokraatide ja sotsialistide/sotsiaaldemokraatide immigratsioonialased seisukohad on võrdlemisi sarnased perioodil 2005-2010. Teiseks tuleb keskmist vaadates tõdeda, et immigratsioonivastaste paremäärmuslike parteide

lisandumisel valimisturule ning immigratsiooni pidevalt päevakorras hoidmisele on teised erakonnad – nii peavoolu kui nišiparteid – hoidnud Meguidi teooria mõistes eitavaid või erapooletuid (*dismissive*) seisukohti.

Ülalkirjeldatud analüüs kuue riigi keskmise põhjal ei saa siiski kinnitada või ümber lükata kolmandat hüpoteesi ega võimalda hinnata spetsiifilisemalt erakondade asetuste muutust/mittemuutust riikidepõhiselt, kus võib võrdlevalt mõningaid erinevusi märgata. Seepärast on alljärgnevalt esitatud detailsem riikidepõhine ning erakondadevaheline analüüs mõistmaks paremäärmuslike erakondade võimalikke mõjusid parteide immigratsioonialastele seisukohtadele.

Austria puhul on käesoleva töö valimis esindatud kokku kaks paremäärmuslikku erakonda – FPÖ, mille potentsiaalset mõju on võimalik analüüsida kogu vaadeldava perioodi vältel, ning BZÖ, mis asutati 2005. aastal ning on esindatud kahe Austria parlamendivalimise – 2006 ning 2008 – lõikes. Lisaks FPÖ ning BZÖ-le olid analüüsitavateks ning võrreldavateks erakondadeks SPÖ (sotsialistid/sotsiaaldemokraadid), ÖVP (konservatiivid), GRÜNE (rohelised) ning LIF (liberaalid) (vt Joonis 4). Mainitud erakondade immigratsioonialaste positsioonide muutust/mittemuutust vaadeldi üheksa parlamendivalimise lõikes perioodil 1983-2008.

Joonis 4. Austria erakondade immigratsioonialased seisukohad parem-vasak skaalal 1983-2008

	1983	1986	1990	1994	1995	1999	2002	2006	2008
FPÖ	4.98%	9,73%	16.63%	22.5%	21.89%	26.91%	10.01%	11.04%	17.54%
BZÖ	-	-	-	-	-	-	-	4.11%	10.7%

1983. aastal suuri erinevusi või üllatusi kolme põhikonkurendi – SPÖ, ÖVP ning FPÖ – immigratsioonialastes positsioonides ei esinenud. SPÖ jäi tsentrisse, ÖVP kaldus pisut paremale ning FPÖ oli kahest eelmisest konservatiivsem, kuid immigratsiooniaselt mitte radikaalne. Järgmisteks valimisteks olid positsioonid juba muutunud ning 1986. aastal oli SPÖ kui kõige konservatiivsem partei sisserände osas. Nii FPÖ kui ka ÖVP positsioneerisid end võimalikult tsentrisse või pisut isegi vasakule (FPÖ), olles roheliste seisukohale üsna lähedal.

Vaadeldavatest erakondadest Austrias on analüüsitaval perioodil kõige püsivamat joont oma immigratsioonialastes positsioonides hoidnud SPÖ, jäädes peamiselt 0 ning -5% vahele. Suurim langus SPÖ puhul toimus pärast 2002. aasta valimisi, kuid mõjutajaks siinkohal lugeda FPÖ valimistulemust on vastuoluline. Nimelt kogus FPÖ nendel valimistel 10,01% (1999.a. 26.91%), tehes sellega antud perioodil halvima tulemuse. SPÖ aga oli valimistel ÖVP järel teine, kogudes 36.51% häältest. Samas võib 2002. aasta parlamendivalimiste järgselt näha kõigi erakondade puhul selget trendi parempoolse spektri suunas hoolimata FPÖ kahvatust tulemusest.

Rohelised on perioodil 1983-2008 jäänud enamjaolt parem-vasak skaalal selgelt vasakpoolsesse spektrisse, välja arvatud aastal 2006. Roheliste immigratsioonialane positsioon on vaadeldaval perioodil palju kõikunud, kuid korrelatsiooni roheline ning FPÖ, BZÖ valimistulemuste vahel ei paista siiski olevat.

ÖVP ehk Austria konservatiivide puhul võib aga täheldada nakatumise efekti olemasolu. Analüüsitava perioodil on ÖVP pidevalt immigratsioonialastes seisukohtades hüpanud üle FPÖ omadest ning 2008. aasta kontekstis on ÖVP Austria parteide seas isegi konservatiivsem sisserände osas kui on seda nii FPÖ kui ka uustulija BZÖ.

Austria kontekstis on selge, et kõik erakonnad siiski ei ole nakatunud immigratsioonivaenulike seisukohtadega paremäärmuslike parteide edukal lisandumisel parteimaastikule, kuna nii roheline kui sotsialistide/sotsiaaldemokraatide positsioonid pole olnud mõjutatud paremäärmuslikest erakondadest. Seega ei pea töös püstitatud esimene hüpotees siinkohal paika.

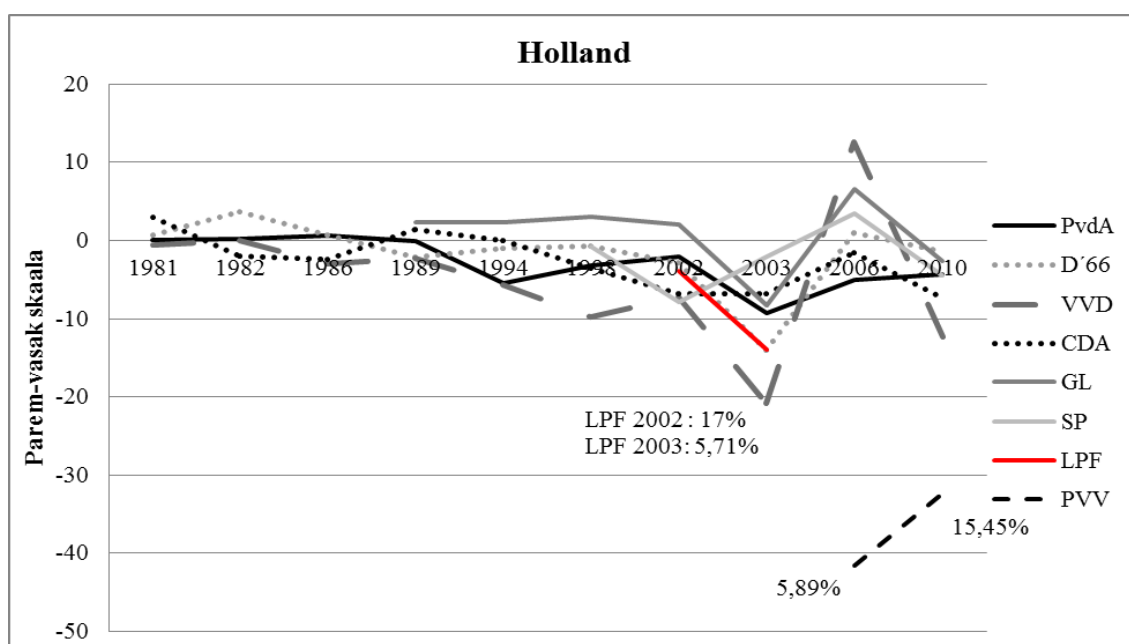
Esimesele hüpoteesile püstitatud vastuhüpotees nakatuvusest vasak-parem skaala parempoolsete erakondade puhul näitab Austria kontekstis konservatiivide ÖVP puhul positiivset seost. Perioodil 1983-2008 on ÖVP näinud ohtu nii FPÖ kui ka BZÖ-s ning on pidevalt olnud immigratsioonialaselt üks rangemaid erakondi Austrias.

Teine püstitatud hüpotees Austria puhul leiab samuti kinnitust kuna roheline partei GRÜNE on oma immigratsioonialastes seisukohtades pidevalt asetunud vasakpoolsesse spektrisse ning erakonna positsioonide muutustel ning paremäärmuslike parteide valimistulemuste vahel selget korrelatsiooni ei esine.

Kolmas püstitatud hüpotees Austria puhul on aga ümber lükatud kuna hoolimata terve analüüsitud perioodi jooksul konkureeriva FPÖ kõrval ei ole teiste erakondade, v.a. ÖVP, immigratsioonialased seisukohad olnud otseses seoses paremäärmusliku partei parteimaastikul püsimisega.

Erinevalt Austriast kerkisid paremäärmuslased Hollandis arvestatava poliitilise jõuna esile alles 2002. aasta parlamendivalimistega kui LPF kogus 17% häältest. Varasemalt valimistel osalenud CD, CD'86 ja Centrumdemokraten arvestatava valimistulemuseni ei küündinud. Seega nagu Joonis 5 ka näitab, siis kuni 2002. aastani olid Hollandi erakondadel immigratsioonialaselt võrdlemisi sarnased seisukohad. Kuigi Jooniselt 4 võiks 2002. aasta järgselt välja lugeda, et paremäärmusliku LPFi edukal lisandumisel parteimaastikule muutsid kõik erakonnad omi seisukohti rangemaks, siis antud muutuse põhjus peitub tegelikult mujal. Hoolimata karmist retoorikast, siis valimisprogrammi põhjal ei olnud LPF esialgu sugugi radikaalne. Muutused erakondade positsioonides on pigem tõlgendatavad LPFi juhi Pim Fortuyni atentaadiga 2002. aastal.

Joonis 5. Hollandi erakondade immigratsioonialased seisukohad parem-vasak skaalal 1981-2010

Perioodil 2003-2006 võib aga täheldada erakondade immigratsioonialaste positsioonide selget kallet vasakule ning seda kõige tugevamalt liberaalide VVD ning sotsialistide SP puhul. Vaadates VVD-d, mis peaks ideoloogiliselt jääma parem-vasak skaalal paremäärmuslastele lähimaks konkurendiks, siis ühest selget järeldust paremäärmuslike LPFi ning hiljem PVV lisandumisel esitada ei saa. Näiteks 1998. aastal võis juba enne LPFi edukaid valimisi täheldada VVD konservatiivsemaks muutumist.

Pigem tuleb tõdeda, et Hollandis on immigratsioonialased seisukohad erakondadevaheliselt 2010-ndaks aastaks ühtlustunud. Äärmiselt radikaalset positsiooni hoiab PVV, kes on mõnevõrra oma seisukohti modereerinud. Kuigi nii CDA kui ka VVD on võrreldes 2006. aastaga 2010-ndal muutunud konservatiivsemaks ei saa nii lühikese perioodi põhjal veel väita, et antud muutuse on põhjustanud just PVV.

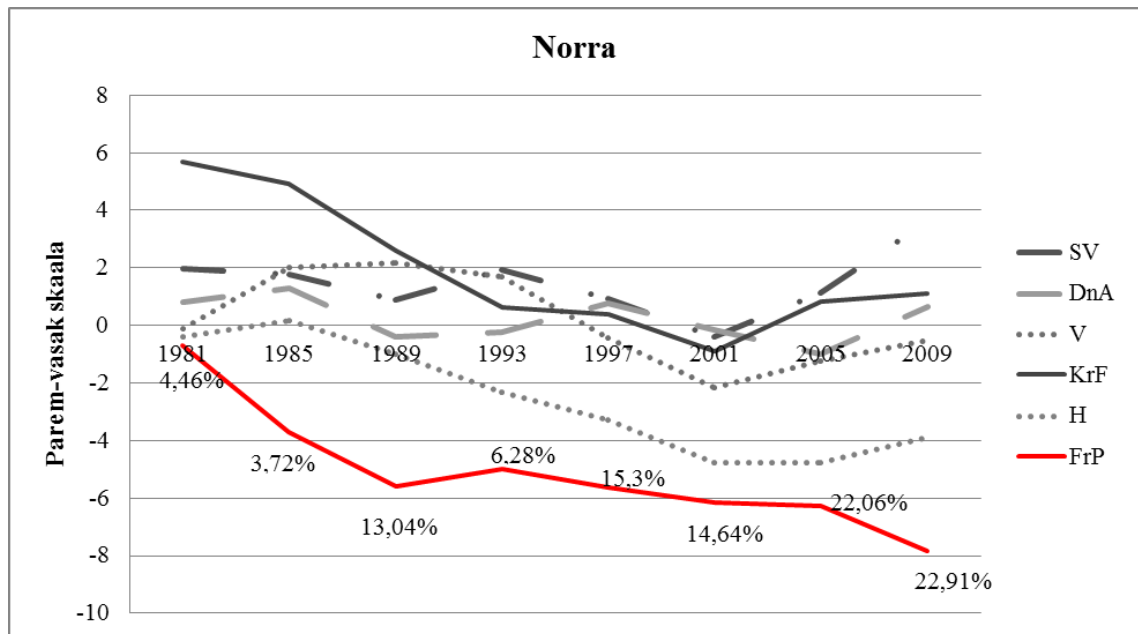
Seega sarnaselt Austriaga ei saa ka Hollandi puhul täheldada kõikide parteide konservatiivsemaks muutumist paremäärmuslike jõudude esilekerkimisel. Kuna valimistel edukad paremäärmusliku jõud on Hollandis eksisteerinud veidi üle kümne aasta, siis nii lühikese perioodi põhjal on ennatlik järeldada, et Hollandi parempoolsed parteid – VVD ja CDA – immigratsioonialased asetused viimastel valimistel on olnud mõjutatud paremäärmusliku PVV tõttu.

Erinevalt Austriast on aga Hollandi rohelised/kommunistid/vasakradikaalid GL end immigratsioonialaselt positsioneerinud nii vasakule kui paremale, kuid samas muutusi GLi positsioonides ning paremäärmuslike parteide edu vahel tõmmata ei saa.

Kuna paremäärmuslikud parteid pole Hollandi parteimaastikul veel pikalt esinenud ning LPF oli ka väga lühiajaline erakond, siis aja hüpoteesi Hollandi kontekstis on raske analüüsida. Pigem võib väita, et nii LPFi kui PVV lisandumisel valimisturule on teiste parteide immigratsioonialastes seisukohtade märgata teatud elavnemist, mis samas on osalt olnud mõjutatud ka LPFi liidri atentaadist. Seega põhjanevamaid järeldusi on Hollandi kontekstis võimalik teha tulevikus.

Norras on võrdluses teiste analüüsitavate riikidega olnud erakondade immigratsioonialased positsioonid parem-vasak skaalal teineteisega võrdlemisi sarnased ning äärmusesse kalduvaid seisukohti ei esine (vt Joonis 6). Ka Norra paremäärmusliku Progressipartei positsioonide muutusest ei saa välja lugeda selget ning drastilist radikaliseerumist immigratsiooni osas. FrP puhul on näha kolmekümneaastase perioodi jooksul küll konservatiivsemaks muutumist erakonna immigratsioonialastes positsioonides, kuid võrdluses teiste valimis olevate Lääne-Euroopa riikidega jäävad FrP positsioonid pigem teiste riikide konservatiividega sarnastele asukohtadele.

Joonis 6. Norra erakondade immigratsioonialased seisukohad parem-vasak skaalal 1981-2009

Heites pilku FrP viimasele kahele analüüsitaval perioodil esinenud parlamendivalimistele aastatel 2005 ja 2009, kui saavutati oma seni parimad tulemused vastavalt 22.06% ning 22.91% häältest, siis esimese püstitatud hüpoteesi kohaselt oleksid teised Norra erakonnad pidanud liikuma FrP positsioonidele lähemale. Tendets on aga olnud vastassuunaline ehk konkureerivad erakonnad on liikunud pigem tsentri või vasakpoolsuse suunas. Ka ülejäänud analüüsitava perioodi jooksul ei saa selgelt välja tuua, et FrP valimistulemused oleksid korrelatsioonis teiste parteide immigratsioonialaste positsioonidega. Seega ka Norra puhul ei leia esimene hüpotees kinnitust.

Esimesele hüpoteesile püstitatud vastuhüpotees parempoolsete peavooluerakondade liikumisest paremäärmuslikule konkurendile parem-vasak skaalal lähemale annab mõningast alust arvata, et konservatiivne *Høyre* on tundnud end ohustatuna FrP lisandumisel parteimaastikule. Ka kahe partei valimistulemusi vaadates, siis on selge, et tegemist on kahe omavahelise peamise konkurendiga parem-vasak skaala parempoolses spektris. Kui konservatiivse *Høyre* valimisedu on alates 1981. aasta parlamendivalimistest näidanud kahanemist, siis FrP aga tõusu. 1997. aasta valimistel

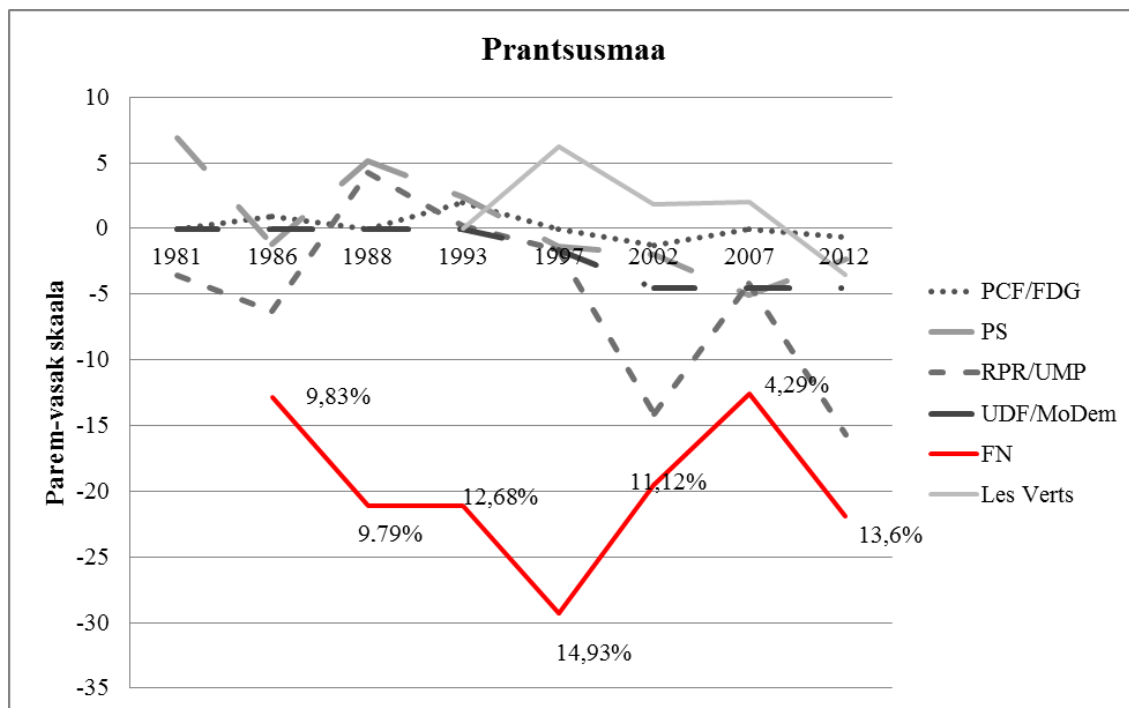
saavutas FrP esmakordselt parema tulemuse kui *Høyre*, mil koguti vastavalt 15.3 ning 14.34% häältest. Samas on Norra kristlikud demokraadid analüüsitava perioodi jooksul jäänud pigem vasakule, kuigi perioodil 1981-2001 on ka nende puhul märgata kaldumist tsentrisse.

Nišierakonna ehk SV puhul, milles on segunenud nii roheliste kui kommunistide/vasakradikaalide maailmavaade, on jäädud oma ideoloogiale pigem kindlaks ning SV on asetunud vasakpoolsele teljele. Seetõttu ka Norra puhul võib tõdeda, et teine hüpotees nišierakondade oma ideoloogiale kindlaksjäämisel peab paika.

Norra puhul saab selgelt välja tuua, et immigratsiooniteema perioodil 1981-2009 ilmselt väga suure tähelepanu osaliseks pole erakondade valimisvõitluses olnud. Enamik erakondi on end positsioneerinud võrdlemisi lähedale parem-vasak skaala keskpunktile. Hoolimata FrP konkureerivast olemasolust Norra parteimaastikul pole kolmekümneaastase perioodi jooksul märgata enamiku Norra parteide konservatiivsemaks muutumist immigratsiooni suhtes.

Erinevalt Norrast on Prantsusmaa puhul analüüsitava ajavahemikul näha palju suuremat varieeruvust parteide immigratsioonialastes positsioonides (vt Joonis 7). Suurimaid muutusi parteide asetustes on näha kahe parempoolse konkurendi – FNi ning konservatiivide RPR/UMP – puhul. Samas võib teatud nakatumisest paremal täheldada alles pärast 1997. aasta valimisi kui FN tegi oma seni parima tulemuse parlamendivalimistel, kogudes 14.93% häältest ning konservatiivne RPR/UMP vaid 16.8%. Samas ei saa siinkohal selgelt väita, et RPR/UMPi immigratsioonialased positsioonimuutused on olnud selgelt mõjutatud FNist. 2002. aastal võitis RPR/UMP valimised, mille järgselt on näha selget immigratsioonialase positsiooni modereerumist. 2007. aastal, kui RPR/UMP saavutas ühe oma parima tulemuse perioodil 1981-2012 kogudes 39.54% häältest, siis on näha erakonna asetumist immigratsiooni osas samale tasemele kui 2002. 2007. aastal oli toetus FNile vaid 4.29%, mis ei ohustanud kuidagi RPR/UMPi ning oleks põhjustanud muutuse RPR/UMPi immigratsioonialastes seisukohtades.

Joonis 7. Prantsusmaa erakondade immigratsioonialased seisukohad parem-vasak skaalal 1981-2012

Vaadates konservatiivide peamise konkurendi sotsialistliku/sotsiaaldemokraatliku PS trajektoori perioodil 1981-2012, siis jääb nende immigratsioonialane positsioon parem-vasak skaalal peamiselt +5 ning -5 vahele. 1986. aastal, mil FN tegi oma valimisdebüüdi ning kogus 9.83% häältest, liikusid mõlemad peamised omavahelised konkurendid PS ning RPR/UMP vasakteljele.

Vähim tähelepanu immigratsioonile Prantsusmaal perioodil 1981-2012 on pööranud eelkõige kommunistlik/vasakradikaalne PCF/FDG ning kristlik-demokraatlik UDF/MoDem, mille mõlema positsioon on jäänud antud ajaperioodil peamiselt tsentrisse mõningase kalduvusega paremale UDF/MoDem puhul.

Rohelised Les Verts, kelle osalust Prantsuse parlamendivalimistel saab jälgida alates 1993-ndast aastast, on jäänud oma immigratsioonialastes seisukohtades peamiselt siiski vasakpoolsele teljele, kuigi alates 1997-ndast aastast on Les Verts näidanud langustrendi.

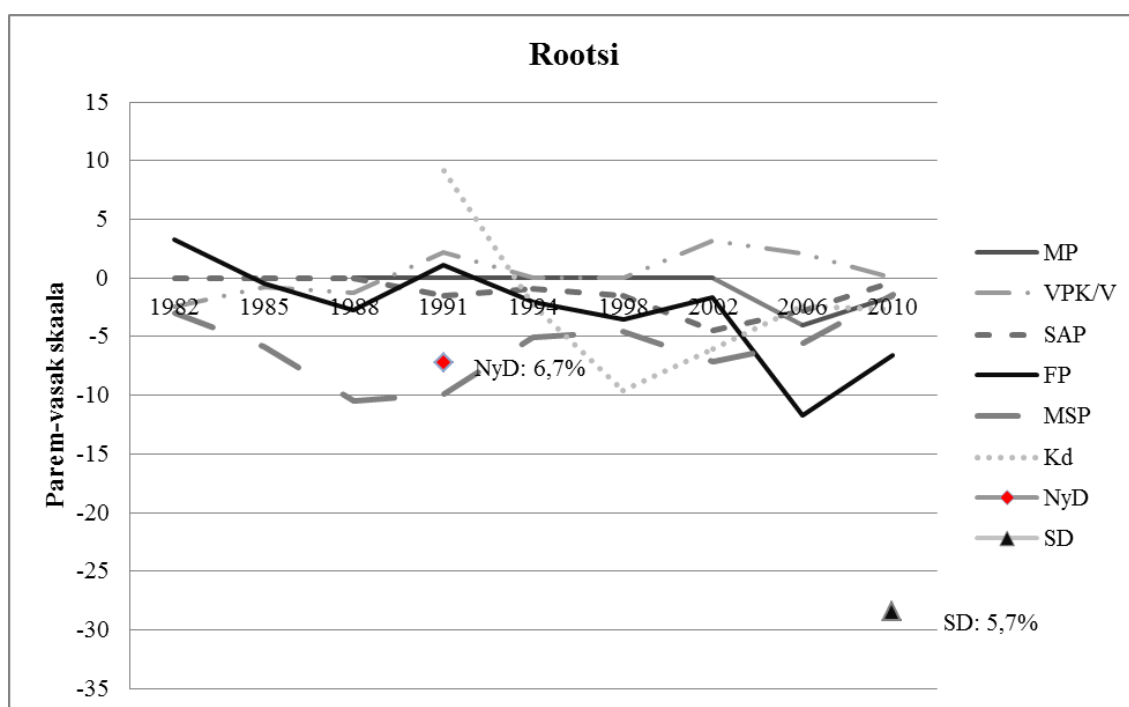
Huvitavat muutust immigratsioonialases positsioonis näitab aga FN ise, mis pärast edukaid valimisi 1997. aastal on oma seisukohas immigratsiooni suhtes selgelt leebunud kuni aastani 2007. Taoline silmatorkav asetuse muutus on aga selgitatav FNi sisemiste tülidega, mis lahvatasid 1997. aasta valimiste järgselt, kui esile kerkisid ületamatud erimeelsused FNi juhi Jean Marie Le Peni ning potentsiaalse konkurendi Bruno Mégret vahel. Erimeelsused juhtpoliitikute seas FNis päädisid 1999. aastal Mégret lahkumisega FNist ning *Mouvement National Républicain* ehk MNRi asutamisega. Mégret'ga koos lahkusid ka paljud FNi pikaajalised liikmed ja erakonna rahvusliku ning immigratsioonivastase ideoloogia ja strateegia kujundajad, mille tulemusena FNi immigratsioonivastased positsioonid kannatasid märgatavalt (Shields 2007).

Kokkuvõtvalt parteide immigratsioonialaste positsioonide muutusest ning FNi valimisedust, ei saa analüüsi tulemusena väita, et terve parteisüsteem oleks nakatunud FNi immigratsioonivastaste seisukohtadega ning nihkunud selle tulemusena paremteljele. Mõningast seost FNi parima valimistulemuse ning parempoolse konkurendi konservatiivide RPR/UMPi positsioonides pärast 1997. aasta valimisi võib täheldada, kuid edasistel valimistel antud korrelatsioon ei jätku. Ka teised nišierakonnad pole enam kui kolmekümneaastase perioodi jooksul näidanud selget asetumist paremteljele FNi tõttu. Seega kokkuvõttes on perioodil 1981-2012 Prantsusmaal olnud immigratsioon FNi olemasolust hoolimata suuresti mõjutamata.

Rootsis on analüüsitaval perioodil esindatud paremäärmuslikud jõud kahel parlamendivalimisel – 1991 NyD ning 2010 SD osalusel (vt Joonis 8). SD 2010. aasta edukate parlamendivalimiste mõju antud hetkel mõõta ei saa, kuid tulevikukontekstis on kindlasti huvitav jälgida, kas ning mil määral on SD, kelle immigratsioonialased seisukohad on palju radikaalsemad oma varasemast eelkäijast NyD-st, on suutnud kõigutada teiste Rootsi erakondade positsioone sisserände osas. Kuid kui jälgida teiste parteide reaktsioone NyD edukate valimiste järgselt 1991. aastal, siis reaktsioonid on olnud erinevad. Kõige enam on muutnud oma positsiooni kristlik-demokraatlik Kd, mis on +10 pealt aastal 1991 asetunud peaaegu -10 peale aastal 1998. Samas on seda muutust raske põhjendada otseselt NyD mõju tulemusena, kuna edasistel valimistel paremäärmuslikke jõude enam valimistel ei osalenud. Kd-st erinevalt on suuresti

üldsegi reageerimata jätnud nii sotsialistlik/sotsiaaldemokraatlik SAP, kommunistlik/vasakradikaalne VPK/V ning rohelised. Liberaalse FP positsioonis on märgata mõningast langust ning asetumist paremteljele, kuid siinkohal võib seda pigem tõlgendada kui omavahelist konkurentsi konservatiivide ning kristlike demokraatidega. Konservatiivne MSP oli tegelikult immigratsioonalaseid seisukohti muutnud konservatiivsemaks juba enne NyD edukaid valimisi. Ka 1991. aasta valimiste ning sisserände kontekstis oli MSP konservatiivsem kui paremäärmuslik NyD. Valimiste järgselt MSP hoopiski modereeris oma immigratsioonalaseid seisukohti ning asetus tsentrile lähemale ehk käitus vastupidiselt ennustatud käitumismallile.

Joonis 8. Rootsi erakondade immigratsioonalased seisukohad parem-vasak skaalal 1982-2010

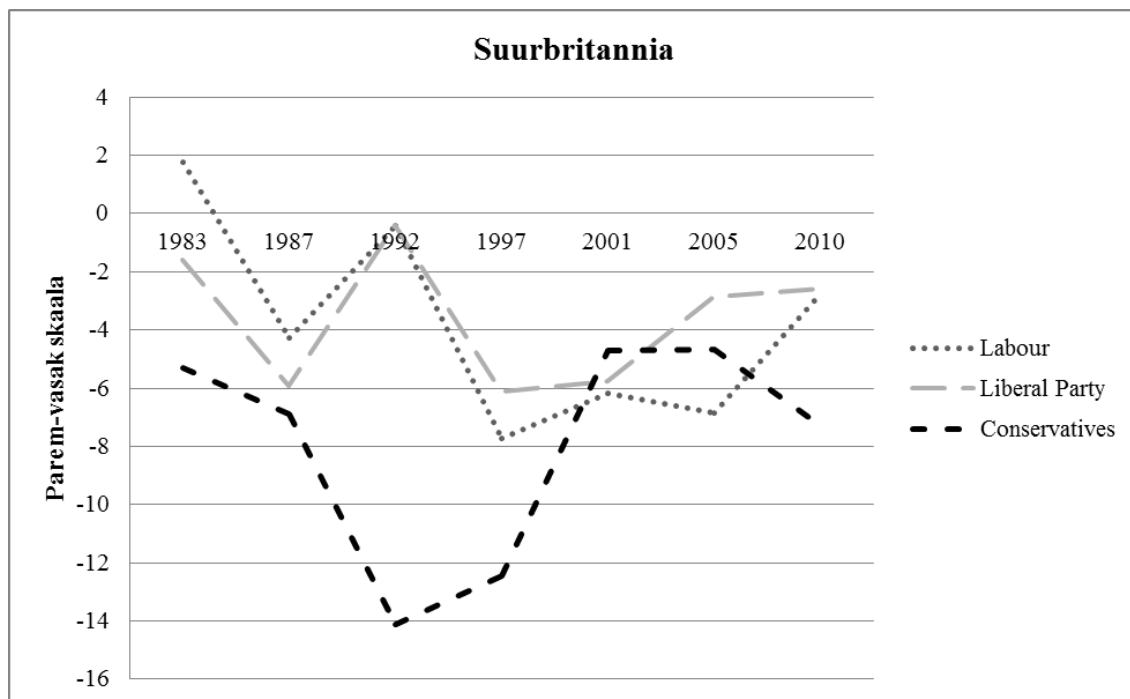
Sarnaselt Hollandile ja Norrale on ka Rootsi puhul selgelt näha erakondade immigratsioonalaste seisukohtade ühtlustumist aastaks 2010 kui kolme protsendipunkti sisse mahuvad nii SAP, MP, VPK/V, MSP ning Kd. 2010-ndaks aastaks on peavooluparteidest kõige konservatiivsem sisserände osas liberaalne FP, mis 2006. aastaga võrreldes on oma positsiooni siiski pisut modereerinud.

Positsioonide ühtlustumise kõrval on märgata ka peavooluparteide teineteise seisukohtadest ülehüppamist ning seda nii FP, SAPI, Kd kui MSP puhul. Üldjoontes tuleb aga analüüsi tulemusena sarnaselt Norraga tõdeda, et immigratsioon Rootsis pole märkimisväärselt parteide tähelepanu osaliseks saanud ning NyD valimisedule jäeti immigratsiooni osas enamjaolt üldsegi reageerimata ehk kasutati Meguidi mõistes eiravat (*dismissive*) strateegiat. Samuti saab väita, et konservatiivsemad seisukohad sisserände osas on Rootsis analüüsitaval perioodil olnud peamiselt kaetud parempoolsete parteide – MSP, Kd ning FP – poolt, mis võibolla osaliselt on ka takistanud eduka paremäärmusliku partei esilekerkimist kolmekümneaastase perioodi jooksul Rootsis. Samas, nagu eelnevalt mainitud, siis uus paremäärmuslik jõud SD on kahel viimasel valimisel saavutanud märkimisväärsed edu ning tõusnud 2014. aasta valimiste järel juba kolmandaks parteiks hääletasaagi poolest Rootsis. Sellest tulenevalt saab võimalikke mõjutusi SD edust tulenevalt analüüsida tulevikus.

Erinevalt teistest analüüsitud Lääne-Euroopa riikidest ei ole Suurbritannia (vt Joonis 9) puhul MP andmestikus esindatud paremäärmuslikku parteid, mistõttu UKIPi immigratsioonialast positsioneerimist siinkohal analüüsida ei saa. Samas on UK hea näide sellest, kuidas peavooluparteid on analüüsitaval perioodil hõivanud parempoolse telje immigratsiooni teemal, suutes sellega vältida eduka paremäärmusliku partei esilekerkimist.

Suurbritanniat iseloomustab sisserände kontekstis ka peavooluparteide omavaheline tihe konkureerimine ning üksteise positsioonidest ülehüppamine. Kui 1997. aasta valimisteni oli selgelt immigratsiooniaselt piiravamad ning rangemad konservatiivid, siis 2001. aastaks olid nad kolme partei võrdluses juba kõige lähemalasuvad tsentrile ning hoopiski leiboristid hõivasid kõige konservatiivsema asetuse. Sellelaadne teineteise positsioonidest ülehüppamine on jätkunud ka järgnevate valimiste lõikes. Seetõttu downsilik loogika Suurbritannia kontekstis immigratsiooni teemal kindlasti paika ei pea.

Joonis 9. Suurbritannia erakondade immigratsioonialased seisukohad parem-vasak skaalal 1983-2010

Suurbritannia näite põhjal võib väita, et peavooluparteid on ilma paremäärmuslike erakondade osalusest valimisvõitluses muutnud oma immigratsioonialaseid seisukohti rangemaks. Eriti selgelt tuleb see esile konservatiivide puhul alates 1987-ndast aastast kui on märgata selget positsioonide karmistumist. Antud näide kinnitab ka Mudde ja Van Holsteyni (2000, 161) väljatoodut konservatiivide immigratsiooniteema nõ omamist eriti Thatcheri valitsemisajal.

6.1. Nakatumine kogu vasak-parem skaala lõikes?

Analüüsi tulemusi kokku võttes võib selgelt väita, et paremäärmuslike parteide edukal lisandumisel parteidevahelisse konkurentsi kuue Lääne-Euroopa riigi kontekstis perioodil 1980-2012 ei ole nakatumisefekti terve vasak-parem skaala lõikes esinenud. Enamjaolt on teised erakonnad immigratsiooni puudutavates küsimustes kasutanud eiravat strateegiat asetades sellele kolmekümneaastase perioodi jooksul võrdlemisi vähe rõhku terve valimisprogrammi kontekstis. Seega antud töös ei leidnud kinnitust eeldus, et hoolimata asetusest vasak-parem skaalal, peaks esinema nakatumisefekt kõigi peavoolu erakondade puhul.

Mõningased varasemad tööd olid jõudnud järeldusteni, et kuna paremäärmuslike erakondade valijaskonda iseloomustab muuhulgas klassidevaheline ristlõige, kuhu kuuluvad ka töölisklassi esindajad ehk traditsiooniliselt sotsialistide ja sotsiaaldemokraatide poolt hääle andnud, siis ohustab paremäärmuslike erakondade edu tegelikult ka vasakpoolseid peavooluerakondi. Käesolevas töös analüüsitud riikide sotsialistlike/sotsiaaldemokraatlike parteide puhul antud mõjutusi ei täheldatud. Pigem jätsid vasakpoolsed peavooluerakonnad üldjoontes immigratsioonitemaatikale reageerimata.

6.2. Nakatumine vaid parempoolsete parteide puhul

Downsi teooriast lähtuvalt, oli käesoleva töö üheks eelduseks, et kuna paremäärmuslikud parteid asuvad parempoolsetele peavooluerakondadele vasak-parem skaalal kõige lähemal ning meelitavad eelkõige nende traditsioonilist valijaskonda, siis peaksid just viimased olema nakatunud paremäärmuslike parteide immigratsioonialaste seisukohtadega.

Kuue analüüsitud Lääne-Euroopa riigi keskmist arvesse võttes eelmainitud eeldus paika ei pidanud. Kuigi nii konservatiivide kui kristlike demokraatide parteiperekonnad olid analüüsitud perioodi jooksul oma asetustest parem-vasak skaalal positsioneerunud mõnevõrra rohkem paremteljele, siis võrdluses paremäärmusliku erakonnaperekonnaga on asetuste vahe selgelt erinev ning ei anna alust arvata, et parempoolsed peavooluparteid oleksid nihkunud lähemale paremäärmuslike erakondade immigratsioonialastele positsioonidele.

Vaadates analüüsitud riike detailsemalt, siis võib selgelt täheldada nakatumisefekti olemasolu Austrias konservatiivse ÖVP puhul. ÖVP on immigratsioonialastes seisukohtades pidevalt hüpanud üle FPÖ omadest ning 2008. aasta kontekstis on ÖVP Austria parteide hulgas sisserände osas isegi konservatiivsem kui nii FPÖ kui ka uustulija BZÖ. Mõningase nakatumisefekti olemaolu võib täheldada ka Norra ning Prantsusmaa puhul, kus mõlema riigi konservatiivsed peavooluparteid on aeg-ajalt oma immigratsioonialastes seisukohtades erinevate valimiste lõikes nihkunud

paremäärmuslastele lähemale. Samas ei näidanud analüüs selget korrelatsiooni asetuste muutustes ning paremäärmuslike parteide edu vahel. Norra puhul on immigratsioonialased asetused olnud võrdlemisi väikesed ning selget seost paremäärmusliku FrP-ga ei esine. Prantsusmaal on RPR/UMPi positsioon asetunud teatud juhtudel lähemale FNile, kuid mõlema erakonna valimistulemusi vaadates alates 1997-ndast aastast ei anna alust arvata, et muutuste põhjustajaks on olnud FN. Seega leiab esimesele hüpoteesile püstitatud vastuhüpotees käesolevas töös vaid osalist kinnitust.

6.3. Nišiparteid kui ideoloogiliselt järjekindlad erakonnad

Käesolevas töös käsitleti nišiparteidena rohelisi ning kommuniste/vasakradikaale. Nišierakondade puhul oli eelduseks, et kuna tegemist on mingi konkreetse ja piiritletud teema eest seisvate parteidega, mis on „oma ideoloogia vangid“, siis jäävad nad paremäärmuslike parteide mõjust suuresti puutumata. Analüüsi tulemustele tuginedes leiab antud hüpotees kinnitust. Nii kuue riigi keskmist arvestades kui ka riigiti asetused rohelised ning kommunistid/vasakradikaalid parem-vasak skaalal peamiselt vasakpoolsele teljele või jätsid ka antud küsimusele üldse reageerimata, positsioneerudes skaala tsentrisse. Läbivalt on võrreldavatest parteidest ning parteiperekondadest olnud rohelised immigratsiooni suhtes kõige positiivsemalt meelestatud.

6.4. Aeg ning paremäärmuslik nakatumisefekt

Kolmanda hüpoteesina eeldati käesolevas töös, et mida kauem on paremäärmuslikud parteid erakonnamaastikul püsinud ning seeläbi immigratsioonile kui oma põhiteemale pidevalt rõhunud, seda tõenäolisem on mõju avaldamine teiste parteide immigratsioonialastele seisukohtadele.

Analüüsitud riikide seas oli paremäärmuslik partei esindatud terve analüüsitava perioodi jooksul kolmel juhul – Austrias (FPÖ), Norras (FrP) ning Prantsusmaal (FN). Nagu juba eelpool mainitud, siis üheski riigis nakatumist terve parem-vasak skaala lõikes ei täheldatud. Pigem esines teatud juhtudel nakatumisefekti konservatiivide puhul, seda eelkõige Austrias, aga mõningal määral ka Norras ja Austrias. Seega saab antud

hüpoteesi puhul väita, et mida kauem on paremäärmuslikud parteid erakonnamaastikul konkureerinud teiste parteidega, siis osaliselt seda rangemaks on muutunud konservatiivide immigratsioonialased seisukohad. Samas eristub teistest siinkohal selgelt Suurbritannia, kus peavooluparteid on hoolimata paremäärmusliku erakonna olemasolust hõivanud võrdlemisi konservatiivsed positsioonid immigratsiooni suhtes.

Kokkuvõte

Käesoleva töö eesmärgiks oli analüüsida paremäärmuslike parteide mõju kuue Lääne-Euroopa riigi peavoolu erakondade immigratsioonialastele positsioonidele perioodil 1980-2012. Täpsemalt uuriti võimaliku paremäärmusliku „nakatumisefekti“ olemasolu ehk kas ning kuivõrd on edukate paremäärmuslike erakondade esilekerkimine parteimaastikul suutnud muuta Austria, Hollandi, Norra, Prantsusmaa, Rootsi ning Suurbritannia peavoolu parteide immigratsioonialaseid seisukohti rangemaks ning piiravamaks kolmekümneaastase ajavahemiku lõikes.

Kuigi paremäärmuslus ning paremäärmuslikud parteid pole Lääne-Euroopas olnud sugugi uus nähtus, on senised empiirilised uurimused peaaesjalikult keskendunud paremäärmuslike erakondade eduka esilekerkimise ning püsijäämise põhjuste analüüsimisele. Tunduvalt vähem on analüüsitud nende parteide võimalikke mõjusid teiste erakondade seisukohtadele. Vähesed empiirilised uurimused antud valdkonnas on jõudnud kolmele erinevale järeldusele: a) mõjutatud on vasak-parem skaala mõistes vaid parempoolsed peavooluparteid ehk nakatumisefekt on aset leidnud vaid paremal; b) mõjutatud on olnud kõik erakonnad; c) paremäärmuslikud parteid pole suutnud märkimisväärtset mõju parteide positsioneerimisele avaldada. Senistes empiirilistes uurimustes on esinenud mitmeid puudujääke – lühike analüüsiv periood; keskendumine riikidele, kus on vaid paremäärmuslikud parteid esindatud; meetodika, mis ei võimalda analüüsida muutusi pikema ajaperioodi vältel jne. Käesoleva töö eesmärgiks oli analüüsida kuue Lääne-Euroopa riigi erakondade immigratsioonialaste parem-vasak skaala asetuste muutusi perioodil 1980-2012.

Käesoleva töö teema on mitmeski mõttes aktuaalne – immigratsiooni järjest tugevnev surve Euroopa riikidele ning paremäärmuslike parteide jätkuv populaarsus Euroopas. Viimaste Eurobaromeetri arvamusküsitluste põhjal on immigratsioon kujunenud nii Euroopa Liidu tasandil tervikuna kui liikmesriikides spetsiifilisemalt üheks olulisemaks teemaks. Samuti on paremäärmuslikud parteid, mille põhiteemaks on läbivalt olnud sisseränne ning selle vastasus, suutnud edukalt esineda nii kohalikel, Euroopa Parlamendi kui riiklikel parlamendivalimistel.

Anthony Downsi klassikalisest poliitilise ruumi teooriast, ratsionaalsest valikust ning erakondlikust konkurentsist lähtuvalt eeldas käesolev töö, et juhul kui paremäärmuslikud immigratsioonivastased parteid suudavad valimistel edukalt esineda ning mobiliseerida enda toetuseks olulise hulga valijaid, siis nihkuvad ka peavooluparteide seisukohad immigratsiooniküsimustes vasak-parem skaalal rohkem paremale ehk muutuvad rangemaks.

Samas on Downsi klassikaline teooria parteidevahelisest konkurentsist mitmete puudujääkidega ning seetõttu lähtus käesolev töö ka Downsi poliitilise ruumi teooria Bonnie Meguidi poolt modifitseeritud variandist. Parteide asetuste muutuses parem-vasak skaalal ei ole erakonnad vaid staatilised valijaskonna huve järgivad tegutsejad, vaid kujundavad aktiivselt valijate eelistusi ning kasutavad erinevaid strateegiaid uute konkurentide lisandumisel parteimaastikule.

Kuna paremäärmuslikke erakondi iseloomustab võrdlemisi pikk ja mitmekesine ajalugu ning seetõttu esineb üsna laiaulatuslik terminoloogia ning erialases kirjanduses puudub ka üksühene ja universaalne lähenemine paremäärmuslikele parteidele, siis anti töö esimeses osas lisaks teoreetilistele lähtealustele põhjalik ülevaade paremäärmuslike erakondade definitsioonist. Antud töö lähtus paremäärmuslike parteide puhul kolmest põhialusest: a) põlisrahvuslus; b) autoritaarsus; c) populism.

Käesoleva töö teine ning kolmas peatükk andsid põhjaliku ülevaate paremäärmuslike erakondade ajaloolisest kujunemisest, immigratsiooni rollist paremäärmuslike parteide ideoloogilises raamistikus ja valimisedus ning seniste uurimuste tulemustest paremäärmusliku „nakatumisefekti“ esinemise osas. Kuigi paremäärmuslus ning seda esindavad poliitilised jõud olid ebapopulaarsed, siis alates 1980-ndatest saatis neid paremäärmuslikke parteisid edu, mis suutsid läbida nõ uuenduskuuri ning eristada end vanast fašistlikust pärandist. Kuigi paljude paremäärmuslike erakondade põhiteemaks 1980-ndate alguses ei olnud immigratsioon, siis järgnenud sisserändevoogude, majandusliku ebastabiilsuse ning kasvava rahuolematuse taustal valitseva poliitilise eliidi suhtes on just immigratsioonist ning selle vastasusest kujunenud paremäärmuslike parteide põhiteema. Immigratsioonivastasusele rõhudes ning sisserändajate süüdistamine ühiskonna hädades on olnud üks peamisi tõukefaktoreid, ilma milleta pole

paremäärmuslikud parteid Lääne-Euroopas üldjuhul parlamenti pääsenud. Sisserände jätkuv kasv väljaspoolt Euroopa Liitu ning sellest tulenevate pahede pideva päevakorras hoidmisega paremäärmuslike erakondade poolt, on arvamusküsitlustele tuginedes valijaskonna seas tekkinud üha enam konservatiivsemad vaated immigratsiooni osas. Seetõttu on igati relevantne eeldada, et valijatele oluliste teemade adresseerimine, mis on edu toonud paremäärmuslikele parteidele, ajendab ka teisi erakondi parteimaastikul liikuma sarnastele immigratsiooni piiravatele seisukohtadele.

Senised vähesed empiirilised uurimused, mis on analüüsinud paremäärmuslike parteide mõju teiste erakondade seisukohtadele, on jõudnud erinevate tulemusteni. Ühelt poolt on väidetud, et paremäärmuslike parteide tõusu ning konsolideerumisega parteimaastikul tulemusena on paremäärmuslike vaadetega nakatunud kogu parteisüsteem. Teisalt on aga väidetud ka, et paremäärmuslikud erakonnad on eduka esilekerkimise tulemusena suutnud mõjutada vaid vasak-parem skaalal paremteljel asuvaid peavooluparteisid, kuna nad asuvad paremäärmuslikele parteidele ideoloogiliselt kõige lähemal ning on kõige tõenäolisemalt neile oma valijaid kaotamas. Kolmandaks on aga seatud kogu paremäärmuslike parteide nakatumisefekti olemasolu kahtluse alla ning leitud, et paremäärmuslikud parteid pole suutnud teiste erakondade seisukohti mõjutada.

Kuna akadeemilisel maastikul puudub antud teema osas üksmeel ning puuduvad ka pikemale ajaperioodile keskenduvad empiirilised analüüsid paremäärmuslike parteide võimalike mõjude osas, analüüsis käesolev töö kuue Lääne-Euroopa riigi parteide immigratsioonialaste seisukohtade asetuste muutust enam kui kolmekümnaastase perioodi lõikes. Töö valimisse kuulusid nii riigid edukate ning pikaajaliste paremäärmuslike parteidega kui ka riigid, kus paremäärmuslikud erakonnad on esile kerkinud alles hiljuti või pole läbilööki saavutanud.

Erakondade asetuste muutust/mittemuutust ning paremäärmuslike parteide mõju analüüsimiseks kasutati töös Manifesto Projecti (MP) põhjalikku erakondade valimisprogrammide andmebaasi, kus on kodeeritud erakondade positsioone enam kui viiekümnes riigis alates 1945. aastast erinevate teemakategooriate lõikes. MP andmebaas sisaldab pikki aegridu erakondade positsioonide ning nende muutuse kohta,

mis on antud töö tarbeks väga hästi sobiv. Erakondade immigratsioonialaste seisukohtade arvutamiseks tuvastati esmalt MP koodistikust viis muutujat, mis on seotud sisserändega, ning lahutati negatiivsete muutujate protsendilised väärtused positiivsetest. Tulemusena saadi erakonna immigratsioonialane positsioneerimine vasak-parem skaalal, mille väärtused võisid varieeruda maksimumväärtuste -100 (paremtelg) ning +100 (vasaktelg) vahel. Käesolevas töös esinesid erakondade immigratsioonialased asetused +12.71 ning -41.61 vahel.

Käesolevas töös püstitati paremäärmuslike parteide võimaliku nakatumisefekti analüüsimiseks Austrias, Hollandis, Norras, Prantsusmaal, Rootsis ning Suurbritannias kolm põhihüpoteesi ning üks vastuhüpotees.

Esimene hüpotees eeldas Downsi poliitilise ruumi teooriast ning erakondlikust konkurentsist lähtuvalt, et mida edukamalt paremäärmuslikud parteid parlamendivalimistel osalevad, seda tõenäolisemalt nihkuvad peavooluparteide immigratsioonialased seisukohad paremale ning muutuvad rangemaks eesmärgiga paremäärmuslikele parteidele edu toonud seisukohad üle võtta ning oma hääldesaaki maksimeerida. Antud hüpotees käesoleva töö empiirilise analüüsi tulemusena aga kinnitust ei leidnud. Nii kuue Lääne-Euroopa riigi keskmist kui riikidepõhiselt arvestades ei esinenud nakatumisefekti kogu vasak-parem skaala ulatuses ning kõikide erakondade puhul. Enamus parteisid on vaadeldud kolmekümneaastase perioodi jooksul immigratsioonile võrdlemisi vähe tähelepanu pööranud või jätnud üldsegi reageerimata. Kasutatud on Meguidi modifitseeritud poliitilise ruumi teooria mõistes eiravat või minnalaskvat (*dismissive*) strateegiat, mis toetab lähenemist, et erakonnad ei võistle omavahel kõikide teemade osas, vaid rõhuvad neile teemadele, milles omavad kompetentsi ja milles on neil eelis ning väldivad neid, mis neile kasu ei too. Samuti toetavad empiirilise analüüsi tulemused Meguidi eeldust erakondade teineteise positsioonidest ülehüppamisest.

Esimesele hüpoteesile püstitatud vastuhüpotees eeldas, et kuna paremäärmuslike parteide tõus ohustab neile parem-vasak skaalal kõige lähemal asuvaid parteisid ehk konservatiive ning kristlikke demokraate, siis on just eelmainitud

erakonnaperekondadesse kuuluvad parteid altimad liikuma paremäärmuslikele erakondadele edu toonud positsioonidele lähemale. Analüüsi tulemusena jõuti antud hüpoteesi osaliselt kinnitavate järeldusteni. Kuue riigi keskmist arvestades paremteljel asuvate parteide nakatumist ei esine, kuid vaadates analüüsitud riike spetsiilisemalt, siis kõige selgemalt võib nakatumisefekti esinemist täheldada Austrias, kus paremteljel asuvatest erakondadest on konservatiivne ÖVP liikunud paremäärmuslike FPÖ ning BZÖ immigratsioonialaste seisukohtadega sarnastele positsioonidele. Viimaste valimiste lõikes oli ÖVP kõige rangem erakond Austrias immigratsiooni suhtes. Teatud paremäärmuslike parteide mõjusid paremtelje parteidele võib täheldada ka Norras ning Hollandis. Norras on küll konservatiivne *Høyre* liikunud analüüsitud perioodil lähemale FrP seisukohtadele, kuid asetuste muutused on niivõrd väikesed ning valimistulemusi vaadates ei saa selgelt väita, et muutuste põhjustajaks on olnud FrP. Ka Hollandis võib esmapilgul tunduda, et 2002. aasta valimiste järgselt on paremäärmusliku LPFi esilekerkimise tulemusena kõik teised Hollandi erakonnad järgmistel valimistel muutnud kardinaalselt oma seisukohti sisserände osas karmimaks. Üheseid järeldusi paremäärmuslike mõjude kohta on siinkohal raske teha kuna liigset nõ müra tekitab LPFi juhi Pim Fortuyni atentaat 2002. aastal. Hollandi puhul on põhjapanevamate järelduste tegemisteks tarvis edasine analüüs. Ühe olulise erisusena varasematest töödest, mida käesoleva töö empiirilise analüüsi tulemus näitas, on väide, et paremteljel asuvate parteide puhul esines teatud nakatumisefekt just konservatiivide puhul. Kuigi kristlikud demokraadid olid 1980-ndatel immigratsiooni suhtes kõige positiivsemalt meelestatud ning järgnevatel aastatel muutsid omi seisukohti märgatavalt, siis üldjoontes asetati end parem-vasak skaalal tsentrisse jäädes paremäärmuslike parteide ning konservatiivide positsioonidest kaugemale. Samuti on valimistulemusi vaadates raske leida seost kristlike demokraatide positsioonide muutustes ning paremäärmuslike erakondade edus.

Töö teine hüpotees eeldas, et kuna teised nišiparteid ehk rohelised ning kommunistid/vasakradikaalid on kindlale teemavaldkonnale keskenduvad erakonnad, mis ei püüa kogu valijaskonna toetust, siis jäävad nende parteide immigratsioonialased seisukohad ideoloogilisest järjepidevusest tingituna paremäärmuslikest mõjutustest puutumata. Kuigi nii roheliste kui kommunistide/vasakradikaalide asetustes võis

analüüsitud perioodil täheldada immigratsioonialaste asetuste muutusi, siis üldjoontes positsioneeruti parem-vasak skaalal siiski kas tsentrisse, pöörates teemale vähe tähelepanu, või asetuti vasakteljele. Seega käesolevas töös leiab teiste nišiparteide mõjutamatus kinnitust.

Kolmas hüpotees eeldas, et mida kauem on paremäärmuslikud parteid erakonnamaastikul teistele konkurentsi pakkunud ning pidevalt immigratsiooniteemat päevakorras hoidnud, siis seda tõenäolisemalt muutuvad teiste parteide immigratsioonialased seisukohad rangemaks. Kui varasemad empiirilised uurimused keskendusid võrdlemisi lühikesele ajaperioodile ning võtsid arvesse lühiajaliste paremäärmuslike parteide esilekerkimist analüüsitava perioodil, siis käesolev töö näitab pikemat ajavahemikku uurides, et hoolimata enam kui kolmekümneaastasest perioodist pole paremäärmuslikud parteid oma põhiküsimuse suhtes suutnud teisi erakondi mõjutada kui vaadata riikide parteimaastikku tervikuna.

Kokkuvõtvalt on käesolev töö näidanud, et paremäärmuslike parteide nakatumisefekti olemasolu on liialt ületähtsustatud. Enam kui kolmekümneaastase perioodi jooksul võis selgelt täheldada vaid Austria ühe partei puhul selget liikumist paremäärmuslike parteide asetustele sarnastele positsioonidele. Suurbritannia, kus paremäärmuslikke parteisid pole märkimisväärselt esile kerkinud, on peavooluparteid hoolimata paremäärmuslikest mõjutustest olnud vägagi konservatiivsed ning ranged immigratsiooni suhtes.

Samas on antud teema kontekstis kindlasti aspekte, mis vajaksid edasist uurimist. Mitme riigi erakondade puhul võis täheldada analüüsitava perioodi lõpus immigratsioonialaste seisukohtade ühtlustumist – kas antud tendents on taotluslik ning millised on taolise koondumise võimalikud põhjused? Samuti vajab detailsemat tähelepanu paremäärmuslike parteide võimalike mõjude analüüs teiste erakondade seisukohtadele kohalikul tasandil, kus paremäärmuslikud parteid on olnud seni kõige edukamad. Lisaks tuleks suuremat tähelepanu pöörata peavooluerakondade enda strateegiatele – kas läbi oma strateegiate on suudetud mõjutada omakorda paremäärmuslikke parteisid?

Kasutatud kirjandus:

- Adams, James; Michael Clark; Lawrence Ezrow; Garrett Glasgow (2006). „Are Niche Parties Fundamentally Different from Mainstream Parties? The Causes and the Electoral Consequences of Western European Parties' Policy Shifts, 1976- 1998“, *American Journal of Political Science*, 50(3): 513-529.
- Alonso, Sonia; Saro Claro da Fonseca (2011). „Immigration, left and right“, *Party Politics*, 18(6): 865-884.
- Akkerman, Tjitske (2012). „Immigration policy and electoral competition in Western Europe: A fine-grained analysis of party positions over the past two decades“, *Party Politics*, 21(1): 54-67.
- Arzheimer, Kai (2008). „Protest, Neo-Liberalism or Anti-Immigrant Sentiment: What Motivates the Voters of the Extreme Right in Western Europe?“, *Zeitschrift für Vergleichende Politikwissenschaft*, 2(3): 173-197.
- Bale, Tim (2014). „Putting it Right? The Labour Party's Big Shift on Immigration Since 2010“, *The Political Quarterly*, 85(3): 296-303.
- Bale, Tim; Christoffer Green-Pedersen, André Krouwel, Kurt Richard Luther, Nick Sitter (2010). „If You Can't Beat Them, Join Them? Explaining Social Democratic Responses to the Challenge from the Populist Radical Right in Western Europe“, *Political Studies*, 58: 410-426.
- Belanger, Eric; Bonnie M. Meguid (2008). „Issue salience, issue ownership, and issue-based vote choice“, *Electoral Studies*, 27(3): 477-491.
- Benoit, Kenneth; Michael Laver (2006). „Party Policy in Modern Democracies“, London; New York: Routledge.
- Benoit, Kenneth; Michael Laver (2007). „Estimating party policy positions: Comparing expert surveys and hand-coded content analysis“, *Electoral Studies*, 26(1): 90-107.
- Bjørklund, Tor; Jørgen Goul Andersen (2002). „Anti-Immigration Parties in Denmark and Norway: The Progress Parties and the Danish People's Party“, raamatus Schain, Martin, Patrick Hossay ja Aristide Zolberg (toim.) *Shadows over Europe: The Development and Impact of the Extreme Right in Western Europe*. London: Palgrave Macmillan, lk. 107-136.

- Budge, Ian (2006). „Identifying dimensions and locating parties: methodological and conceptual problems”, raamatus Katz, Richard S. ja William Crotty (toim.) *Handbook of Party Politics*. London: Sage.
- Budge, Ian (2013). „The Standard Right-Left Scale“. Kättesaadav aadressil https://manifesto-project.wzb.eu/download/papers/budge_right-left-scale.pdf (vaadatud 30.03.15).
- Budge, Ian; Judith Bara (2001). „Introduction: Content Analysis and Political Texts“, raamatus Ian Budge, Hans-Dieter Klingemann, Andrea Volkens, Judith Bara, Eric Tanenbaum (toim.) *Mapping Policy Preferences. Estimates for Parties, Electors, and Governments 1945-1998*, Oxford: Oxford University Press, lk. 1-16.
- Castles, Francis; Peter Mair (1984). „Left-Right Political Scales: Some Expert Judgements“, *European Journal of Political Research*, 12(1): 73-88.
- Cochrane, Christopher; Neil Nevitte (2014). „Scapegoating: Unemployment, far-right parties and anti-immigrant sentiment“, *Comparative European Politics*, 12: 1-32.
- Dahlström, Carl; Peter Esaiasson (2013). „The immigrant issue and anti-immigrant party success in Sweden 1970-2006: A deviant case analysis“, *Party Politics*, 19(2): 343-346.
- Dinas, Elias; Kostas Gemenis (2009). „Measuring Parties' Ideological Positions With Manifesto Data: A Critical Evaluation of the Competing Methods“, Keele European Parties Research Unit (KEPRU), Working Paper 26, School of Politics, International Relations and Philosophy (SPIRE), Keele University.
- Downs, Anthony (1957). „An Economic Theory of Democracy“, Boston: Addison-Wesley, 1985.
- Downs, William M. (2002). „How Effective is the Cordon Sanitaire? Lessons from Efforts to Contain the Far Right in Belgium, France, Denmark and Norway“, *Journal für Konflikt- und Gewaltforschung*, 4(1): 32-51.
- Eatwell, Roger (2000). „The extreme right and British exceptionalism: the primacy of politics“, raamatus Hainsworth, Paul (toim.) „*The politics of the extreme right: from margins to the mainstream*“, London; New York: Pinter, lk. 172-190.
- Ennser, Laurenz (2012). „The homogeneity of West European party families: The radical right in comparative perspective“, *Party Politics*, 18(2): 151-171.

- Eurobarometer (2014). „Standard Eurobarometer 82. Public opinion in the European Union, First results“, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb82/eb82_first_en.pdf (vaadatud 24.03.15).
- European Electoral Database (2015). Data by country, http://www.nsd.uib.no/european_election_database/ (vaadatud 30.03.15).
- Evans, Jocelyn (2004). „Voter & voting: an introduction“, London: Sage.
- Givens, Terri E. (2005). „Voting Radical Right in Western Europe“, New York: Cambridge University Press.
- Golder, Matt (2003). „Explaining variation in the success of extreme right parties in Western Europe“, *Comparative Political Studies*, 36(4): 432-466.
- Guibernau, Montserrat (2010). „Migration and the rise of the radical right“, *Policy Network Paper*, Migration Policy Institute.
- Hainsworth, Paul (2000). „The politics of the extreme right: from margins to the mainstream“, London; New York: Pinter.
- Harmel, Robert; Lars Svåsand (1997). „The influence of new parties on old parties' platforms: The cases of the progress parties and conservative parties of Denmark and Norway“, *Party Politics*, 3(3): 315-340.
- Huber, John; Ronald Inglehart (1995). „Expert Interpretations of Party Space and Party Locations in 42 Societies“, *Party Politics*, 1(1): 73-111.
- Husbands, Christopher T. (2002). „How to tame the Dragon, or What Goes Around Comes Around: A Critical Review of Some Major Contemporary Attempts to Account for Extreme-Right Racist Politics in Western Europe“, Schain, Martin *et al.* (toim.) „*Shadows over Europe: The Development and Impact of the Extreme Right in Western Europe*“, Palgrave MacMillan: New York, lk. 39-59.
- Immerzeel, Tim; Marcel Lubbers; Hilde Coffé (2011). „Expert Judgement Survey for European Political Parties 2010“, Utrecht: Utrecht University, NWO, Department of Sociology.
- Immerzeel, Tim; Marcel Lubbers; Hilde Coffé (2015). „Competing with the radical right: Distances between the European radical right and other parties on typical radical right issues“, *Party Politics*, 1-15.

- Ivarsflaten, Elisabeth (2006). „Reputational Shields: Why Most Anti-Immigrant Parties Failed in Western Europe 1980-2005“, ettekanne üritusel *the Annual Meeting of the American Political Science Association 2006*.
- Ivarsflaten, Elisabeth (2008). „What Unites Right-Wing Populists in Western Europe? Re-Examining Grievance Mobilization Models in Seven Successful Cases“, *Comparative Political Studies*, 41(1): 3-23.
- Kalev, Leif; Tõnis Saarts (2011). „Erakonnad ja erakonnasüsteemid“, raamatus *Poliitika ja valitsemise alused*, Leif Kalev, Anu Toots (toim.), Tallinn: Maurus Kirjastus.
- Kehrberg, Jason E. (2014). „The demand side of support for radical right parties“, *Comparative European Politics*, MacMillan Publishers Ltd.
- Klingemann, Hans-Dieter; Andrea Volkens, Judith Bara, Ian Budge, Michael M. McDonald (2006). „Mapping Policy Preferences II. Estimates for Parteis, Electors, and Governments in Eastern Europe, European Union, and OECD 1990-2003“, Oxford: Oxford University Press.
- Knigge, Pia (1998). „The Ecological Correlates of Right-Wing Extremism in Western Europe“, *European Journal of Political Research*, 34: 249-279.
- Laver, Michael; Ian Budge (toim.) (1992). „Party Policy and Government Coalitions“, London: MacMillan / New York: St. Martins.
- Lubbers, Marcel (2000). „Expert Judgement Survey of Western European Political Parties 2000“, Nijmegen: NOW, Department of Sociology, University of Nijmegen.
- Mair, Peter; Cas Mudde (1998). „The party family and its study“, *Annual Review of Political Science*, 1: 211-229.
- March, Luke; Cas Mudde (2005). „What’s left of the radical left? The European radical left after 1989: Decline and mutation“, *Comparative European Politics*, vol. 3: 1, 23-49.
- McLaren, Lauren (2013). „Immigration and Political Trust in the UK“, *Political Insight*, Oxford: Political Studies Association: Wiley-Blackwell, 4(3): 14-17.
- Meguid, Bonnie M. (2005). „Competition Between Unequals: The Role of Mainstream Party Strategy in Niche Party Success“, *American Political Science Review*, 99(3): 347-359.

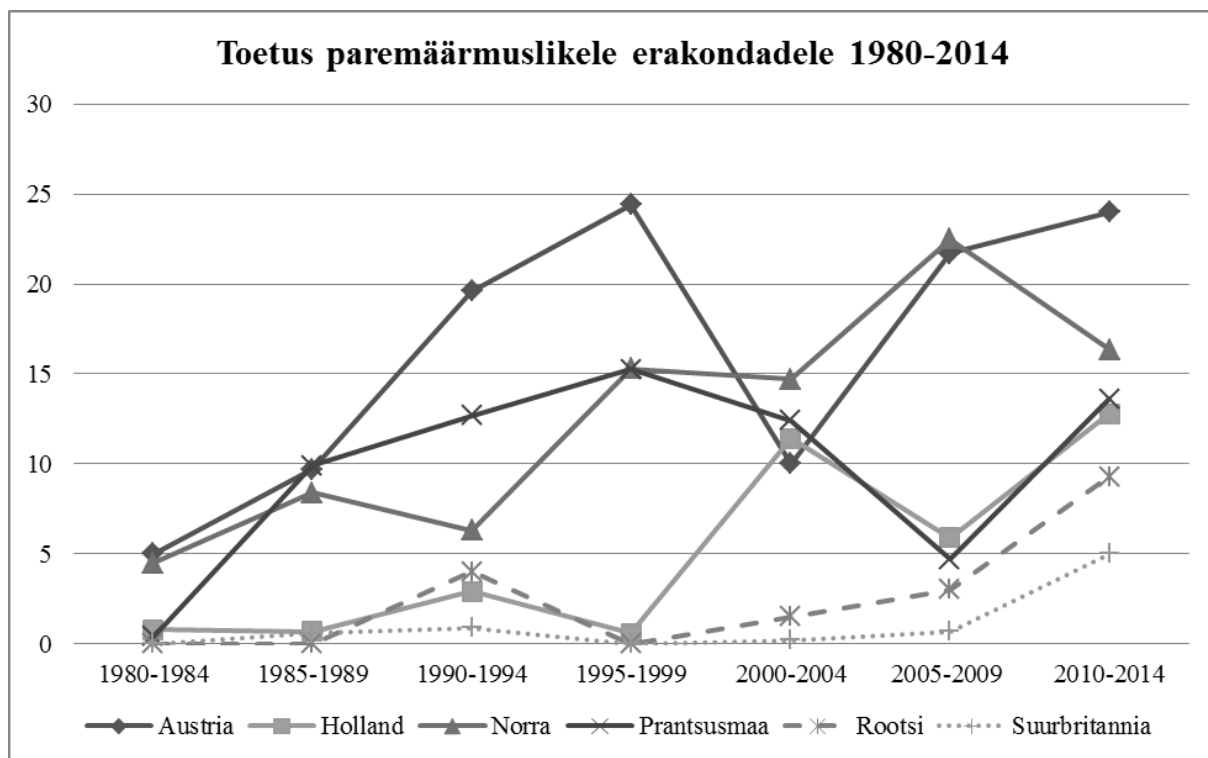
- Meguid, Bonnie M. (2010). „Party competition between unequals: strategies and electoral fortunes in Western Europe“, Cambridge: Cambridge University Press.
- Mikhaylov, Slava; Michael Laver, Kenneth R. Benoit (2012). „Coder Reliability and Misclassification in the Human Coding of Party Manifestos“, *Political Analysis*, 20(1): 78-91.
- Minkenberg, Michael (2011). „The radical right in Europe today: Trends and patterns in East and West“, Langenbacher, Nora; Schellenberg, Britta (toim.) *„Is Europe on the „right“ path? Right-wing extremism and right-wing populism in Europe“*, Friedrich Ebert Stiftung, lk. 37-56.
- Minkenberg, Michael (2013). „The European Radical Right and Xenophobia in West and East: Trends, Patterns and Challenges“, Melzer, Ralf; Serafin, Sebastian (toim.) *„Right-wing extremism in Europe. Country Analyses, Counter-Strategies and Labor-Market Oriented Exit Strategies“*, Friedrich Ebert Stiftung, lk. 9-33.
- Morrow, Duncan (2000). „Jörg Haider and the new FPÖ: beyond the democratic pale?, raamatus Hainsworth, Paul (toim.) *„The politics of the extreme right: from margins to the mainstream“*, London; New York: Pinter, lk. 33-63.
- Mudde, Cas; Joop Van Holsteyn (2000). „The Netherlands: explaining the limited success of the extreme right“, raamatus Hainsworth, Paul (toim.) *„The politics of the extreme right: from margins to the mainstream“*, London; New York: Pinter, lk.144-171.
- Mudde, Cas (2007). „The Populist Radical Right: a Pathological Normalcy“, *Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations*, Malmö Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare (MIM); Department of International Migration and Ethnic Relations (IMER), Malmö University.
- Mudde, Cas (2013). „Thirty years of populist radical right parties in Western Europe: So what? The 2012 Stein Rokkan Lecture“, *European Journal of Political Research*, 52(1): 1-19.
- Mudde, Cas (2014). „Fighting the system? Populist radical right parties and party system change“, *Party Politics*, 20(2): 217-226.

- Mölder, Martin (2012). „Eesti erakondade valimisprogrammide iseloomustus 1999-2011“, raamatus Toomla, Rein (toim.) *Riigikogu valimised 2011*, Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk. 74-115.
- Norris, Pippa (2005). „Radical Right: voters and parties in the electoral market“, Cambridge: Cambridge University Press.
- PARLINE (2015). Database on national parliaments, Inter-Parliamentary Union, <http://www.ipu.org/parline-e/parlinesearch.asp> (viimati külastatud 02.03.15).
- Perlmutter, Ted (2002). „The Politics of Restriction: The Effect of Xenophobic Parties on Italian Immigration Policy and German Asylum Policy“, raamatus Schain, Martin, Patrick Hossay and Aristide Zolberg (toim.) *Shadows over Europe: The Development and Impact of the Extreme Right in Western Europe*. London: Palgrave Macmillan, lk. 269-300.
- Pettigrew, Thomas (1998). „Reactions Toward the New Minorities of Western Europe“, *Annual Review of Sociology*, 24: 77–103.
- Rydgren, Jens (2005). „Is extreme right-wing populism contagious? Explaining the emergence of a new party family“, *European Journal of Political Research*, 44(3): 413-437.
- Rydgren, Jens (2008). „Immigration sceptics, xenophobes or racists? Radical right-wing voting in six West European countries“, *European Journal of Political Research*, 47(6): 737-765.
- Sartori, Giovanni (2009). „Parties and party systems: a framework for analysis“, Colchester (Essex): ECPR, 2005.
- Shields, James G. (2007). „The extreme right in France: From Pétain to Le Pen“, Routledge.
- Statistics Sweden (2014). „Elections to the Riksdag in 2010 and 2014. Distribution of valid ballot papers by party. Parties with more than 0.1 percent of the total number of valid votes. In number and percent“, General elections, results, http://www.scb.se/en/_/Finding-statistics/Statistics-by-subject-area/Democracy/General-elections/General-elections-results/# (vaadatud 13.04.15).

- Tavits, Margit (2008). „On the linkage between electoral volatility and party system instability in Central and Eastern Europe“, *European Journal of Political Research*, 47(5): 537-555.
- Van Spanje, Joost (2010). „Contagious Parties: Anti-immigration parties and their impact on other parties' immigration stance in contemporary Western Europe“, *Party Politics*, 16(5): 563-586.
- Van Spanje, Joost; Peter Mair, Ceest van der Eijk, Wouter van der Brug (2006). „Expert Survey Concerning Political Parties in Western Democracies“, European University Institute.
- Volgens, Andrea; Pola Lehmann; Nicolas Merz; Sven Regel; Annika Werner; Henrike Schultze (2014). „The Manifesto Data Collection. Manifesto Project (MRG/CMP/MARPOR)“, Version 2014b, Berlin: Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (WZB).
- Von Beyme, Klaus (1988). „Right-wing extremism in post-war Europe“, *West European Politics*, 11(2): 2–18.
- Ware, Alan (2007). „Political parties and party systems“, Oxford; New York: Oxford University Press.
- Werner, Annika; Onawa Lacewell, Andrea Volgens (2011). „Manifesto Coding Instructions (4th fully revised edition)“, kättesaadav aadressil https://manifesto-project.wzb.eu/download/papers/handbook_v4.pdf (vaadatud 21.03.2015).
- Williams, Michelle Hale (2006). „The Impact of Radical Right-Wing Parties in West European Democracies“, New York: Palgrave MacMillan.
- Zaslove, Andrej (2009). „The Populist Radical Right: Ideology, Party Families and Core Principles“, *Political Studies Review*, 7(3): 309-318.

Lisad:

Lisa 1. Kuue Lääne-Euroopa paremäärmusliku erakonna toetus protsentides perioodil 1980-2014 parlamendivalimiste põhjal

	1980-1984	1985-1989	1990-1994	1995-1999	2000-2004	2005-2009	2010-2014
Austria	5	9,7	19,6	24,4	10	21,7	24
Holland	0,8	0,7	2,9	0,6	11,4	5,9	12,8
Norra	4,5	8,4	6,3	15,3	14,7	22,5	16,35
Prantsusmaa	0,4	9,9	12,7	15,25	12,4	4,7	13,6
Rootsi	0	0	4	0	1,5	3	9,3
Suurbritannia	0	0,6	0,9	0	0,2	0,7	5

Erakonnad: Austria (FPÖ; BZÖ 2006;2011), Holland (Center Party; Centrum Democrats; LPF; PVV), Norra (FrP), Prantsusmaa (FN, Mouvement National Republicain), Rootsi (NyD; SD; Nationaldemokrati), UK (UKIP; BNP).

Allikas: European Election Database 2015; Inter-Parliamentary Union – PARLINE database 2015; Minkenberg 2011.

Lisa 2. Manifesto Projecti koodistik

Domain 1: External Relations

- 101 Foreign Special Relationships: Positive
- 102 Foreign Special Relationships: Negative
- 103 Anti-Imperialism: Positive
- 104 Military: Positive
- 105 Military: Negative
- 106 Peace: Positive
- 107 Internationalism: Positive
- 108 European Integration: Positive
- 109 Internationalism: Negative
- 110 European Integration: Negative

Domain 2: Freedom and Democracy

- 201 Freedom and Human Rights: Positive
- 202 Democracy: Positive
- 203 Constitutionalism: Positive
- 204 Constitutionalism: Negative

Domain 3: Political System

- 301 Decentralisation: Positive
- 302 Centralisation: Positive
- 303 Governmental and Administrative Efficiency: Positive
- 304 Political Corruption: Negative
- 305 Political Authority: Positive

Domain 4: Economy

- 401 Free Enterprise: Positive
- 402 Incentives: Positive
- 403 Market Regulation: Positive
- 404 Economic Planning: Positive
- 405 Corporatism: Positive
- 406 Protectionism: Positive
- 407 Protectionism: Negative
- 408 Economic Goals
- 409 Keynesian Demand Management: Positive
- 410 Economic Growth

- 411 Technology and Infrastructure: Positive
- 412 Controlled Economy: Positive
- 413 Nationalisation: Positive
- 414 Economic Orthodoxy: Positive
- 415 Marxist Analysis: Positive
- 416 Anti-Growth Economy: Positive

Domain 5: Welfare and Quality of Life

- 501 Environmental Protection: Positive
- 502 Culture: Positive
- 503 Equality: Positive
- 504 Welfare State Expansion
- 505 Welfare State Limitation
- 506 Education Expansion
- 507 Education Limitation

Domain 6: Fabric of Society

- 601 National Way of Life: Positive
- 602 National Way of Life: Negative
- 603 Traditional Morality: Positive
- 604 Traditional Morality: Negative
- 605 Law and Order: Positive
- 606 Civic Mindedness: Positive
- 607 Multiculturalism: Positive
- 608 Multiculturalism: Negative

Domain 7: Social Groups

- 701 Labour Groups: Positive
- 702 Labour Groups: Negative
- 703 Agriculture: Positive
- 704 Middle Class and Professional Groups: Positive
- 705 Minority Groups: Positive
- 706 Non-Economic Demographic Groups: Positive

000 No meaningful category applies

Allikas: Werner *et al.* (2011). „Manifesto Coding Instructions (4th fully revised edition)

Lisa 3. Kuue Lääne-Euroopa riigi erakondade immigratsioonialased seisukohad MP kodeerimise tulemusena

					Parem	Parem	Vasak	Parem	Vasak	
Riik	Valimised	Erakond	Parteiperekond	Valimistulemus	per601	per605	per607	per608	per705	Vasak-parem
Austria	1983	SPÖ	Sotsialistid/sots.dem.	47,65	0	0,7	0	0	0,9	0,2
		FPÖ	Paremäärmus	4,98	0,7	6,7	0	0	0,2	-7,2
		ÖVP	Konservatiivid	43,22	0	3,3	0	0	0	-3,3
	1986	GA	Rohelised	4,82	0	0,2	0,9	0	2,5	3,2
		SPÖ	Sotsialistid/sots.dem.	43,12	0,3	2,7	0	0	1,1	-2,9
		FPÖ	Paremäärmus	9,73	0	1,7	0	0	3,5	1,8
		ÖVP	Konservatiivid	41,29	0	0	0	0	0	0
	1990	GA	Rohelised	4,78	0	1,9	0,9	0	6,6	5,6
		SPÖ	Sotsialistid/sots.dem.	42,78	0	4	0,4	0	0,7	-2,9
		FPÖ	Paremäärmus	16,63	1,6	2,6	0	0,2	1	-3,4
		ÖVP	Konservatiivid	32,06	0,7	1,6	0,4	0	0,9	-1
	1994	GRÜNE	Rohelised	7,31	0	0	0	0	11,6	11,6
		SPÖ	Sotsialistid/sots.dem.	34,92	0,66	4,46	0,17	0	3,63	-1,32
		FPÖ	Paremäärmus	22,5	1,9	2,65	0,63	0,51	0,25	-4,18
		LIF	Liberaalid	5,97	0	0	0	0	4,67	4,67
		ÖVP	Konservatiivid	27,67	2,73	7,92	1,46	0	1,46	-7,73
	1995	GRÜNE	Rohelised	4,81	0	0	0	0	3,42	3,42

	SPÖ	Sotsialistid/sots.dem.	38,06	1,93	2,7	0	0	0	-4,63
	FPÖ	Paremäärmus	21,89	4,7	5,37	0	0	0	-10,07
	LIF	Liberaalid	5,51	0	0	0	0	0	0
	ÖVP	Konservatiivid	28,29	0	0	0	0	0	0
1999	GRÜNE	Rohelised	7,4	0	0,64	0	0	4,46	3,8
	SPÖ	Sotsialistid/sots.dem.	33,2	0,3	4,19	0	0	2,09	-2,4
	FPÖ	Paremäärmus	26,91	5,97	3,29	3,05	0,37	0,49	-6,09
	ÖVP	Konservatiivid	26,91	0,44	9,82	0	0,5	0,87	-9,89
2002	GRÜNE	Rohelised	9,47	0	1,74	2,61	0	3,26	4,13
	SPÖ	Sotsialistid/sots.dem.	36,51	0,7	3,62	2,22	0	3,27	1,17
	FPÖ	Paremäärmus	10,01	0,34	7,8	0,26	1,95	0,71	-9,12
	ÖVP	Konservatiivid	42,3	0,64	7,8	1,22	0	3,49	-3,73
2006	GRÜNE	Rohelised	11,05	2,02	1,3	2,16	0,72	0	-1,88
	SPÖ	Sotsialistid/sots.dem.	35,34	1,8	5,27	1,94	1,25	0	-6,38
	FPÖ	Paremäärmus	11,04	0	5,85	0	10,15	0	-16
	ÖVP	Konservatiivid	34,33	5,68	4,85	0,19	2,23	0	-12,57
	BZÖ	Paremäärmus	4,11	3,58	16,49	0,36	4,48	0	-24,19
2008	GRÜNE	Rohelised	10,43	0,29	0,14	4,88	0	0	4,45
	SPÖ	Sotsialistid/sots.dem.	29,26	1,91	4,24	0,67	0,91	0,33	-6,06
	FPÖ	Paremäärmus	17,54	1,3	5,84	1,08	5,84	0,22	-11,68
	ÖVP	Konservatiivid	25,98	4,1	10	0,66	2,95	0	-16,39
	BZÖ	Paremäärmus	10,7	0,29	8,12	0	5,22	0	-13,63

Holland	1981	PvdA	Sotsialistid/sots.dem.	28,29	0	1,6	0,3	0	1,4	0,1
		D'66	Liberaalid	11,06	0	0,9	0,4	0,2	1,4	0,7
		VVD	Liberaalid	17,32	0,9	1,8	0,7	0	1,5	-0,5
		CDA	KD	30,81	0,3	1,8	1,9	0	3,2	3
	1982	PvdA	Sotsialistid/sots.dem.	30,4	0	2,3	0,4	0	2,1	0,2
		D'66	Liberaalid	4,26	0,1	1,6	0,4	0	5	3,7
		VVD	Liberaalid	23,08	0	1,9	0	0	1,9	0
		CDA	KD	29,39	0	2,9	0,9	0	1,8	-2
	1986	PvdA	Sotsialistid/sots.dem.	33,27	0	2,7	0,2	0	3,1	0,6
		D'66	Liberaalid	6,13	0,1	1,9	0,3	0	2,4	0,7
		VVD	Liberaalid	17,41	0,1	6,2	0,3	0	3,1	-2,9
		CDA	KD	34,59	0,1	5,5	1,5	0	1,6	-2,5
	1989	GL	Rohelised/Kommunistid	4,07	0,1	1,9	0	0	4,3	2,3
		PvdA	Sotsialistid/sots.dem.	31,88	0,2	3,5	0,4	0	3,3	0
		D'66	Liberaalid	7,89	0,2	5,3	0,1	0	3,2	-2,2
		VVD	Liberaalid	14,57	0,1	5,9	0	0	3,7	-2,3
		CDA	KD	35,31	0,2	3,8	1,8	0	3,6	1,4
	1994	GL	Rohelised/Kommunistid	3,47	0,19	1,51	0,28	0,47	4,21	2,32
		PvdA	Sotsialistid/sots.dem.	23,97	1,8	5,31	0,18	0,04	1,49	-5,48
		D'66	Liberaalid	15,49	0,35	3,49	0,39	0,26	2,72	-0,99
		VVD	Liberaalid	19,96	0,18	5,65	0	1,28	1,46	-5,65

	CDA	KD	22,22	0,05	4,64	2,79	0,25	2,14	-0,01
1998	GL	Rohelised/Kommunistid	7,27	0,07	0,72	2,81	0	1,08	3,1
	SP	Sotsialistid/sots.dem.	3,53	0,06	5,75	0,06	0	4,97	-0,78
	PvdA	Sotsialistid/sots.dem.	28,98	0,3	5,17	0,64	0,34	2,02	-3,15
	D'66	Liberaalid	8,99	0,36	4,77	1,87	0,08	2,54	-0,8
	VVD	Liberaalid	24,69	0,96	8,52	0,43	1,38	0,64	-9,79
	CDA	KD	18,37	0,64	6,66	2,22	0,74	2,17	-3,65
2002	GL	Rohelised/Kommunistid	6,95	0	3,5	0,4	0	5,21	2,11
	SP	Sotsialistid/sots.dem.	5,9	0,06	5,75	0,06	0	4,97	-0,78
	PvdA	Sotsialistid/sots.dem.	15,11	0,31	4,1	0,59	0,2	1,95	-2,07
	D'66	Liberaalid	5,1	0,17	6,06	0,25	0	3,03	-2,95
	VVD	Liberaalid	15,44	0,45	8,08	0,37	0	0,9	-7,26
	CDA	KD	27,93	0,36	8,56	0,44	0	1,6	-6,88
	LPF	Paremäärmus	17	3,15	3,94	0	0	3,15	-3,94
2003	GL	Rohelised/Kommunistid	5,13	0,53	7,42	0	2,3	1,94	-8,31
	SP	Sotsialistid/sots.dem.	6,33	0,22	6,71	0,04	0,63	5,5	-2,02
	PvdA	Sotsialistid/sots.dem.	27,28	0,5	9,52	0	1,75	2,51	-9,26
	D'66	Liberaalid	4,08	0	13,91	0	2,4	2,4	-13,91
	VVD	Liberaalid	17,95	1,48	16,26	0	2,96	0	-20,7
	CDA	KD	28,65	0,36	8,56	0,44	0	1,6	-6,88
	LPF	Paremäärmus	5,71	0,69	10,29	0	4,02	0,98	-14,02
2006	GL	Rohelised/Kommunistid	4,6	0,61	3,5	1,57	1,4	10,5	6,56

		SP	Sotsialistid/sots.dem.	16,58	0,68	5,02	1,2	0,74	8,78	3,54
		PvdA	Sotsialistid/sots.dem.	21,19	0,79	7,63	1,41	1,41	3,35	-5,07
		D'66	Liberaalid	1,96	0,2	3,38	0,93	0,53	4,18	1
		VVD	Liberaalid	14,67	2,95	12,71	1,66	1,29	2,58	12,71
		CDA	Konservatiivid/KD	26,51	1,93	5,66	2,7	1,12	4,36	-1,65
		PVV	Paremäärmus	5,89	8,03	19,71	0,73	15,33	0,73	-41,61
	2010	GL	Rohelised/Kommunistid	6,67	0,39	2,31	0,58	1,35	0,83	-2,64
		SP	Sotsialistid/sots.dem.	9,83	0,41	5,98	0,41	0,41	1,96	-4,43
		PvdA	Sotsialistid/sots.dem.	19,63	0,06	4,93	1,55	1,25	0,3	-4,39
		D'66	Liberaalid	6,94	0,03	2,24	0,59	0,59	0,83	-1,44
		VVD	Liberaalid	20,47	0,39	8,87	0,26	3,88	0,59	-12,29
		CDA	KD	13,62	0,93	7,3	2,33	1,61	0,16	-7,35
		PVV	Paremäärmus	15,45	4,13	15,49	0,59	13,57	0,15	-32,45
Norra	1981	SV	Rohelised/Kommunistid	4,94	0	0,3	0,3	0,4	2,4	2
		DnA	Sotsialistid/sots.dem.	37,2	0,3	2,2	0,4	0	2,9	0,8
		V	Liberaalid	3,77	0,3	1	0,5	0,1	0,8	-0,1
		KrF	KD	8,91	0	2,5	4,9	0	3,3	5,7
		H	Konservatiivid	31,74	0,4	4	1,3	0	2,7	-0,4
		FrP	Paremäärmus	4,46	1,7	0,2	0,4	0	0,8	-0,7
	1985	SV	Rohelised/Kommunistid	5,46	0,1	1,5	0,9	0,1	2,5	1,8
		DnA	Sotsialistid/sots.dem.	40,81	0	0,9	0,4	0	1,8	1,3
		V	Liberaalid	3,12	0,4	0,3	1,7	0,1	1,1	2
		KrF	KD	8,26	0	1,4	3,2	0	3,1	4,9

	H	Konservatiivid	30,42	0,5	1,8	0,8	0	1,7	0,2
	FrP	Paremäärmus	3,72	0,6	4	0,2	0	0,7	-3,7
1989	SV	Rohelised/Kommunistid	10,08	0,2	0,8	0,6	0,1	1,4	0,9
	DnA	Sotsialistid/sots.dem.	34,27	0,2	1,3	0,4	0	0,7	-0,4
	V	Liberaalid	3,2	0,2	0,2	1,9	0	0,7	2,2
	KrF	KD	8,49	0,8	1,9	3,5	0	1,8	2,6
	H	Konservatiivid	22,23	0,2	2,7	0,5	0	1,4	-1
	FrP	Paremäärmus	13,04	1,3	4,8	0,3	0,2	0,4	-5,6
1993	SV	Rohelised/Kommunistid	7,91	0	0,88	3,2	0,62	0,26	1,96
	DnA	Sotsialistid/sots.dem.	36,91	0,52	0,77	1,2	0,17	0	-0,26
	V	Liberaalid	3,61	0,33	0,83	2,92	0,25	0,17	1,68
	KrF	KD	7,88	0,31	1,22	1,63	0,1	0,61	0,61
	H	Konservatiivid	17,03	0,83	1,94	0,65	0,92	0,74	-2,3
	FrP	Paremäärmus	6,28	2,06	1,87	0,12	1,81	0,62	-5
1997	SV	Rohelised/Kommunistid	6,01	0,36	1,72	1,09	0	1,95	0,96
	DnA	Sotsialistid/sots.dem.	35	0,22	1,98	1,32	0,22	1,84	0,74
	V	Liberaalid	4,45	0,41	2,86	1,16	0	1,7	-0,41
	KrF	KD	13,66	1,27	2,39	1,34	0,07	2,76	0,37
	H	Konservatiivid	14,34	1,12	3,29	0,88	0,08	0,32	-3,29
	FrP	Paremäärmus	15,3	2,42	3,57	0	0,48	0,82	-5,65
2001	SV	Rohelised/Kommunistid	12,55	0	2,18	1,79	0	0	-0,39
	DnA	Sotsialistid/sots.dem.	24,29	0,07	1,75	1,78	0,35	0,24	-0,15

		V	Liberaalid	3,91	0,04	2,89	0,87	0,19	0,11	-2,14
		KrF	KD	12,4	0,06	2,78	2,11	0,51	0,35	-0,89
		H	Konservatiivid	21,21	0,15	5,42	0,75	0,38	0,45	-4,75
		FrP	Paremäärmus	14,64	0,38	3,94	0	1,95	0,13	-6,14
	2005	SV	Rohelised/Kommunistid	8,83	0	2,28	1,32	0	2,1	1,14
		DnA	Sotsialistid/sots.dem.	32,69	0	2,1	0,66	0	0,48	-0,96
		V	Liberaalid	5,92	0,04	2,86	1,41	0	0,25	-1,24
		KrF	KD	6,78	0,12	0,36	1,32	0	0	0,84
		H	Konservatiivid	14,1	0,99	4,99	1,11	0	0,12	-4,75
		FrP	Paremäärmus	22,06	0,49	7,01	0	1,21	0	-6,29
	2009	SV	Rohelised/Kommunistid	6,2	0	1,91	1,38	0	4,18	3,65
		DnA	Sotsialistid/sots.dem.	35,38	0,24	3,86	2,73	0,14	2,16	0,65
		V	Liberaalid	3,88	0	3,74	0,43	0	2,8	-0,51
		KrF	KD	5,54	0	5,72	2,01	0	4,83	1,12
		H	Konservatiivid	17,24	0,2	6,85	0,81	0,75	3,12	-3,87
		FrP	Paremäärmus	22,91	0,1	4,62	0,15	4,08	0,8	-7,85
	Prantsusmaa	1981	PCF	Kommunistid/vasakradikaalid	16,13	2,4	1,2	0	0	3,6
		PS	Sotsialistid/sots.dem.	36,57	0	0	1,7	0	5,2	6,9
		RPR	Konservatiivid	21,24	3,6	0,9	1,8	0	0,9	-3,6
		UDF	KD	18,94	0	0	0	0	0	0
	1986	PCF	Kommunistid	9,69	0,8	2,5	2,5	0	1,7	0,9
		PS	Sotsialistid/sots.dem.	31,3	1,2	2,4	1,2	0	1,2	-1,2

	RPR	Konservatiivid	26,84	3,8	6,3	2,5	0	1,3	-6,3
	UDF	KD	15,83	0	0	0	0	0	0
	FN	Paremäärmus	9,83	4,63	4,18	0	4,03	0	-12,84
1988	PCF	Kommunistid	11,17	1,8	5,5	5,5	0	1,8	0
	PS	Sotsialistid/sots.dem.	36,56	1,7	0	1,7	0	5,1	5,1
	RPR	Konservatiivid	19,08	0	0	0	0	4,3	4,3
	UDF	KD	18,57	0	0	0	0	0	0
	FN	Paremäärmus	9,79	10,98	8,09	0	2,01	0	-21,08
1993	Les Verts	Rohelised	7,84	0	0	0	0	0	0
	PCF	Kommunistid/vasakradikaalid	9,14	0	0,68	0	0	2,72	2,04
	PS	Sotsialistid/sots.dem.	19,04	0	0,8	0	0	3,2	2,4
	RPR	Konservatiivid	20,24	2,36	0,79	0	0	3,94	0,25
	UDF	KD	19,62	0	0	0	0	0	0
	FN	Paremäärmus	12,68	10,98	8,09	0	2,01	0	-21,08
1997	Les Verts	Rohelised	3,59	0	0	0	0	6,25	6,25
	PCF	Kommunistid/vasakradikaalid	9,9	0	4,29	0	0	4,29	0
	PS	Sotsialistid/sots.dem.	25,48	0	3,5	0	0	2,1	-1,4
	RPR	Konservatiivid	16,8	0	4,92	0	0	3,28	-1,64
	UDF	KD	14,69	0	4,92	0	0	3,28	-1,64
	FN	Paremäärmus	14,93	17,33	12	0	0	0	-29,33
2002	Les Verts	Rohelised	4,44	0	3,38	1,5	0	3,76	1,88
	PCF	Kommunistid/vasakradikaalid	4,91	0	2,5	0	0	1,25	-1,25

		PS	Sotsialistid/sots.dem.	25,29	0,29	6,9	1,44	0	3,74	-2,01
		UDF	KD	4,79	0,58	7,2	0,86	0	2,59	-4,33
		UMP	Konservatiivid	33,37	0	18,78	0,94	0	3,76	-14,08
		FN	Paremäärmus	11,12	8,33	9,94	0	1,92	0,64	-19,55
	2007	Les Verts	Rohelised	3,25	0	0	1,38	0	0,61	1,99
		PCF	Kommunistid/vasakradikaalid	4,29	0	0,33	0	0	0,33	0
		PS	Sotsialistid/sots.dem.	24,73	2,33	3,99	0,66	0,66	1,33	-4,99
		MoDem	KD	7,61	3,08	1,03	0	1,03	0,68	-4,46
		UMP	Konservatiivid	39,54	1,16	4,31	0,11	0,21	1,37	-4,2
		FN	Paremäärmus	4,29	11,35	0	0,08	1,31	0	-12,58
	2012	Les Verts	Rohelised	5,46	0,09	5,04	0,09	0	1,5	-3,54
		FDG	Kommunistid/vasakradikaalid	6,91	0	1,07	0,27	0,94	1,07	-0,67
		PS	Sotsialistid/sots.dem.	29,35	0	4,21	0,47	0	1,4	-2,34
		MoDem	KD	1,77	1,94	3,39	0,48	0	0,48	-4,37
		UMP	Konservatiivid	27,12	5,72	8,05	0	1,91	0	-15,68
		FN	Paremäärmus	13,6	9,43	13,13	0	1,68	1,01	-21,89
Rootsi	1982	VPK	Kommunistid/vasakradikaalid	5,56	0	2,9	0	0	0,5	-2,4
		SAP	Sotsialistid/sots.dem	45,61	0	0	0	0	0	0
		FP	Liberaalid	5,9	0	0,8	4,1	0	0	3,3
		MSP	Konservatiivid	23,64	0	3,6	0,7	0	0	-2,9
	1985	VPK	Kommunistid/vasakradikaalid	5,36	0,8	0	0	0	0	-0,8
		SAP	Sotsialistid/sots.dem	44,68	0	0	0	0	0	0

	FP	Liberaalid	14,23	0	0,5	0	0	0	-0,5
	MSP	Konservatiivid	21,33	0	5,8	0	0	0	-5,8
1988	MP	Rohelised	5,53	0	0	0	0	0	0
	VPK	Kommunistid/vasakradikaalid	5,84	0	1,3	0	0	0	-1,3
	SAP	Sotsialistid/sots.dem	43,21	0	0	0	0	0	0
	FP	Liberaalid	12,2	0	2,7	0	0	0	-2,7
	MSP	Konservatiivid	18,3	1,1	9,3	0	0	0	-10,4
1991	MP	Rohelised	3,38	0	0	0	0	0	0
	V	Kommunistid/vasakradikaalid	4,51	0	0	0	0	2,17	2,17
	SAP	Sotsialistid/sots.dem	37,71	3,85	0	0	0	2,31	-1,54
	FP	Liberaalid	9,13	0,36	0	0	0	1,43	1,07
	Kd	KD	7,14	0	0	0	0	9,19	9,19
	MSP	Konservatiivid	21,92	2,6	8,33	0	0	1,04	-9,89
	NyD	Paremäärmus	6,73	0,72	6,47	0	0	0	-7,19
1994	MP	Rohelised	5,02	0	0	0	0	0	0
	V	Kommunistid/vasakradikaalid	6,17	0	0	0	0	0	0
	SAP	Sotsialistid/sots.dem	45,25	0,49	0,97	0	0	0,49	-0,97
	FP	Liberaalid	7,19	2,08	0	0	0	0	-2,08
	Kd	KD	4,07	0	2,33	0	0	0	-2,33
	MSP	Konservatiivid	22,38	0	5,03	0	0	0	-5,03
1998	MP	Rohelised	4,5	0	0	0	0	0	0

	V	Kommunistid/vasakradikaalid	11,99	0	0	0	0	0	0
	SAP	Sotsialistid/sots.dem	36,39	0	1,56	0	0	0	-1,56
	FP	Liberaalid	4,72	0	3,57	0	0	0	-3,57
	Kd	KD	11,77	0	9,58	0	0	0	-9,58
	MSP	Konservatiivid	22,9	0	4,79	0	0	0,3	-4,49
2002	MP	Rohelised	4,65	0	0	0	0	0	0
	V	Kommunistid/vasakradikaalid	8,39	0	0,25	0	0	3,44	3,19
	SAP	Sotsialistid/sots.dem	39,85	0	6,59	0,73	0	1,47	-4,39
	FP	Liberaalid	13,39	0,23	3,03	0	0	1,63	-1,63
	Kd	KD	9,15	0	6,33	0	0	0,3	-6,03
	MSP	Konservatiivid	15,26	0,24	6,86	0	0	0	-7,1
2006	MP	Rohelised	5,24	0	4,04	0	0	0	-4,04
	V	Kommunistid/vasakradikaalid	5,85	0	1,8	1,03	0	2,83	2,06
	SAP	Sotsialistid/sots.dem	34,99	2,8	3,31	0,51	0,25	3,05	-2,8
	FP	Liberaalid	7,54	0,99	13,55	0,33	0	2,48	-11,73
	Kd	KD	6,59	2,42	0,81	0	0	0,81	-2,42
	MSP	Konservatiivid	26,23	0,47	8,04	0,58	0,23	2,68	-5,48
2010	MP	Rohelised	7,34	0	3,05	0,38	0	1,15	-1,52
	V	Kommunistid/vasakradikaalid	5,6	0,39	0,39	0,39	0	0,39	0
	SAP	Sotsialistid/sots.dem	30,66	0	1,42	0	0	1,06	-0,36
	FP	Liberaalid	7,06	0,76	9,06	0,66	0	2,62	-6,54
	Kd	KD	5,6	0	5,43	1,46	0	1,25	-2,72
	MSP	Konservatiivid	30,06	0,47	2,8	0,37	0	1,58	-1,32

		SD	Paremäärmus	5,7	12,25	8,82	0	7,35	0	-28,42
Suurbritannia	1983	Labour	Sotsialistid/sots.dem.	27,57	0,1	0,5	0	0	2,4	1,8
		Liberal Party	Liberaalid	13,73	0,3	1,5	0,1	0,3	0,4	-1,6
		Conservatives	Konservatiivid/KD	42,43	1,2	4,6	0	0	0,5	-5,3
	1987	Labour	Sotsialistid/sots.dem.	30,83	0	4,63	0,71	0	1,07	-4,27
		Liberal Party	Liberaalid	12,83	0	7,08	0,31	0,1	0,94	-5,93
		Conservatives	Konservatiivid	42,3	0,1	7,26	0,96	0,67	0,19	-6,88
	1992	Labour	Sotsialistid/sots.dem.	34,39	0	2,2	0,2	0	1,6	-0,4
		LibDems	Liberaalid	17,85	0	1,8	0	0	1,4	-0,4
		Conservatives	Konservatiivid	41,93	8,1	6,8	0,1	0,1	0,8	-14,1
	1997	Labour	Sotsialistid/sots.dem.	43,21	1,08	6,87	0,12	0	0,12	-7,71
		LibDems	Liberaalid	16,76	1,25	5,86	0,37	0	0,62	-6,12
		Conservatives	Konservatiivid	30,69	3,14	9,87	0	0	0,55	-12,46
	2001	Labour	Sotsialistid/sots.dem.	40,67	0	8,69	0,13	0	2,41	-6,15
		LibDems	Liberaalid	18,25	0,09	6,88	0	0	1,22	-5,75
		Conservatives	Konservatiivid	31,7	0,28	6,35	0	0	1,93	-4,7
	2005	Labour	Sotsialistid/sots.dem.	35,19	0,19	8,99	0	0	2,34	-6,84
		LibDems	Liberaalid	22,05	0,58	4,53	0,15	0	2,19	-2,87
		Conservatives	Konservatiivid	32,36	0,29	7,56	1,16	0,29	2,33	-4,65

2010	Labour	Sotsialistid/sots.dem.	29	1,06	3,8	0,09	0,35	2,38	-2,74
	LibDems	Liberaalid	23	0,12	3,8	0	0,37	1,72	-2,57
	Conservatives	Konservatiivid	36,13	2,43	5,67	0,18	0	0,63	-7,29

Summary

Radical right parties' impact on mainstream parties in Western Europe

The aim of this research was to examine the possible impact and „contagion effect“ of radical right parties on mainstream parties' immigration stances in six West European countries during 1980-2012. More specifically, the main research question asked whether and to what extent has the sudden and successful electoral rise of radical right parties in Austria, the Netherlands, Norway, France, Sweden and Great Britain managed to affect mainstream parties' immigration stances so that they're positions on left-right ideological scale have shifted considerably to the right end of the scale, i.e. their positions have become stricter and more restrictive concerning immigration.

Although far right ideology and the rise of radical right parties is by far a new phenomenon in Western Europe, there's still lack of thorough research on this topic. Most empirical analyses regarding radical right in Western Europe have mainly focused on explaining possible factors behind the rise and consolidation of far right parties, leaving the research on possible impact and contagion effect up for a debate. The scarce literature regarding the effect of radical right parties has so far reached three different conclusions: a) the contagion effect exists on the right side of the left-right political spectrum, i.e. only mainstream right parties are affected by the rise of radical right; b) the whole party system is affected; c) no contagion effect exists. What has been missing from previous research that this thesis aims to cover? First and foremost, preceding empirical analyses have focused on a relatively short time period with case selections where mainly countries with radical right parties are represented. This approach, however, is often affected by short term fluctuations and does not give a clear overview of a possible „contagion effect“ by radical right parties. Therefore, this research aimed to analyze shifts in mainstream parties' immigration related policy stances in six West-European states that had successful and unsuccessful far right parties present over the course of three decades.

The necessity to conduct further research on this topic is more than relevant in contemporary Europe – the ongoing popularity and electoral success of far right parties in numerous European countries and increasing pressure posed to European borders by evergrowing immigration flows from third countries. Based on the latest Eurobarometer survey immigration has become one of the most critical issues that the European Union on the whole and member states specifically have to face. Immigration and especially anti-immigration is also one of the top issues that radical right parties have focused on. At the same time these parties have managed to gain noteworthy electoral success in numerous local government, European Parliament and national parliament elections.

Based on the theoretical framework of classical spatial theory of electoral competition and rational choice by Anthony Downs, this research assumed that if radical right parties gain considerable electoral success in national parliamentary elections and they manage to mobilize significant amount of supporters in their favour, then this gives impetus to mainstream parties to shift their stances on left-right political continuum to the right side of the scale in order to maximize their gain, i.e. win more votes and more likely to get elected.

Yet, theory proposed by Downs includes several shortages regarding electoral competition. Therefore, this research used also Bonnie Meguid's modified spatial theory as a theoretical framework. According to Meguid, political parties are not solely static actors that react to the interests of the electorate. They are rather dynamic variables that actively shape voters' preferences and use different strategies when a new competitor enters electoral market.

Far right ideology and political parties have a considerably long and diverse history, which involves a great variety of terminological mixture. There's also lack of universally suitable approach or definition of what radical right ideology and parties represent in respective research area. Therefore, the first part of this thesis thoroughly defined radical right parties and their ideology, which was based on three main pillars: a) nativism, b) authoritarianism; c) populism.

In order to understand how and where does (anti-)immigration fit in radical right ideology, an overview of far right political parties historical development alongside the

importance of immigration and its framing was presented in second and third sections of this research. Although far right parties were largely despised most of the time during second half of the 20th century, a breakthrough followed after 1980s. Those radical right parties which reframed their ideology and broke loose from the old fascist master frame, were electorally successful. At first this ideological renewal didn't incorporate anti-immigration stances, but soon enough due to growing migration flows, economic instability and rising discontent with the political elite gave impetus for immigration to become one of the main driving factors behind the existence of radical right parties. Without focusing on anti-immigrant stances and on constant scapegoating of immigrants most far right parties haven't witnessed electoral success. By regularly keeping immigration on political agenda, the views of a large part of the electorate regarding immigration have grown more conservative. Therefore, it is relevant to hypothesize that addressing issues relevant to median voter, which have guaranteed electoral success for far right parties, also motivates other parties to move closer to the median voters preferences.

As previous research had reached inconclusive results including various shortfalls in long-term analyses, this thesis set out measure if and how other parties immigration stances have changed when radical right party was/wasn't present. In case selection were selected West European countries, which had successful radical right parties already since 1980s and states where those parties had reached electoral breakthrough relatively recently or hadn't reached it at all.

In order to measure and analyze changes in parties immigration related stances on political left-right scale, a comprehensive database provided by the Manifesto Project (MP) was used. MP database is based on parties electoral programmes (manifestos), which are coded and categorized into 56 different issue categories. To measure changes in immigration stances, five suitable variables were detected from the MP database and a simple formula was used, where negative variables values were deducted from positive ones. As a result a left-right immigration scale was created, where maximum values varied from -100 (right scale) to +100 (left scale). In current research the positions ranged between +12.71 to -41.61.

In order to analyze the possible „contagion effect“ by far right parties on mainstream parties' immigration stances in Austria, the Netherlands, Norway, France, Sweden and Great Britain three hypothesis and one anti-hypotesis were introduced.

First hypothesis emanated from Downs' spatial theory and electoral competition and assumed that if radical right parties successfully participate in national elections and gain entrance to parliament, the more likely we can witness shifts to the right on the left-right scale in all parties immigration positions. Based on conducted empirical analysis, however, this hypothesis didn't find confirmation. When looking at mean values of six West European countries party families and each analyzed state specifically, no noteworthy contagion effect existed regarding all parties in the party system. Most political parties have during the period of 1980-2012 shown relatively low or no interest at all when it comes to immigration. In Meguids terms parties have used dismissive strategy, which means that those parties focused on other more relevant issues and didn't find immigration to be specifically important or profitable issue to address. The empirical findings also support Meguids theory of leapfrogging, where all parties can leap over each others positions despite their ideological proximity.

Anti-hypothesis raised against the first hypothesis assumed that because far right parties are ideologically closest to the positions of conservatives and Christian democrats and therefore jeopardize their electoral results, then the aforementioned mainstream party families are more eager to move closer to far right immigration positions than other party families. Based on empirical analysis this anti-hypothesis was partly confirmed. When looking at the mean of six party families then no contagion of the right exists, but when taking a closer look at each country individually, then most confirming results appear in Austria. In Austria the conservative ÖVP has clearly shifted its immigration related positions similar to those of radical right parties FPÖ and BZÖ stances. At times, ÖVP has been even more stricter on immigration than FPÖ and BZÖ. Besides Austria, some tendencies towards contagion on the right appear also in Norway and in the Netherlands. However, in case of Norway although the conservative *Høyre* has moved closer to the positions of radical right FrP, the positional shifts are relatively little and there's no correlation between positional changes and electoral results. In case of the Netherlands it is easy to draw conclusions of a clear contagion effect after the

elections in 2002 and the rise of LPF, when seemingly all parties became suddenly stricter on immigration. This assumption is, however, shadowed by the factor of the assassination of LPF's leader Pim Fortuyn. Therefore, no clear conclusion can be drawn also in the case of the Netherlands. One clear cut result that previous research hasn't focused on and what current empirical research found is the trajectory of Christian democrats. The contagion of the right thesis does not differentiate between conservatives and Christian democrats. However, as this research has analysed the effects both on conservatives and Christian democrats, differences between those party families are noteworthy. Christian democrats were in the beginning of the 1980s relatively positively positioned towards immigration and although their stances on this matter changed considerably, they positioned mostly at the center of the left-right scale and remained far from the positions of radical right parties.

Second hypothesis assumed that as niche parties (the greens and communists/left radicals) mainly focus on a narrow set of issues and they're not appealing to all voters, then their immigration related positions remain largely the same with the presence of radical right parties. Although some changes in the positions of the greens and communists/left radicals were detected during 1980-2012, overall their stances on immigration remained largely either at the center or on the left side of the scale. Therefore, the assumption that niche parties remain unaffected of any far right influence holds true.

Third and last hypothesis implied that the longer radical right parties have existed in the party landscape, competed with other parties in the electoral market and kept immigration constantly on the political agenda, the more likely other parties stances shift to more conservative and stricter positions. As previous research on this issue focused on a short time period and was open to short-term fluctuations, then this research has shown that after a thirty year long timeframe radical right parties haven't largely been able to influence other parties immigration stances.

In conclusion, this research has evidently shown that far right contagiousness regarding immigration is largely overestimated. During more than a thirty year time period only in the case of Austria and the conservative ÖVP could a clear contagion effect be detected.

In addition, as the case of Great Britain showed, mainstream parties have been relatively strict and conservative in the UK without a considerably successful far right party.

However, these results presented here are by far conclusive and there are several aspects regarding this topic that need further analysis. For example in numerous cases ideological convergence on immigration was detected at the end of analyzed period – is this tendency wilful and what could be the possible causes lying behind this convergence? In addition, this research and most others have focused on the effects on national level. However, radical right parties are known to be most successful at local government elections and therefore this aspect needs further elaboration. Last but not least, a more thorough analysis is also needed regarding how mainstream parties themselves and their strategies have affected far right parties stances.